

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

SEURAUSETIIKKA SOTILAAN ETIIKASSA

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Riku Nuppola

SM 8
Maasotalinja

Huhtikuu 2019

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 8	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Riku Nuppola	
Opinnäytetyön nimi Seurausetiikka sotilaan etiikassa	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Huhtikuu 2019	Tekstisivuja 65 Liitesivuja 0
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämän tutkimuksen lähtökohtaisena tarkoituksena on pohtia sodan kuvan muutoksen vaikutusta sotilaan etiikkaan ja seurausetiikan teorioiden soveltumista sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi nykyaikaisessa sodankäynnissä. Sodan kuvan muutos on erittäin laaja ilmiö ja se rajautuu tässä tutkimuksessa tarkoittamaan hybridi-, kyber- ja asymmetrisen sodankäyntiä. Sotilasetiikkaa tarkastellaan puhtaana, paradoksaalisena, etiikkana ja ammattietiikkana sekä tutkimuksessa pohditaan kuinka Koulutus 2020-konsepti mahdollisesti tulee vaikuttamaan etiikan opetukseen tai koulutukseen Puolustusvoimissa. Seurausetiikan osalta tarkoituksena on antaa lukijalle ymmärrys siitä mitä kyseinen etiikan suuntaus käytännössä tarkoittaa ja tämän jälkeen pohtia sotilasetiikkaa seurausetiikan näkökulmasta.</p> <p>Tutkimustehtävässä varsinaisena tutkimuskysymyksenä on pohtia vaikuttaako sodan kuvan muuttuminen sotilaan etiikkaan. Lisäksi tutkimustehtävässä on kaksi alatutkimuskysymystä, joilla pyrkimyksenä on selvittää millaisia vaikutuksia sodan kuvan muutoksella todellisuudessa on ollut ja mahdollisesti tulee olemaan. Tutkimuksessa on lisäksi pyrkimyksenä selvittää seurausetiikan soveltuvuutta sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi sodan kuvan muutoksessa ja muutoksen jälkeisessä ajassa sekä seurausetiikan vaikutusta päätöksentekoon nykyaikaisessa sodankäynnissä.</p> <p>Tutkimuksen tieteenfilosofisen paradigman voidaan katsoa olevan konstruktivismi jota täydennetään kriittisellä realismilla. Tutkimusaineistona käytetään jo olemassa olevaa teoriaa sodan kuvan muutoksesta, sotilasetiikasta, ammattietiikasta, seurausetiikasta sekä näiden pohjalta yhdistelemällä luotua uutta teoriaa jotta on mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin. Näin ollen tutkimusmenetelmänä käytetään sekä teorialähtöistä että aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.</p> <p>Tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta ei ole mahdollista osoittaa yksiselitteisesti sitä kuinka sodan kuvan muutos on vaikuttanut tai tulee vaikuttamaan sotilaan etiikkaan. Käytössä olevat keinot sekä se millaiseksi asymmetrinen sodankäynti kussakin tilanteessa kehkeytyy ja ymmärretään vaikuttavat siihen kuinka sotilaan etiikkaa tulee tarkastella. Osa kybervaikeuttamisen keinoista jää kansainvälisten lakien ja sopimusten ulkopuolelle jolloin keinojen eettistä tarkastelua ei voida niiden kautta toteuttaa vaan tällöin tarkastelu tulee toteuttaa nimenomaisesti ammatti- ja/tai seurausetiikan teorioiden kautta. Tutkimuksessa nousi esille myös, että seurausetiikka ei voi olla ainoana eettisenä lähtökohtana sotilaan eettiselle ajattelulle sillä ei voida olettaa, että hän kykenee arvioimaan tekojensa kaikki välittömät ja välilliset seuraukset ennen toimintaansa. Lisäksi tutkimustuloksissa nousee esille, että puhtaasti seurausetiikan mallinnusten kautta toteutettava eettinen päätöksenteko prosessi toiminnan käynnistämiseksi ei ole nopeissa tilanteen muutoksissa mahdollista toteuttaa. Eettinen päätöksentekoprosessi on hidas sekä yksittäiselle sotilaille jopa raskas toteuttaa joten osassa tilanteista tuo prosessi on mahdollista tehdä vasta tilanteen ja toiminnan rauhoituttua.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>Sodan kuvan muutos, hybridisota, kybersota, epäsymmetrinen sota, etiikka, seurausetiikka, sotilasetiikka, velvollisuusetiikka</p>	

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Aikaisempi tutkimus	2
1.2.	Tutkimuskysymys	6
1.3.	Aineisto sekä rajaukset tutkimuksessa	6
2.	TUTKIMUKSEN ONTOLOGIA JA METODOLOGIA.....	8
2.1.	Tutkimuksen ontologia	8
2.2.	Tutkimuksen epistemologia	9
2.3.	Tutkimusmenetelmä.....	10
3.	SODAN KUVA MUUTOKSESSA	11
3.1.	Hybridisodankäynti	12
3.2.	Kybersodankäynti	14
3.3.	Epäsymmetrinen sodankäynti	18
3.4.	Yhteenveto	21
4.	SOTILASETIikka SEURAUSETIIKAN NÄKÖKULMASTA	24
4.1.	Sotilasetiikka	24
4.1.1.	Ammattietiikka	31
4.1.2.	Kuka on sotilas.....	34
4.1.3.	Etiikan opetus muutoksessa - Koulutus 2020	36
4.2.	Seurausetiikka	39
4.3.	Sotilasetiikkaa seurauseettisesti	44
5.	SOTILAS EETTISENÄ TOIMIJANA MUUTTUVASSA SODAN KUVASSA.....	50
5.1.	Sodan kuvan muutoksen vaikutus sotilaan etiikkaan	51
5.2.	Seurausetiikka sotilaan eettisenä lähtökohtana	54
5.3.	Päätöksenteko seurauseettisesti nykyaikaisessa sodankäynnissä	58
6.	POHDINTA	62

SEURAUSETIIKKA SOTILAAN ETIIKASSA

1. JOHDANTO

”Jos päivä tulee kun heräät huomaamaan, että hanastasi ei tule vettä, matkapuhelimellasi ei ole signaalia ja paikallisesta supermarketistasi ovat oleelliset tarvikkeet loppuneet, saatat sinä olla pyytämättäsi osallisena kybersotaa. Jos tuo päivä sisältää oleellisten voimaloiden tuhoamisen, 10 Downing Street tuhon ja Englannin pankki on savuava romu täsmäaseiden ja risteilyohjusten jäljiltä, olet todistamassa informaatioajan sotaa¹”. Olkoonkin, että edellä oleva lainaus kuvailee kybersodankäyntiä ja sen huomaamattomuutta Lontoossa, antaa se silti realistisen käsityksen siitä kuinka huomaamattomasti nykyaikainen ja monitasoinen sodankäynti voi alkaa. Mutta onko moraalisesti ja eettisesti oikein aloittaa sodankäynti sivullisten ollessa osa sitä vaikka he eivät joutuisikaan välittömään hengenvaaraan sen seurauksena?

Robert H. Latiff:n mukaan nykyaikaiset sodat soditaan käyttäen innovatiivisia ja epätavanomaisia aseita, joista monet, koska teknologialla on sekä siviili ja sotilas sovellutuksia, ovat saatavilla suuremmalle määrälle ihmisiä ketkä ovat tehtävissään taidottomampia². Uhkakuvien maalailu aiheuttaa väistämättä ihmisissä pohdintaa toiminnan eettisistä periaatteista. Onko oikein käyttää siviileille tarkoitettua teknologiaa sotimisen välineenä? Sodankäynti on muuttunut perinteisestä rintamalla käytävistä taistelusta toisiinsa nähden lähes tasavahvoista joukoista, jossa vastapuolet on selkeästi erotettavissa yhä enenevissä määrin epäselvemmäksi ja sitä myötä kaikkia ihmisiä koskettavammaksi.

Keskenään sodassa olevat joukot voivat olla nykyaikaisessa sodankäynnissä voimasuhteiltaan ja taktiikoiltaan hyvinkin erilaiset. Lisäksi tieto- ja komentoverkkojen välillä käytävä kybersota, joka on tavalliselle ihmiselle pääsääntöisesti näkymätöntä, on alkanut lisääntyä

¹ Barrons, Richard: The nature of warfare is changing. It's time governments caught up (2017), artikkeli

² Latiff, Robert H.: Future war - preparing for the new global battlefield (2017) s.4

sekä saada uusia muotoja. Toisaalta useita eri sodankäynnin muotoja käyttävä hybridisodankäynti, jossa aseettomin keinoin täydennetään ja osittain korvataan aseelliset tilanteet, on myös nykyaikaisessa sodankäynnissä yleistynyt.

Sodankäynnin muutokset synnyttävät pohdintaa sotilaan etiikasta sekä sotilaasta eettisenä toimijana, että kuinka määritellä teon oikeutus. Vaikka teko ja teot olisivat voimassaolevan lainsäädännön mukaan sallittuja ja oikeutettuja, on pohdittava, että onko teko ja teot siltikään oikein tai eettisesti hyväksyttävä. Nykyaikaisen strategikon onkin kohdattava dilemma: Kuinka sotia menestyksekkäästi, saavuttaen poliittiset tavoitteet ilman, että heikentää koko projektin moraalisen ja eettisen vastustuksen takia³. Edellä mainittu Londsdaalen esittämä kysymys on omiaan herättämään keskustelua siitä kuinka määritellä tekojen oikeutus. Pyhittääkö seuraus käytettävät keinot eli onko teko eettisesti ja moraalisesti oikea sen mukaan mitä teolla saavutetaan?

1.1. Aikaisempi tutkimus

Sotilasetiikkaa puhtaasti seurausetiikan näkökannalta sekä sodan kuvan muutoksen vaikutusta sotilaan etiikkaan ei ole Puolustusvoimissa juurikaan tutkittu. Aihetta alettaessa pilkkoa osiin, alkaa aikaisempaa tutkimusaineistoa löytyä sotilasetiikasta sekä sodankuvan muutoksesta. Sodankäynnin muutosta käsittelevät tutkimukset ovat kuitenkin suurimmaksi osaksi sotahistoriallisia tutkimuksia, pääsääntöisesti ensimmäisen maailmansodan ajalta alkavia ja kylmän sodan ajanjaksoon päättyviä tutkimuksia.

Kun sodan kuvan muutosta tarkastelee osissa, tulee vastaan siihen liittyviä aihekokonaisuuksia kuten hybridi ja kyber, jotka ovat ilmiöinä ja termeinä sotilasympäristössä kohtalaisen uusia käsitteitä. Sotilasetiikkaa käsittelevistä töistä ei löydy yksinomaan seurausetiikkaa käsitteleviä tutkimuksia, vaan olemassa olevista tutkimuksista suurin osa pohtii sotilaan etiikka yleisellä tasolla tai vaihtoehtoisesti useampaa etiikan suuntausta rinnakkain.

Käsiteltäessä sotilasetiikkaa on huomioitava etiikan opetuksen vähäisyys tällä hetkellä Suomen puolustusvoimissa varusmiespalveluksessa olevalle, koska pisimmilläänkin asevelvollisuutta suorittavilla palvelusaika on 11,5 kk. Tähän lyhyeen ajanjaksoon kuuluvat muutamat sotilaspastorin oppitunnit peruskoulutuskaudella ja hieman ennen kotiutumista. Kuitenkin huomioon ottamisen arvoista on, että koulutus on uudistumassa ja Koulutus 2020 -

³ Londsdaale, David J.: A View from Realism (2011) s.39

konsepti tuo muutoksia siihen mitä ja millaisilla tuntimäärillä eettistä koulutusta ja opetusta varusmiespalveluksen aikana tullaan asevelvollisille antamaan.

Upseeristolle annettava suunnitelmallinen eettinen kasvatus Kadettikoulussa on määrältään vähäinen ja siinä koulutetaan etiikan peruskäsitteiden, arvojen ja eettisen toimintakyvyn merkitys sotilaalle. Virallisten oppituntien ohella upseerikoulutuksen eettiseen kasvatukseen kuuluvat perinnekasvatus, johtamisen opetus sekä arvoyhteisössä eläminen ja toimintaan osallistuminen⁴. Toisaalta tuo aiemmin mainittu Koulutus 2020- konsepti ja sen myötä tulevat koulutusuudistukset ottavat tietyllä tavalla kantaa myös siihen mitä palkattuun henkilökuntaan kuuluville opetetaan eri virkaurakursseilla.

Keskeisimmäksi tutkimukseksi voidaan kotimaisesta tutkimuksen kentästä nostaa Janne Aallon väitöskirja vuodelta 2016. Väitöskirjassaan Aalto tutki sitä, että miksi sotilaille opetetaan etiikkaa. Hänen tutkimuksessaan tutkittavana kohteena oli Suomen puolustusvoimien lisäksi viisi muuta valtiota. Aalto toi esille omassa pohdinnassaan, että etiikan opetuksessa tavoitteena on saada asevoimat toimimaan oikein ja sen mikä on oikein, määrittää kansa, sitä edustava yhteiskunta tai asevoimat⁵. Tämän väitöskirjan pohjalta tälle tutkimukselle on valikoitunut seurausetiikka ja sen soveltuvuus sotilaiden eettiseksi lähtökohdaksi tutkimuksen kantavaksi teemaksi.

Riku Mikkonen tutki omassa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään sotilaan eettistä toimintakykyä ja päätöksentekoa teoreettisen mallinnuksella ja empiirisellä tutkimuksella kriisinhallintaympäristössä. Mikkonen nostaa tutkimuksessaan esille sotilasjohtajan roolin eettisten ongelmien ratkaisijana joka nähdään aktiivisena, autonomisena sekä vastuullisena ja tehtäväaktiikan käytön johtamisessa olevan sopiva eettisen toimintakyvyn kannalta lähtökohdaksi yksilön autonomiaan, vastuuseen sekä vapauteen liittyvien kysymysten ratkaisemisessa. Yhtenä tutkimuksen päätuloksena Mikkonen mainitsee sotilaan eettisen toimintakyvyn mallintamisen prosessiksi, joka muodostuu havaitsemisesta, tilanteenarviosta, päätöksenteosta, toimeenpanosta ja vastuun kantamisesta.⁶

⁴ Mikkonen, Riku: Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko - Teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä (2008) s.15-16

⁵ Aalto, Janne: Hyvä sotilas - oikea toiminta, Miksi asevoimissa opetetaan etiikkaa (2016) s. 122

⁶ Mikkonen, Riku: (2008), tiivistelmä

Ilkka Juvela tutki omassa Pro Gradu - tutkielmassaan sotilasvalan ja -vakuutuksen uskonnollista merkitystä ja vaikutusta eettiseen toimintakykyyn. Juvelan havaintojen mukaan varusmiehen oma uskonnollinen vakaumus on vaikuttimen sen suhteen, että vannooko hän sotilasvalan vai antaako hän vakuutuksen. Lisäksi Juvela toi esille, että varusmiesten keskuudessa vala ja vakuutus eivät vaikuta suoraan eettiseen toimintakykyyn⁷.

Aleksi Raappana tutki Pro Gradussaan uhkakuvaretoriikkaa tasavallan presidenttien Halonen ja Niinistö puheissa. Raappana vertaili kahden presidentin pitämiä puheita missä käsiteltiin turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa. Mielenkiintoiseksi nousee Niinistön puheissa sodankuvan muutos ja kansainvälisten suhteiden vaikutus uhkakenttään sekä perinteisten sotilaallisten uhkien palaaminen uhkakenttään. Tutkimuksen loppu tulemana oli, että erot presidenttien puheissa johtuvat ajallisesta kontekstista sekä kentän muutoksesta suuresti Niinistön presidenttikauden aikana⁸.

Kari Pietilä tutki omassa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään NATOn hybridisodankäynnin mallin ilmenemistä Ukrainan sodassa. Tutkimuksessa Pietilä pohti kuinka Ukrainassa nähdyt tapahtumat selittyvät hybridisosankäynnin ja Gerasimovin sodankäynnin mallien kautta. Tutkimuksessa nousi esille välineiden ja resurssien laaja-alaisuus sekä sodan ja rauhan rajapinnalla toimiminen mikä olennainen osa hybridisodankäyntiä. Lisäksi Pietiläinen sai tutkimuksessaan selville, että NATO:n malli kuvaa Ukrainan tapahtumia hyvin. Toisaalta hän huomauttaa, että NATO:n mallissa haavoittuvuuksiin vaikuttaminen on huomattavasti korostunut sekä resurssien laaja-alaisuus ja joustavuus ovat hieman korostuneet.⁹

⁷ Juvela, Ilkka: Sotilasvalan- ja vakuutuksen uskonnollinen merkitys ja vaikutus eettiseen toimintakykyyn (2017), tiivistelmä

⁸ Raappana, Aleksi: Uhkakuvaretoriikka tasavallan presidenttien Halonen ja Niinistö puheissa (2018), tiivistelmä

⁹ Pietiläinen, Kari: NATON hybridisodankäynnin mallin ilmeneminen Ukrainan sodassa (2017), tiivistelmä

Jarkko Koistinen tutki omassa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään Venäjän sotataitoa ja taistelupotentiaalia aseellisissa konflikteissa. Koistinen otti tutkimuksessaan kantaa muun muassa kybersodankäyntiin osana kokonaisvaltaista vaikuttamista. Tutkimuksen tavoitteena oli tunnistaa Venäjän sotapotentiaalin ja sen asevoimien taistelupotentiaalin muodostamaa uhkaa aseellisen konfliktin tilanteessa.¹⁰ Koistisen tutkimuksen hyödynnettävyys tämän tutkimuksen osalta on kyseenalainen sillä hänen tutkimuksessaan keskityttiin kokonaisvaltaiseen vaikuttamiseen ja kyber oli vain yksi osa hänen työtään. Lisäksi Koistisen tutkimuksen painopiste oli Venäjän sotataidossa ja taistelupotentiaalissa joka ei ole tämän tutkimuksen aihealue lainkaan.

Jouni Flyktman tutki omassa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään informaationsodankäynnin merkitystä. Tutkimus oli käsite-, doktriini- sekä tapaustutkimus Krimin ja Syyrian operaatioista ja siinä selvitettiin informaationsodankäynnin merkitystä osana kansainvälisiä suhteita ja sodankäyntiä. Flyktmanin tutkimusstrategia oli kolmiosainen ja ensimmäisessä osassa aiheena oli informaationsodankäynnin tutkiminen käsitteellisesti ja samalla tutkimuksen viitekehyksen luominen. Toisessa osassa Flyktman tutki informaationsodankäynnin esiintymistä ja kolmannessa tapaustutkimus sen käytöstä Krimin ja Syyrian operaatioissa. Keskeisimmäksi tulokseksi Flyktman nostaa, että informaationsodankäynnillä on keskeinen merkitys kansainvälisissä suhteissa ja sodankäynnissä niin teoriassa kuin käytännössäkin. Toisaalta hän nosti esille, että yksinomaan informaationsodankäynnillä valtiot eivät kykene saavuttamaan ulkopoliittisia tavoitteitaan ja se voi jopa olla haittana valtion maineelle.¹¹

Aikaisemman tutkimuksen hyödynnettävyys on haasteellista, koska viimeaikainen tutkimus on luonteeltaan hyvin erilaista kuin mikä tämä tutkimus tulee olemaan. Sodankuvan muutosta on käsitelty, mutta se keskittyy joko kokonaisvaltaisena tarkasteluna sotahistorian puolelle tai vain yhteen nykyaikaisen sodan erityispiirteeseen kuten esimerkiksi informaationsodankäynti joka on vain yksi osa-alue kybersodankäyntiä. Lisäksi, kuten aiemmin mainittu, yksinomaan seurausetiikkaan keskittyvää tutkimusta Puolustusvoimissa ei ole tehty vaan etiikkaa on tarkasteltu laajempänä ilmiönä tai sen painopiste on ollut esimerkiksi hyve-etiikassa.

¹⁰ Koistinen, Jarkko: Georgiasta Ukrainaan - Venäjän sotataito ja taistelupotentiaali aseellisissa konflikteissa (2017), tiivistelmä

¹¹ Flyktman, Jouni: Informaationsodankäynnin merkitys - käsitetutkimus, doktriinitutkimus sekä tapaustutkimus Krimin ja Syyrian operaatioista (2017), tiivistelmä

1.2. Tutkimuskysymys

Tutkimuksessa on yksi päätutkimuskysymys, joka on jakautunut kahteen alakysymykseen. Alakysymyksillä on tarkoitus saada tarkempaa tietoa, jotta on mahdollista vastata tutkielman päätutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymys: Vaikuttaako sodan kuvan muuttuminen sotilaan etiikkaan?

Alatutkimuskysymykset:

1. Soveltuuko seurausetiikka sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi sodan kuvan muutoksessa ja muutoksen jälkeisessä ajassa?
2. Kuinka seurausetiikka vaikuttaa päätöksentekoon nykyaikaisessa sodankäynnissä?

Yksinkertaistetusti tutkimuksella on pyrkimys löytää vastaus siihen kuinka seurausetiikka soveltuu sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi sekä onko sodankäynnin muutoksella vaikutusta sotilaan etiikkaan.

1.3. Aineisto sekä rajaukset tutkimuksessa

Tutkimuksessa käytettävä aineisto koostuu pääsääntöisesti etiikkaa, sotilasetiikkaa sekä sodan kuvan muutosta käsittelevästä kirjallisuudesta. Koska etiikka sekä käsitys eettisestä toiminnasta ovat kulttuurisidonnaisia käsitteitä, on minun tutkijana oltava tarkka siitä, että ymmärrän mitä kirjoittaja tarkoittaa omalla tekstillään ja kuinka käsiteltävä teema ilmenee tarkasteltavassa asiayhteydessä kuten esimerkiksi asevoimien toimintaa. Tarkoitetaanko sillä ammattiarmeijaa vai asevelvollisuuteen pohjautuvaa armeijaa. Käytetty aineisto koostuu niin kotimaisesta kirjallisuudesta ja tutkimuksista kuin ulkomaisesta aineistoa joka on pääsääntöisesti julkaistu joko Yhdysvalloissa tai Isossa-Britanniassa riittävän kielitaidon varmistamiseksi.

Käytettäviin lähteisiin sisältyy lisäksi ammattilehdissä julkaistuja asiantuntijajulkaisuja, uutisten asiantuntijalausuntoja ja -haastatteluja sekä kansainvälistä politiikkaa käsitteleviä verkkojulkaisuja. Kolmen viimeksi mainitun osalta tulee kuitenkin noudattaa lähdekritiikkiä, koska voi olla, että esimerkiksi uutisten verkkojulkaisuissa on mahdollisesti jätetty jotakin oleellista kirjaamatta tai verkkojulkaisuissa kirjoittaja ei käsittele asiaa neutraalisti vaan tietyn, henkilökohtaisen, agendan kautta.

Tutkimus pyrkii etenemään konkreettisista käsitteistä kohti abstraktimpaa sekä lopulta pyrkimyksenä on yhdistää sodankuvan muutos etiikkaan. Käsitteiden määrittelyn kautta tarkoituksena on pohtia millainen sotilas on tai pitäisi olla ja minkälainen on sotilaan ammattietiikka sekä seurausetiikan vaikutusta päätöksentekoon nykyaikaisessa sodankäynnissä. Käsitteiden määrittelyn tarkoituksena on antaa tutkijalle pohja jonka päälle on mahdollista lähteä luomaan uutta tietoa sekä yhdistämään jo olemassa olevia teorioita, jotta on mahdollista saada vastaus tutkimuskysymykseen ja sitä täydentäviin alatutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa on tarkoitus pohtia sotilaan etiikkaa seurausetiikan näkökannalta ja samalla pyrkimyksenä on ottaa huomioon sodan kuvan muutoksen vaikutukset sotilaan etiikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tutkimuksen pääpaino on länsimaisen filosofian (normatiivinen etiikka) tutkimisessa sotilasympäristössä. Normatiivinen etiikka on etiikan osa-alue, joka tutkii eettisiä normeja ja pyrkii vastamaan kysymykseen, että mitkä ovat oikeat eettiset säännöt, joita yksilön tulisi noudattaa¹².

Eettinen toimintakyky on rajattu tietoisesti tutkimuksen ulkopuolelle, koska muutoin tutkimus laajenee liikaa ja on mahdollista, että tutkimus ottaisi kantaa enemmänkin eettiseen toimintakykyyn kuin sotilasetiikkaan ilmiönä ja sodankuvan muutoksen vaikutukseen eettiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa nostetaan esille etiikan opetus Puolustusvoimissa varusmiehille, aliupseereille ja upseereille Koulutus 2020 -konseptin kautta, koska koulutuksen muutoksen myötä se mitä, miten ja millaisilla tuntimäärillä koulutusta annetaan, tulee myös muuttumaan. Tarkasteltaessa sotilas- ja ammattietiikkaa sekä sitä millainen sotilas oikeastaan onkaan, on sotilaalta oletetut hyveet rajattu tutkimuksen ulkopuolelle sillä on vaarana, että tutkimus siirtyy seurausetiikan puolelta hyve-etiikan puolelle.

Tutkimuksessa sodankuvan muutos on rajattu käsittelemään kolmea eri osa-aluetta: hybridi-, kyber- ja asymmetrinen sodankäynti. Kyseisiin rajauksiin on päädytty yhdessä tutkimuksen ohjaajien kanssa, koska muutoin aihe lähtee laajenemaan liikaa ollakseen pro gradu tasoinen tutkimus sekä vaarana on painopisteen siirtyminen sotilasetiikasta sodan kuvan muutokseen ja sitä kautta linkittyä sotahistoriaan, jolloin tutkimus ei enää olisi sotilaspedagogiikan työ. Käsitteet linkittyvät esiymmärryksen kautta toisiinsa sekä niitä käytetään täydentämään toinen toistaan.

¹² Tieteen termipankki - Normatiivinen etiikka (2019)

Kuva 1: Tutkimuksen viitekehys ja rajaukset havainnollistettuna

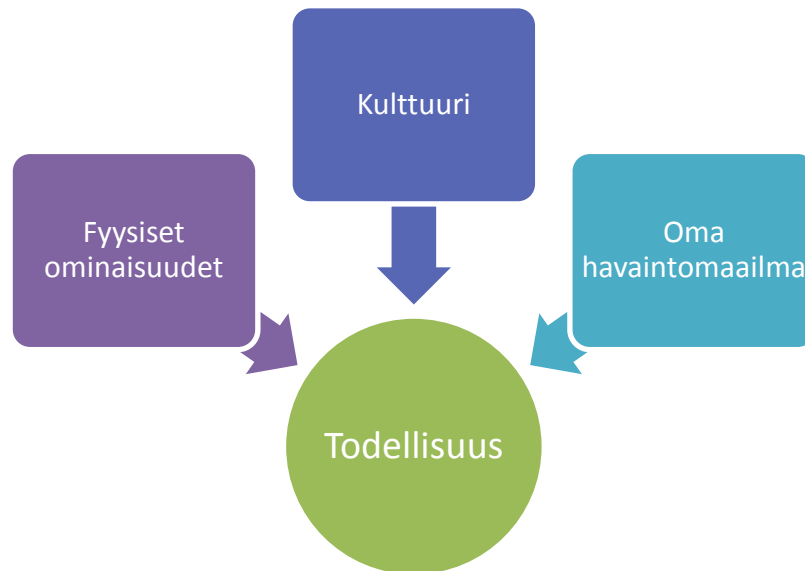
2. TUTKIMUKSEN ONTOLOGIA JA METODOLOGIA

2.1. Tutkimuksen ontologia

Pohdittaessa etiikkaa tutkivaa työtä on väistämättä otettava kantaa siihen, että onko työ objektiivinen vai subjektiivinen totuuskäsitykseltään eli asiat joko ovat tai ne voivat olla myös toisin¹³. Kuinka määritellä se, että onko etiikka objektiivista vai subjektiivista? Tähän kysymykseen ei ole ainakaan omasta mielestäni olemassa yksiselitteistä vastausta vaikka etiikassa onkin teorioita joita tarkasteltaessa se voisi olla objektiivista, toisaalta jokainen on yksilö ja tulkitsee sekä ymmärtää teorioita omista lähtökohdistaan jolloin se voisi olla subjektiivista. Edellä kuvattuun haasteeseen on mahdollista etsiä ratkaisua ontologisen tarkastelun kautta.

¹³ Sirén, Torsti ja Pekkarinen, Otto: Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan (2017) s.3

Ontologiassa kyse on siitä millaiseksi tutkittava kohde käsitetään sekä esitetään kysymyksiä todellisuuden luonteesta: mikä on tutkittavan ilmiön luonne ja mitä voidaan pitää todisteina?¹⁴ Mietittyäni tutkimukseni luonnetta sekä kahden eri vaihtoehdon huolellisen tarkastelun jälkeen on johtopäätökseni seuraava: pro gradu tutkielmani ontologinen luonne on sosiaalinen ontologia. Torsti Sirén toteaa, että: ”sosiaalinen ontologia tarkoittaa, että kaikki mitä pidämme todellisuutena, pohjautuu ainoastaan subjektiiviseen havaintoon, joka rakentuu kulttuurisesta taustasta, fyysisistä ominaisuuksista ja omasta havaintomaailmasta¹⁵”.

Kuva 2: Tutkijan ymmärrys sosiaalisen ontologian käsitteestä

2.2. Tutkimuksen epistemologia

Jotta on mahdollista pohtia tutkimuksen epistemologiaa, on ymmärrettävä mitä se oikein tarkoittaa. Lyhyesti määriteltynä epistemologialla tarkoitetaan filosofian osa-aluetta, joka tutkii tiedon tai tietämisen ehtoja, mahdollisuutta, pätevyyttä sekä totuuden ongelmaa¹⁶.

Pohtiessani tutkimukseni epistemologista luonnetta, kääntyy vaakakuppi koko ajan aristoteelliistä tutkimusperinnettä edustavaa relativistista epistemologiaa kohden.

Relativistessa eli tulkinnallisessa epistemologiassa sosiaaliset ilmiöt koostuvat subjektiivisista käsityksistä ja tutkijan tulee lähestyä sosiaalista ilmiötä, miten tarkastelun kohteena oleva joukko itse kokee tutkittavan ilmiön¹⁷.

¹⁴ KAMK - University of Applied Sciences, opinnäytetyöpakki - tukimateriaali - tieteenfilosofia (2018)

¹⁵ Sirén, Torsti (2010) "Verum est ipsum factum – True Is What Has Been Made as Such", julkaisussa *Journal of Military Studies*, vol. 1/2010 s.37

¹⁶ Tieteen termipankki - tietoteoria | epistemologia | gnoseologia (2018)

¹⁷ Luento: Tieteenfilosofia ja metodologia, Torsti Sirén, 2.11. dia 19, aineisto PVMoodle

Etiikkaa tutkittaessa relativistinen epistemologia on mahdollisesti ”helpoin” tapa käsitellä aihetta, koska jokainen ihminen käsittää itse omien lähtökohtiensa ja historiansa kautta eri etiikan teorioiden sisällä mikä on oikein ja mikä väärin. Eri yhteisöt käsittelevät oikean ja väärän, hyvän ja pahan käsitettä omien normiensä sekä kulttuurisen taustansa kautta ja omassa Pro Gradussa tutkittavana ilmiönä on sotilasetiikka seurausetiikan teorian kautta. Tarkasteltavana yhteisönä on, johon tutkijana itsekin kuulun, sotilas ja näin ollen myös ammattietiikka on yksi osa tutkittavaa ilmiötä.

Pohdittaessa tutkimuksen ontologista ja epistemologista luonnetta nousee näiden kahden tarkasteltavan kohteen kautta esille, että tutkimuksen tieteenfilosofinen paradigma voi olla luonteeltaan joko konstruktivistinen tai kriittinen realismi. Painopiste muodostuu kuitenkin konstruktivismin puolelle, koska kriittisen realismin voidaan katsoa täydentävän konstruktivismia¹⁸ sekä konstruktivismi tukeutuu sosiaaliseen ontologiaan ja relativistiseen epistemologiaan hyväksyen samalla realistisen ontologian ja lisäksi korostaa sosiaalisten ilmiöiden, normien, identiteettien, käsitysten ja yleisten toimintatapojen rakentumista, niihin tottumista ja niiden vahvistumista¹⁹. Näin ollen tutkimuksessa on yksi varsinainen tieteenfilosofinen luonne, jota voidaan tukea muilla tieteenfilosofian teorioilla.

2.3. Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmäksi on valikoitunut sisällönanalyysi. Tutkimuksen analyysimenetelmänä tulee olemaan yhdistelmä aineistolähtöistä ja teorialähtöistä sisällönanalyysia.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan ymmärtävää ja sen päämääränä on hahmottaa niitä merkityksiä, joita toimijat itse omalle toiminnalleen antavat ja joiden avulla he ymmärtävät ja jäsentävät elämäänsä ja ympäristöään. Laadullinen tutkimus on hyvin teoria riippuvainen eikä tutkittavaa kohdetta voida tutkia sellaisenaan vaan sitä voidaan tutkia vain tutkimusasetelmien kautta tutkimusaineistojen avulla. Tehtäessä laadullista tutkimusta on tutkijan ymmärrettävä, että tutkimuksen pätevyys perustuu teoriaan sekä aineiston kykyyn tulkita aineistoa ja siihen mitä halutaan tutkia. Lisäksi laadullisen tutkimuksen luotettavuus on suoraan sidoksissa aineiston analyysin arvioitavuuteen ja uskottavuuteen, koska tutkimustulokset ovat lähes poikkeuksetta tulkintoja tai tiheitä kuvauksia.²⁰

¹⁸ Sirén, Torsti ja Pekkarinen, Otto: Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan (2017) s.8

¹⁹ Sirén, Torsti ja Pekkarinen, Otto s.6-7

²⁰ Leskinen, Jaakko toim.: Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla (1995) s. 12 - 17

Haasteena laadullisen tutkimuksen tekemisessä on tutkimuksella saatujen tulosten yleistettävyyden: tutkittava joukko on yleensä kohtuullisen pieni, selkeästi rajattu osa isommasta kokonaisuudesta. Esimerkkinä käytän tämän tutkimuksen joukkoa: sotilas käsitteenä kattaa kolme eri ammattiryhmää, jotka ovat upseerit, opistoupseerit sekä aliupseerit sekä tietyllä varauksella tarkasteltuna varusmiespalvelustaan suorittavat varusmiehet ja naisten vapaaehtoisessa palveluksessa olevat sekä reserviläiset. Tutkimuksessa ei tulla erottelemaan ryhmiä tarkemmin, vaan tutkimus yleistää saadut tulokset heille kaikille, vaikkakaan se ei välttämättä kaikilta osin pitäisi paikkaansa esimerkiksi varusmiesten ja reserviläisten keskuudessa.

Teorialähtöinen eli deduktiivinen sisällönanalyysissä aineiston analyysin luokittelu pohjautuu aikaisempaan viitekehykseen esimerkiksi olemassa olevaan teoriaan jota pyritään testaamaan ja todentamaan²¹. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyrkimyksenä on käsitteiden yhdistelemisen kautta saada vastaus tutkimuskysymykseen. Tuomi ja Sarajärvi toteavatkin, että ”sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä²²”.

Kahden tutkimusmenetelmän yhdistämiseen olen päätenyt yksinkertaisesta syystä. Valmista teoriaa löytyy sodan kuvan muutoksesta sekä sotilasetiikasta, mutta ei sotilasetiikasta seurausetiikasta eikä sodan kuvan muutoksen vaikutuksesta sotilaan etiikkaan kotimaisesta tutkimuskentästä kovinkaan paljoa.

3. SODAN KUVA MUUTOKSESSA

Tämän luvun tarkoituksena on avata tutkimuksen rajauksissa esille tuodut käsitteet sodankuvan muutoksesta. Luvun päämääränä on konkretisoida käsitteet, jotta ne ovat helposti ymmärrettävissä sekä niitä on mahdollista käsitellä myöhemmissä luvuissa sotilasetiikan ja seurausetiikan käsitteiden kanssa.

²¹ Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (2009) s. 113

²² Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli s. 112

3.1. Hybridisodankäynti

Ilmari Kähkönen mukaan vuonna 1991 termiä hybridisodankäynti käytettiin ensimmäisen kerran. Tuolloin sillä kuvattiin Yhdysvaltojen merijalkaväkeä, joka pystyi käyttämään sekä perinteisiä että ei-perinteisiä sotilaallisia keinoja, mutta epämääräisyytensä vuoksi termi oli suurelta yleisöltä unohduksissa seuraavat 17 vuotta. Vuonna 2006 termi yhdistettiin Hizbollahiin, joka ei-valtiollisena toimijana pystyi vastaamaan Israelin armeijan sotatoimiin Libanonissa. Termiä käytettiin vuonna 2014 Venäjän näennäisen vaivattomasti valloitettua Ukrainalle kuuluvan Krimin niemimaan ja tuolloin hybridisodankäynti terminä teki lopullisen läpimurtonsa.²³ Aleksanteri-instituutin julkaiseman raportin mukaan hybridisodankäynti ollessa niin uusi termi, että siitä tuli nopeasti, erityisesti Ukrainan tapahtumien jälkeen, länsimaaisessa keskustelussa synonyymi kaikelle Venäjän toiminnalle²⁴.

Suurin käännekohta hybridisodankäynnin ja -vaikuttamisen osalta tapahtui vuonna 2007 jolloin älypuhelimia alkoi ilmestyä markkinoille ja kaikilla oli vähintäänkin kohtalainen videokamera mukanaan. Tuon jälkeen tapahtumia oli mahdollista videoida ja lähettää maailmanlaajuisesti sekunneissa ja sotilasoperaatioista tuli läpinäkyviä. Tietynlainen salaisuuden ylläpitäminen jota komentajat olivat aiemmin vaatineet, ei enää ollut mahdollista ylläpitää. Ainoa toivo yllätyksen saavuttamiselle olisi internetin täyttäminen tiedon paljoudella, jolloin kriittiset tiedot hukkuisivat helposti.²⁵

Mitä sitten hybridisodankäynti oikeastaan tarkoittaa? Limnell kuvailee hybridisodan tarkoittavan laaja-alaisesti käsiteltynä perinteisten ja innovatiivisten keinojen yhdistelyä. Sitä käydään fyysiseen voimankäyttöön perustuvan sodan alapuolella, jolloin sodan ja rauhan erottaminen toisistaan on aiempaa vaikeampaa. Esimerkeiksi Limnell nostaakin jatkuvan ja pitkäkestoisen strategisen viestinnän eli propagoinnin sekä kyberiskut.²⁶ Limnellin kuvailun pohjalta hybridisodankäyntiä voisi pitää kattokäsitteenä jonka alle sijoittuu muun muassa kybersodankäynti. Molemmissa on havaittavissa samanlaisia vaikuttamisen piirteitä. Toisaalta hybridisotaan kuuluvat myös monia muita vaikuttamisen keinoja kuten Ukrainan sodan uutisoinnin esiin nostamat tunnuksettomat taistelijat, sotatoimien ulkoistaminen sekä taloudellinen painostaminen.

²³ Kähkö, Ilmari (25.1.2017) Hybridisodankäynti vuonna 2017: Itärintamalta ei mitään uutta. Artikkelin sivustolla The Ulkopolitist

²⁴ Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta: After 'hybrid warfare', what next? - Understanding and responding to contemporary Russia (2016), s.33-36

²⁵ Freedman, Lawrence: The Future of War - A History (2017), s. 229

²⁶ YLE: Kyberturva-asiantuntija Limnell: "Suomi on hybridisodankäynnin kohteena - Tätä ei pidä hyssyttellä (13.9.2014), Uutinen

Vaikka hybridisodankäynti ja -vaikuttaminen voidaan määritellä omaksi käsitteeksi, on kuitenkin huomioitava, että oleellinen osa hybridivaikuttamisesta on kyberturvallisuus ja sen muodostamat uhat nykyaikaisessa digitalisoituneessa yhteiskunnassa. Lisäksi huomioimisen arvoista on, että yhteiskuntaan kohdistuu yhä enenevässä määrin monimuotoisempia uhkia jolloin hybridiuhkista, erityisesti informaatio-operaatioista ja kyberhyökkäyksistä, on tullut yhä vaikuttavampia ja osa kyberympäristön perus olemusta.²⁷

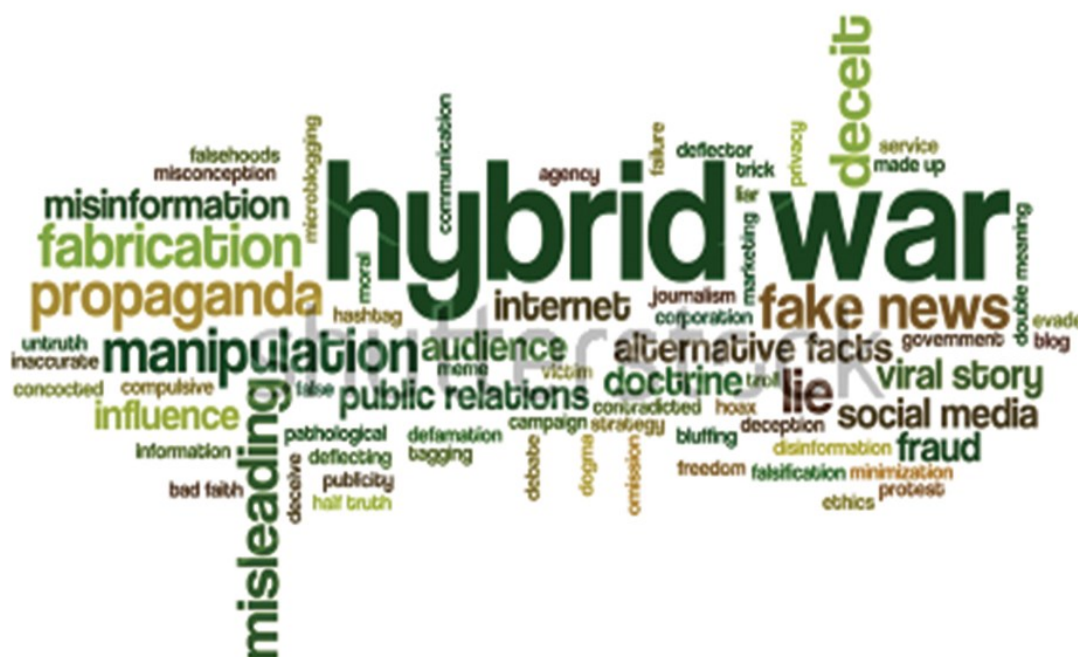
Hybridivaikuttamisen keinoihin liitetään suomalaisessa julkisessa turvallisuuskeskustelussa usein jo edellä mainitut informaatio- ja kyberturvallisuus, mutta myös yhteiskunnan kriisinsietokyky ja luottamuksen rapauttamiseen tähtäävät toimenpiteet. Näin ollen voidaan tulkita, että hybridisodankäynnillä ja -vaikuttamisella on pyrkimyksenä aiheuttaa häiriötilanteita sekä lisätä sisäistä epäluottamusta sekä kiinteyden puutetta samalla hämärtäen sodan ja rauhan kahtiajakoa. Lisäksi oleellista on ottaa huomioon, kuinka perinteisen turvallisuuspolitiikan ulkopuolelle jäävät asiakokonaisuudet saattavat olla turvallisuuden kannalta tärkeimmät muuttujat.²⁸

Termin ollessa uusi ja epäselvä on pohdittava onko sille olemassa mitään yksiselitteistä määritelmää. Hybridisota yhdistelee sekä sekoittaa sodankäynnin eri tasoja ja keinoja eli sen määrittelemisen ja asettaminen perinteiseen sodankäynnin kenttään on hyvinkin vaikeaa. Juha-Antero Puistola pyrkii kuvaamaan sen ei-lineaariseksi tapahtumien sarjaksi, jossa A:n jälkeen ei välttämättä tule B, vaan jokin muu kirjain tai A jopa katoaa kokonaan. Hänen mukaansa hybridisodankäynnissä on monia epäsymmetrisen sodankäynnin ominaisuuksia, kuten vaikutukseen pyrkiminen vaikuttamalla puolustajan tahtoon ja mielikuviin jopa ilman aseiden käyttöä. Komentaja Puistola toteaaakin, että hybridisota sijoittuu sodan ja rauhan välimaastoon, jossa vain hyökkääjä tietää mitkä ovat tavoitteet ja aikataulu.²⁹

²⁷ Lehto, Martti ja Limnell, Jarno: Suomen kyberturvallisuuden nykytila ja kehittäminen, Artikkel, Sotilasaikakauslehti 3/2017, s. 9-15

²⁸ Vanhanen, Henri (22.5.2017): Turvassa? Suomen uhkakuvat vuonna 2017, Artikkel, sivustolla The Ulkopolitist

²⁹ Puistola, Juha-Antero: Näkökulmia sodankäyntiin (2016) Artikkel

Kuva 3: Hybridisodankäynnin monimuotoisuus³⁰

Hybridisodankäynnissä ei itsessään siis ole mitään uutta, mutta termi on varsin uusi. Termissä yhdistyvät tavanomainen ja epätavanomainen, säännöllinen ja epäsäännöllinen sekä symmetrinen ja epäsymmetrinen (asymmetrinen) sodankäynti. Kun ymmärtää mitä ne tarkoittavat, on mahdollisuus ymmärtää mitä termillä hybridisodankäynti tarkoitetaan. Termiä on lähes mahdoton määritellä yksinään vaan se voidaankin nähdä eräänlaisena kattokäsitteenä, koska siinä yhdistyy piirteitä kybersodankäynnistä, informaationsodankäynnistä, asymmetrisestä sodankäynnistä sekä yhtälailla perinteisestä rintamalla käytävästä sodasta.

”Hybridisodankäynnissä ei ole teoreettisessa mielessä mitään radikaalisti uutta. Kiinnostavampaa on tosin pohtia miksi sen tyyppiseen varautuminen ja siihen liittyvien sotataidoillisten ajatusten omaksuminen on ollut länsimaisille osapuolille perinteisesti niinkin työlästä.”³¹

3.2. Kybersodankäynti

Kybersodankäynti on käsitteenä haastava eikä sen määrittelemine ole kovinkaan yksinkertaista sillä kybersodankäynnin kanssa kulkee käsi kädessä informaationsodankäynti sekä ”netti sota”.

³⁰ <http://www.theweekender.com.pk/hybrid-warfare/> (2018)

³¹ Mälkki, Juha: Hybridisodankäynnin sotataitoa (4.6.2015) Artikkel

Ensimmäisen kerran kybersodankäyntiä alettiin pohtia Yhdysvaltojen armeijan toimesta toisessa Persianlahdensodassa vuonna 1991. Tuolloin ensimmäiset sotilasstrategikot katsoivat sodan olevan uuden sukupolven konflikti, jossa voittoa ei enää varmisteta vain fyysisellä voimalla, vaan taidolla voittaa informaatio sota sekä saavuttaa ”tiedon herruus”³². Sodan jälkeen kehittyivät käsitteet kybersota sekä sotilasympäristön ulkopuolelle levittäytyvä informaatio sota.

Viimeaikaiset uutisoinnit kybertoimista ovat kuitenkin aiheuttaneet keskustelua siitä, että onko todellakin kyse pelkästään rikollisesta toiminnasta. Tämänkaltaisesta rajamailla tapahtuvasta toiminnasta voidaan nostaa esimerkeiksi Edward Snowdenin tekemät tietovuodot, vuonna 2010 saksalaisen tietoturva ekspertin raportoima laajamittainen haittaohjelman jako monien valtioiden suuriin tehtaisiin sekä Virossa vuonna 2007 tapahtunut laajamittainen DDoS -hyökkäys joka vaikutti talousinstituutioon, uutispalveluihin sekä hallinnon toimijoihin koko valtion alueella³³.

Uutisointi, hakkeriryhmät, tietovuodot sekä valtiollinen salailu omasta osallisuudestaan tapahtumiin ovat omiaan lisäämään epätietoisuutta siitä, mitä kybersodankäynti itse asiassa onkaan. Voiko yksittäinen tietovuodon tehnyt hakkeri olla vieraan valtion asialla tai onko laajamittainen palvelineestohyökkäys yksittäisen hakkeriryhmän tuotos samalla kun valtion johto kovaan ääneen kiistää omaa osallistumistaan tapahtuneeseen jälkien johtaessa kytköksiin valtion hallinnon kanssa?

³² Dunn Cavelty, Myriam: Cyberwar (2010), s.126

³³ Lucas, George: Ethics and cyber warfare - The Quest for responsible security in the age of digital warfare (2017) s. 2-4

Mutta mikä tarkoittaa käsite kybersota? Kybersota on laillisesti sekä käsitteellisesti harmaalla alueella, eikä vain siksi että se kattaa toimia kautta linjan. Tähän mennessä kyberhyökkäyksiä ei ole kansainvälisen lain puitteissa ymmärretty alueellisen koskemattomuuden rikkomiseksi, koska kansainväliset lait ja sopimukset ovat tehty paljon ennen kuin kyberuhkia edes pidettiin mahdollisina³⁴. Toisaalta kybersota on pyritty määrittelemään uusina operaation keinoina ja uutena sodankäynnin tilana. Sitä käytetään konflikteissa erittäin nousujohteisesti tavoitteena vastustajan armeija sekä hallinta. Sen myöden se on uusi muoto ”komennosta ja kontrollista”, ollen vähemmän riippuvainen maasto-olosuhteista kuin elektronisen kyberavaruuden luonteesta³⁵. Esimerkkinä kybersodasta tai pikemminkin hyökkäyksestä voidaan pitää Iranin ydinvoimalaitoksien teollisuusjärjestelmistä löytynyttä Stuxnet -matoa. Ylen uutisten mukaan kyseessä on ensimmäinen tietokonemato, joka on suunniteltu varta vasten häiritsemään laitosten käyttöä sen sijaan, että pyrkisi varastamaan tai muuttamaan tietoja³⁶.

Kumpikaan edellä mainituista määritelmistä ei anna yksiselitteistä kuvaa siitä mitä kybersodankäynti konkreettisesti tarkoittaa sekä mikä sen asema laillisesti on. Kybersodan ulottuvuutta ei voi tarkastella ilman, että sen rinnalla tarkastellaan niin sanottua ”netti sotaa” sekä informaationsotaa. Kumpikin liittyy olennaisesti kybersodankäyntiin, koska niiden tarkoituksena on pyrkiä muokkaamaan mielikuvia sekä uskomuksia.

Ne toimet jotka voidaan käsittää kyberoperaatioina, ovat uusi ulottuvuus sodankäynnissä ja se ei sisällä kaikkia samoja ominaisuuksia mitä perinteinen sodankäynti sisältää. Erityistä on huomioida se, että olemmeko tosiaan hyökkäyksen kohteena, kuka on tekijä, kenen infrastruktuuria käytetään operaation toteuttamiseen, keitä vastaan me toimimme sekä välittömät että toissijaiset seuraukset operaatiosta.

Oman haasteensa kybersodankäyntiin tuo eettisyys niin laillisesti kuin moraalisesti kun tarkastelun toisena kohteena on ”perinteinen” sotilasoperaatio. Eettisyyden voidaan ajatella olevan veteen piirretty viiva, sillä ainoa haaste ei ole vain tunnistaa keitä hyökkääjät ovat vaan haasteena on myös omien vastatoimien rajoittaminen heitä kohtaan joiden oletamme olevan hyökkäyksen takana. Tämän kaltainen pohdinta on erittäin tärkeää, koska tietoverkot eivät välttämättä ole maantieteellisesti rajoittuneita joten on mahdollista aiheuttaa huomattavaa vahinkoa ulkopuolisille ihmisille sekä infrastruktuurille.³⁷

³⁴ Taivaanrannanmaihari (21.6.2012): Kybersota - hypeä vai totta? Artikkelit sivustolla the Ulkopolitist.

³⁵ Dunn Cavelti, Myriam s. 127

³⁶ YLE: Iranin ydinvoima-asiantuntijat torjuvat tietokonematoa (25.9.2010)

³⁷ Andress, Jason ja Winterfeld, Steve: Cyber Warfare - Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners, Second edition (2014), s. 245

‐Netti sotaa‐ on käytetty kuvailemaan hajanaisesti, usein kansainvälisiä, levitettävien sodankäynnin muotojen esiintymistä. ‐Netti sodassa‐ toimijat ovat usein paikallisen väestön sekaan piiloutuneina, tavoitteenaan välttää perinteisen hyökkäyksen ja toimijoina voi olla muitakin kuin valtiollisia toimijoita kuten esimerkiksi puolisolitaallisia joukkoja sekä määrittelemättömiä joukkoja. Tämä käsite sisältää matalan intensiteetin toimia kuten diplomatiata, propagandaa, psykologisia kampanjoita, valeuutisia sekä paikallisen median häirintää. Tavoitteena on häiritä, vahingoittaa tai muokata sitä mitä kohteena olevat tietävät tai ajattelevat.³⁸

Mitä informaationsota käsitteenä tarkoittaa? Informaationsodassa pyrkimyksenä on toimia piilossa ja tavalla, joka on helppo kiistää. Informaationsodassa pyrkimyksenä on vaikuttaa mielipiteisiin, tunteisiin sekä käyttäytymiseen ja tavoitteena on maineen mustaaminen, sekasorron ja eripurauksen aiheuttaminen jolloin demokratia ja valtioiden väliset liittoumat kärsivät. Informaationsodalla pyritään esimerkiksi valmistelemaan mahdollista sotilasoperaatiota kohdemaassa, koska kun tilannekuva on epäselvä, ei kohdevaltio osaa toimia oikein. Vaikuttamisen keinoina käytetään propagandaa sekä vaikuttamista sosiaalisessa mediassa, tietomurtoja, avainhenkilöiden vainoamista, lentolehtisiä sekä päämiesten lausuntoja, asevoimien voimannäyttöä sekä suoranaista uhkailua. Suurin haaste informaationsodassa on julkinen, avoin sekä läpinäkyvä yhteiskunta, jossa kansalaisilla on riittävä medialukutaito.³⁹

Informaationsota ei kuitenkaan tarvitse käyttöönsä aina tietoverkkoja tai -järjestelmiä, koska esimerkiksi propaganda voi olla hyvinkin luentoja, esitelmiä tai tutkielmia joiden avulla pyritään vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen. Lisäksi lentolehtisten jakaminen taistelualueella on kautta historian ollut osa informaationsodankäyntiä tarkoituksenaan alentaa vastustajan moraalia ja taistelutahtoa.

Informaationsota kuuluu osaksi kybersodankäyntiä nykyaikaisessa toimintaympäristössä vaikka se ei käsitteellisesti olekaan sodankäyntiä. Informaationsodankäynnillä voidaan tarkoittaa pyrkimystä saada käyttöön vastustajaa parempaa informaatiota päätöksenteon ja sodan johtamisen tueksi. Toisaalta informaationsodankäynnin keinoja on mahdollista käyttää perinteisen sodankäynnin tavoitteiden saavuttamiseksi joko sen rinnalla tai sille alistettuna⁴⁰.

³⁸ Dunn Cavelty, Myriam s. 128

³⁹ YLE: Docventures - Mitä on informaationsota? Julkaistu 4.9.2016, päivitetty 12.9.2016, asiantuntija Saara Jantunen, sotatieteiden tohtori

⁴⁰ Flyktman, Jouni, s. 30

Kuva 4: Kybervaikuttaminen on globaali ilmiö jossa toimija voi olla missä tahansa valtiossa ja vaikuttaa ympäri maapalloa tietoliikenneverkkojen välityksellä.⁴¹

Kybersota, informaatiotosota sekä niin sanottu netti-sota ovat osittain toisilleen synonyymejä, mutta samalla täydentävät toinen toistensa merkitystä sekä määrittelyä. Haastavaksi tekee mitä termiä tulisi milloinkin käyttää, jotta asiasta saataisiin mahdollisimman realistinen kuva.

3.3. Epäsymmetrinen sodankäynti

Asymmetrinen eli epäsymmetrinen sodankäynti on yllättävänkin helposti määriteltävissä, sillä siinä ei ole käsitteenä mitään uutta, koska samasta asiasta on käytetty ajan saatossa useita eri termejä kuten vaikkapa 1950-luvulla esimerkiksi ranskalaisten käyttämä termi vallankumouksellinen sota tarkoittamaan tapahtumia Algerian sodan aikana. Terminä epäsymmetrinen sodankäynti on kohtuullisen nuori sillä kyseinen termi on määritelty ensimmäisen kerran vasta vuonna 1999. Lyhyimmän määritelmän mukaan epäsymmetria on kun jotain on tehty sotajoukoille heikentäen tavanomaista sotilaallista voimaa⁴². Tämänkaltaisen, vuoden 1999, määritelmä ei kuitenkaan avaa mitä konkreettisesti tarkoittaa käsite epäsymmetrinen sodankäynti.

⁴¹ <https://diginomica.com/2015/10/27/cyber-war-and-the-threat-to-critical-national-infrastructure> (2018)

⁴² Sudhir, M.R.: Asymmetric war: A conceptual understanding. Julkaisussa Claws Journal, Summer 2008 s.58

Epäsymmetrisestä sodankäynnistä voidaan puhua silloin kun kaksi eri armeijaa on toisiinsa nähden joukkojen, sotilaallisen voiman tai aseistuksen suhteen epätasapainossa. Epäsymmetrisestä sodankäynnistä voidaan puhua myös silloin kun toinen osapuolista ei ole ammattimainen armeija, vaan joukko kapinallisia tai puolisotilaallisia joukkoja. Tällöin tavanomaiset, ammattiarmeijaa vastaan käytettävät taktiikat eivät enää välttämättä toimi. Usein epäsymmetriset sodat käydäänkin sissitaktiikoita hyödyntäen, joiden päämääränä on vastustajan häiritseminen ennemmin kuin tuhoaminen⁴³. Toisaalta Martti Lehto rinnastaa nykyaikaisen epäsymmetrisen sodankäynnin, tietyllä varauksella tarkasteltuna, hybridisodankäyntiin ja toteaakin, että ”2000-luvun asymmetrinen sodankäynti on luonut uuden asetelman, jossa raja perinteisen ja epätavanomaisen sodankäynnin välille on hämärtynyt”⁴⁴.

Epäsymmetrisessä sodassa osapuolten tapa käydä sotaa poikkeaa toisistaan merkittävästi. Alivoimainen osapuoli on selkeästi heikommin varusteltu ja sotataidollinen osaaminenkin voi olla useammin kapeampaa, oli kyseessä yksittäinen taistelija ja hänen taitonsa tai armeijan johtamisesta. Kuitenkin epäsymmetrisessä sodassa alivoimainen osapuoli on voinut selvitä voittajana. Tämä aiheuttaa haasteen siitä kuinka määritellä voittaminen. Mikä on voitto, jos vastapuolella on sissijoukko tai vapaustaistelija joille voitto on se, että vastustaja ei pääse tavoitteeseensa.⁴⁵

Epäsymmetrisen sodankäynnin määrittelyn hankaluutena onkin voiton määrittely, sillä jokaiselle osapuolelle se tarkoittaa eri asiaa sen mukaan mikä on lähtökohtatilanne sekä mahdollisesti jopa uskonnon asettamat koodistot. Esimerkiksi islamistisille äärijärjestöille voitto voi olla vääräuskoisten tappaminen pyhässä sodassa tai Kolumbian FARC-sissien vallankumous.

⁴³ Study.com: Asymmetric Warfare: Definitio, Tactics & Examples

⁴⁴ Lehto, Martti: Hybridiuhat ja kyberturvallisuus. Asiantuntijalausunto 6.4.2017

⁴⁵ Ammattisotilas - Tarinoita sotilasmaailmasta: Voiton avaimet, 13.9.2012, Artikkel

Epäsymmetriseen sodankäyntiin kuuluu niin sotilaallisia kuin ei-sotilaallista toimintaa, keinoin ja välinein joihin vastapuoli ei ole varautunut. Lähtökohtaisesti epäsymmetrisen sodankäynnin toimijaksi on katsottu jokin ei-valtiollinen toimija esimerkiksi ääriliikkeet, aktivistijärjestö, terroristiorganisaatio tai rikollisorganisaatio. Tämän tapaiset järjestöt ja liikkeet voivat saada tukea valtiolta, mikäli kokevat kyseisen toiminnan itselleen hyödylliseksi. Toisaalta epäsymmetristen sodankäynnin menetelmien käyttö ei rajoitu yksistään ei-valtiollisten toimijoiden käyttämiksi, vaan jopa tunnustetut valtiot voivat käyttää sodankäynnissä epäsymmetrisen sodankäynnin menetelmiä.⁴⁶ Esimerkkinä mainittakoon jo aiemmin käsitelty informaatioisota, joka on osa kybersodankäyntiä, mutta kuuluu kuitenkin oleellisena osana myös epäsymmetriseen sodankäyntiin.

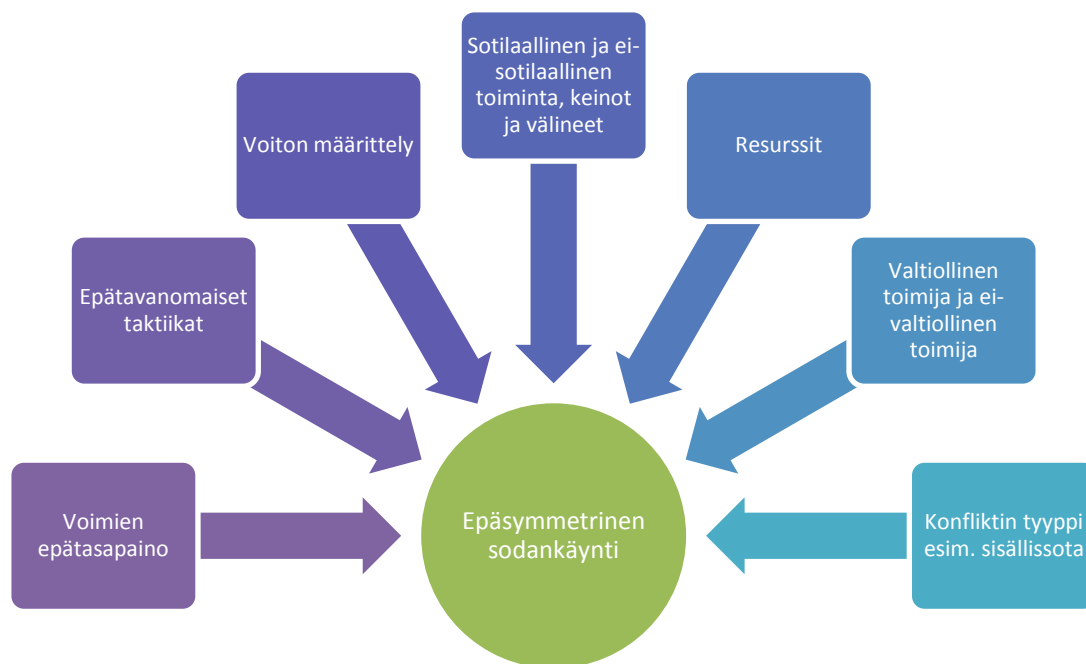
Epäsymmetrinen sodankäynti on mahdollista (tietyllä varauksella voidaan käsitellä neljänneen sukupolven sotana) tiivistää ja selittää yksinkertaisesti Peter Kiss:n mukaan viiden kohdan kautta: konfliktin tyyppi, taistelevat ryhmät, joukot ja varusteet, opit ja taktiikka, tekniikka ja menettelytapa sekä resurssi vaatimukset.⁴⁷

Konflikti on usein kansallinen selkkaus eli hyvin karrikoidusti ilmaistuna kapina, vallankumous tai sisällissota. Vastakkaisina osapuolina epäsymmetrisessä, tai neljänneen sukupolven sodassa, on usein valtio tai kansa ja toisella puolella ei-valtiollinen joukko tai ryhmittymä. Joukkojen sekä varusteiden määrä ei ole keskenään vertailukelpoista, koska joukot voivat olla hyvinkin suuressa epätasapainossa toisiinsa nähden jolloin niiden vertailu ei ole mahdollista. Oppien (doktriinien) sekä taktiikoiden, tekniikoiden ja menettely-/toimintatapojen osalta vastapuolet ovat hyvin epäyhtenäiset: toisella puolella on mahdollisesti ammattiarmeija ja toisella puolella hyvinkin epämääräinen ja -yhtenäinen joukko vallankumouksellisia ihmisiä joita yhdistää vain sama päämäärä tai ideologia. Resurssien ja niiden vaatimusten suhteen valtiollisilla toimijoilla on huomattavasti suurempi tarve kuin ei-valtiollisilla toimijoilla, jotka voivat tulla toimeen hyvinkin pienellä määrällä resursseja.⁴⁸

⁴⁶ Kostiainen, Mikko: Epäsymmetrinen sodankäynti Tšetšeniassa vuosina 1994–1996 ja 1999 - 2000 (2009), s.11

⁴⁷ Kiss, Peter A.: Winning Wars amongst the People - Case studies in asymmetric warfare (2014), s. 9-18

⁴⁸ Kiss, Peter A., s. 9-18

Kuva 5: Epäsymmetrinen sodankäynti avainsanojin tiivistettynä Peter Kiss:n näkemyksen mukaan.

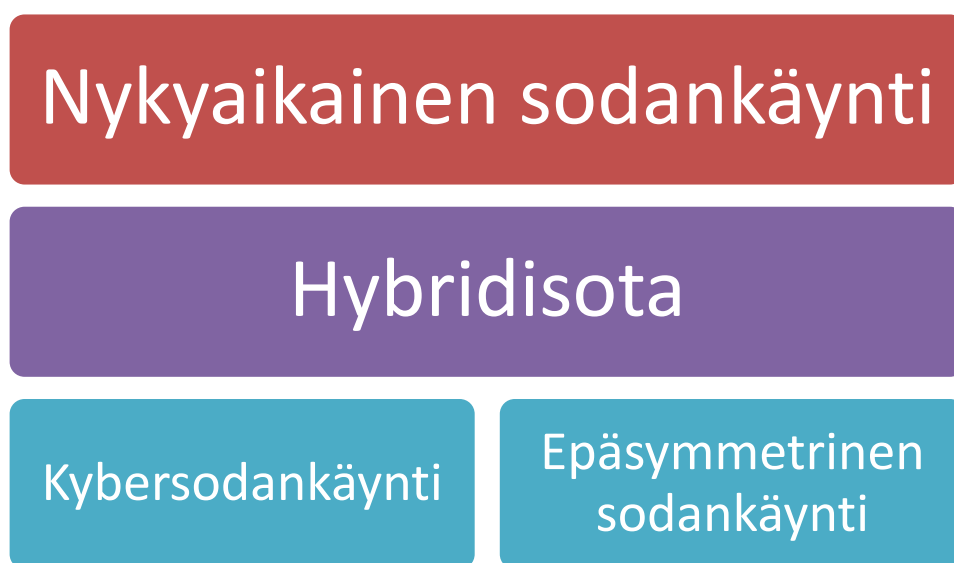
Toisaalta epäsymmetrisestä sodankäynnistä voidaan osittain käyttää myös nimitystä epäsymmetriset uhat jotka nousivat huomattaviksi turvallisuusriskeiksi vuoden 2001 terrorististen iskujen jälkeen. Tuolloin kaapattiin neljä matkustajalentokonetta, joista kaksi tahallisesti ohjattiin New Yorkissa sijainneita World Trade Centerin kaksoistorneja. Tapahtuneen seurauksena tarkastelu keskittyi terroristisiin uhkiin ja -järjestöihin sekä turvallisuusviranomaisten toimina kansainvälisesti terrorismin ennaltaehkäisyyn. Lisäksi yhteiskunnan ja kansalaisten suojelu epäsymmetrisiltä uhilta on noussut yhä tärkeämmäksi, koska yhä useammin kohde valitaan niin sanotuista pehmeistä kohteista eli yhteiskunnan haavoittuvimmista osista.⁴⁹

3.4. Yhteenveto

Sodankäynnin ja sodankuvan muutoksen tarkastelu kolmen eri termin kautta on mahdollista, mutta haastavaa. Terminologia, käsitteet sekä käytettävät menetelmät nivoutuvat yhteen ja yhdestä termistä on vaikea, ellei jopa mahdoton puhua ilman toista. Lisäksi yksittäisen termin alta paljastuu lisää määritelmiä sekä termejä tarkoittamaan jotakin tiettyä osa-aluetta muuttuneessa kentässä.

⁴⁹ Mäkelä, Juha: CBRNE-terrorismi: turhaa pelottelua vai varteenotettava riski? (2007) s.1

Kaiken kaikkiaan hybridisodankäyntiä/-vaikuttamista voidaan tällä hetkellä pitää kattokäsitteenä jonka alle mahtuvat niin informaationsodankäynti sekä epäsymmetrinen sodankäynti. Terminologisesti tarkastellut kolme eri osa-aluetta on mahdollista määritellä omina kokonaisuuksinaan, mutta menetelmien ja toimintatapojen sekä voiman suhteen alkavat haasteet käsitellä ja tarkastella niitä yksin sillä ne täydentävät toinen toisiaan sekä sisältävät samoja elementtejä. Tämä on oiva osoitus siitä kuinka monimuotoiseksi sekä haasteelliseksi tulkita nykyaikainen sodankäynnin luonne on muuttunut teknologisen kehityksen vauhdittamana 90-luvulta alkaen.

Kuva 6: Nykyaikainen sodankäynti voidaan käsittää hybridisotana/-vaikuttamista, jota käydään kyber- ja epäsymmetrisen sodankäynnin keinoin, tekniikoin ja taktiikoin.

Kybersodankäynti sisältää samankaltaisia menetelmiä ja toimintatapoja kuin hybridisodankäynti. Toiminta molempien kohdalla voi olla tietoverkoissa tapahtuvaa vaikuttamista niin kansalliseen mielipiteeseen (propaganda), vaikuttamista suoraan tietoteknisiin järjestelmiin (esimerkiksi DDos -hyökkäys palvelimelle) tai kaksi keskenään sodassa olevaa valtiota toimivat salassa kolmannen osapuolen alueelta.

Hybridisodankäynnin ja epäsymmetrisen sodankäynnin yhtymäpinta on selvimmin näkyvissä taistelevien joukkojen lukumäärässä, taktiikoissa, resurssien tarpeessa sekä joukkojen yhtenäisyydessä. Lisäksi hybridisodankäynti sisältää muitakin epäsymmetrisen sodankäynnin piirteitä kuten esimerkiksi se ketä vastapuolella oikeasti toimiikaan: onko se selkeästi tunnuksilla erotettavissa oleva sotilas, joukko kapinallisia vai kenties osasto tunnuksettomia sotilaita, jotka toimivat sissitaktiikoita hyödyntäen.

Kaikkia kolmea tässä tarkasteltua erityispiirrettä tai muutosta yhdistää kuitenkin se, että vastustaja voi toimia kolmannen osapuolen alueella tai vastapuoli ei ole selkeästi erotettavissa muusta väestöstä. Huomioon on otettava myös se, että missä vaiheessa on mahdollista selkeästi osoittaa vastapuolen sotilaalliset tavoitteet ja näin ollen todistaa, että kyseessä ei ole vain joukko rikollisia jotka hyödyntävät samoja periaatteita, jotka kuuluvat muuttuneeseen sodankuvaan. Esimerkkitapauksena voidaan mainita Meksikon huumesota, sillä se on aseellinen konflikti jossa osapuolina ovat Meksikon asevoimat ja huumekartellit jotka kilpailevat keskenään.

Edellä kuvattu vastapuolen erottaminen lisää omien vastatoimien pohdintaa: ketä vastaan oikeasti toimimme, mistä vastapuoli toimii sekä mitä tavoitteita omalla toiminnallamme on. Tämä tarkoittaa, että kuinka oikeutamme omat tekomme sillä vastapuoli voi toimia väestön keskuudesta ollen joukko järjestäytymättömiä rikollisia joita yhdistää vain yhteinen päämäärä. Tällöin on pohdittava, mitä on mahdollista tehdä ilman, että se aiheuttaa vahinkoa sivullisille tai kuinka voimme oikeuttaa omat vastatoimemme, mikäli niistä voi koitua vahinkoa ulkopuolisille vai voimmeko vain tyytyä toteamaan, että seuraus pyhittää keinot.

4. SOTILASETIikka SEURAUSETIIKAN NÄKÖKULMASTA

4.1. Sotilasetiikka

Sotilasetiikkaan sisältyy paradoksaalista etiikkaa sillä kuinka voidaan säilyttää oma eettinen johdonmukaisuus ja olla eettinen toimija oikeuttamalla tappaminen sekä samalla kunnioittaa ihmisarvoa⁵⁰? Näin ollen sotilasetiikkaa on kokonaisuutena hyvin haasteellista lähteä tutkimaan, koska muuttujia on paljon ja vaikka etiikkaa opetetaan, on jokainen kuitenkin viimekädessä itse vastuussa tekojensa oikeutuksesta/oikeellisuudesta sekä toimintansa seurauksista. Kuitenkin voidaan todeta, että sotilasetiikkaan vaikuttavat paitsi ammattietiikka niin myös universaalit säännöt, normit ja koodit⁵¹. Eettinen harkinta heijastaa aina vallitsevaa sosiaalista, kulttuurista, poliittista ja taloudellista kontekstia⁵² ja aikojen saatossa on ollut useita, toisistaan selkeästi erotettavissa olevia, tulkintoja sotilaan ja sodan etiikasta⁵³. Monitasoinen tulkinta siitä, mitä sotilasetiikka on antaa käsityksen kuinka haastava sekä vaikea on yksinkertaisesti selittää mitä sotilaan etiikka itse asiassa on.

Tutkittaessa sotilasetiikkaa on ymmärrettävä, että käsitteellä on kaksi puolta: sotilas yksilönä ja sotilas osana yhteiskuntaa/organisaatiota. Keskeisenä haasteena sotilasetiikassa on ollut sekä tulee olemaan se, että mihin on tarkoitus sijoittua, jos akselin ääripäissä ovat valtiokeskeisyys ja yksilökeskeisyys⁵⁴. Kyseessä on, kenties jopa hieman provosoiden ilmaistuna, kannanotto siihen kuinka lähellä haluamme olla valtiokeskeistä totalitaarista näkemystä. Vaikka asettuisimme mainitulla akselilla mihin tahansa kohtaan, on sotilasetiikassa muistettava edeltävässä kappaleessa mainittu ”sotilaan paradoksi”: Kuinka toimia eettisesti johdonmukaisesti ja oikeuttaa tappaminen kunnioittaen samalla ihmisarvoa? Onko sotilaan luotava ajatusmaailma jossa mustavalkoisesti on kaksi osapuolta, me ja muut, jotta on mahdollista säilyttää oma eettisyytensä toimijana ympäristössä missä joutuu kohtaamaan karrikoidun ja yksinkertaistetun ajatuksen: ”tapa tai tule tapetuksi”. Tämänkaltaisessa ajatuksessa on myös pohdittava ketä tarkoitetaan me-osapuolella: sotilaat yleisellä tasolla, kansakunta, valtio vai oma joukko johon sillä hetkellä kuuluu.

⁵⁰ Toiskallio, Jarmo: Introduction: Edifying Military Ethics (2007), s.12

⁵¹ Toiskallio, Jarmo: s.14

⁵² Toiskallio, Jarmo: s.25

⁵³ Reichberg, Gregory M., Syse, Henrik ja Begby, Endre (toim.): The ethics of war: Classical and contemporary readings (2006) s.26, 554, 615

⁵⁴ Mikkonen, Riku: Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko - Teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä (2008) s.9

Se mitä yksilö haluaa ja on tämän etujen mukaista ei aina ole yhteneväinen sen kanssa mikä on yhteisön etu. Ristiriita yksilön ja yhteisön välillä korostuu etenkin armeijan kaltaisissa instituutioissa, jossa yksittäisen sotilaan on edistettävä yhteisön tavoitteen saavuttamista sekä tehtävä sellaisia tekoja, joita hän ei yksittäisenä henkilönä muutoin tekisi, jopa asettamalla oma henkensä alttiiksi vaaralle⁵⁵ tai, kaiken uhallakin, toisen ihmisen tappaminen. Tämänkaltaisessa tilanteessa ei ole mahdollista elättää individualistista ajatusmallia siitä, että yksilöllä on kyky arvioida mikä on eettisesti oikein ja kantaa vastuuta omista teoistaan.

Vaikka edellisessä kappaleessa mainittu yhteisön arvojen korostaminen on edelleen Puolustusvoimissa ajankohtainen, on silti muutoksia kohti yksilöllisyyttä havaittavissa. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita institutionaalisuuden väheneminen ja ammatillisuuden kasvaminen⁵⁶. Voidaanko edellä olevan Limnéll:n esittämän havainnon perustalta olettaa, että perinteisesti sotilaille mielletyt ”koti - uskonto - isänmaa” ovat väistymässä ammattilypeyden ja ammattietikkaan tieltä modernissa yhteiskunnassa? Toisaalta onko se siltikään huono tietyllä tavalla sulkeutuneessa yhteisössä, että ammattietikka ja ammattilypeys nostavat päätään? Sotilasyhteisön ollessa hyvinkin tiivis ja kenties jopa hieman sulkeutunut voi yksilöllisyyden ja ammatillisuuden korostaminen olla voimavaroja, joilla on mahdollista oikaista vääristymiä⁵⁷.

Yksilöllisyyden ja ammatillisuuden korostaminen voivat toimia voimavaroina koko ajan muuttuvassa yhteiskunnassa, mutta se ei siltikään voi olla yksinomaan perusta eettiselle pohdinnalle instituutiossa nimeltä Puolustusvoimat. Yksilön on kuitenkin joka tapauksessa edistettävä yhteisön etujen saavuttamista. Tämän kaltaisessa ajatusmaailmassa on vaarana, että yksilön ja yhteisön etujen tavoittelu ajautuvat törmäyskurssille siitä mitkä ovat ne eettiset arvot joita tulee noudattaa, jotta on mahdollista toimia oikein sekä eettisesti kestäväällä tavalla taistelukentällä.

⁵⁵ Mikkonen, Riku, s.11

⁵⁶ Limnéll, Jarno: Upseerin arvotutkimus. Teoksessa Maailman ja yhteiskunnan muutos: Upseerin arvot ja perinteet (2004), s.42

⁵⁷ Krogars, Marco: Muutoksen suunta. Näkökulmia puolustushallinnon strategisen johtamisen ajankohtaisiin haasteisiin (2000), s.69

Yleisemmällä tasolla tarkasteltuna sodan oikeus säännöt tai sodan lait (Law of the Armed Conflict) sekä sotilasetiikka ja tietyllä tasolla seurausetiikka sisältävät kaikki selkeitä elementtejä yhtenäisestä moraalisesta ajattelusta. Tämän yhtenäisen ajattelun voidaan toteutuvan periaatteessa sotilaiden moraalisesta tasa-arvosta, sivullisten tai viattomien kunnioittamisesta, haavoittuneiden ja vangittujen kunnioittamisesta sekä myös yleisesti ottaen ihmisyyden suojelemisesta Punaisen Ristin periaatteiden mukaisesti.⁵⁸

Moraalia ja lakia ei kuitenkaan tule sekoittaa keskenään sillä laki on kaikille sama, mutta moraalit ja moraaliset lähtökohdat voivat vaihdella henkilöittäin. Juhani Parkkari määrittelee moraalit ja lain suhteen toisiinsa hyvinkin kuvailevasti sekä mielenkiintoisesti: ”Juridiikan metsä, joka itse kunkin on syytä nähdä puilta, kasvaa poliittisin prosessein moraalit maaperästä”⁵⁹. Parkkari määrittelee oikeusjärjestyksen sisällön tutkimisen metsäksi joka kaikkien on syytä jollakin tasolla ymmärtää. Oikeustiede kasvaa ja kehittyy hänen mukaansa erinäköisin poliittisin keinoin ja kaiken pohjalla on hänen näkemyksensä mukaan moraalit. Voidaan siis olettaa tietyllä varauksella, että lait ovat muovautuneet aikojen saatossa yhteisen moraalikäsitteen pohjalta.

Huomioitavan arvoista on myös, että humanitaarinen oikeus on yksi vanhimmista kansainvälisen oikeuden osa-alueista ja sen osittainenkin ymmärtäminen antaa pohjaa sotilasetiikan ja sotilaan moraalit ymmärtämiselle. Humanitaarinen oikeus ja perinteinen sota-oikeus ovat vielä muutamia vuosia sitten käsitetty enemmän tai vähemmän itsenäisiksi, mutta tiiviisti toisiinsa linkittyviksi kansainvälisen oikeuden osa-alueiksi. Tämän johdosta kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta on käytetty ja käytetään edelleen muun muassa seuraavia nimityksiä: kansainvälinen sota-oikeus, oikeus sodassa (ius in bello), sodan lait ja tavat, sodan oikeussäännöt sekä aseellisissa selkkauksissa sovellettava oikeus (Law of Armed Conflict).⁶⁰

Mikäli sovelletaan aiemmassa kappaleessa esille tuotua Parkkarin määritelmää, on mahdollista havaita humanitaarisen oikeuden kumpuavan tietynlaisesta yhtenäisestä moraalisesta taustasta. Erinäköiset poliittiset sopimukset ja kansainvälisen yhteisön tunnustukset määrittelevät humanitaarisen oikeuden yhdeksi kansainvälisen oikeuden osa-alueeksi. Tältä pohjalta käsiteltynä sen voidaan nähdä luovan suuntaviivoja niin yhteisöjen kuin yksilöiden eettiselle ja moraalisille periaatteille kuten esimerkiksi aiemmin mainitut Punaisen Ristin periaatteet.

⁵⁸ van Baarda, Ted: The ethical Challenges of a Complex Security Environment (2011), s. 165

⁵⁹ Parkkari, Juhani: Sodan oikeussäännöt (2018), s. 23

⁶⁰ Parkkari, Juhani, s. 29 - 30

Yleisen tason tarkastelussa, kuten muutoinkin sotilasetiikassa, on pohdittava, että ovatko nämä elementit yksilön vai yhteisön eettisiä ja moraalisia periaatteita. Mikäli tarkastelun lopputuloksena todetaan, että eettiset ja moraaliset periaatteet ovat yhteisöllisiä, on mahdollista törmätä haasteeseen. Haasteella tarkoitetaan, että kuinka periaatteet saadaan integroitua osaksi yksilön eettistä ja moraalista ajatusmaailmaa mikäli yhteisössä on korostunut yksilön vapauden merkitystä.

Voidaanko sotilasetiikan ja sotilaan eettisen toiminnan peruslähtökohtana pitää oikeutetun sodan ehtoja (*bellum iustum*)? Nämä oikeutetun sodan ehdot voidaan ymmärtää sodan etiikkana jolloin ne eivät ole suoranaisesti yksittäisen sotilaan etiikkaa, vaan pikemminkin ensimmäinen hyväksyttävyyden taso tarkasteltaessa toiminnan eettisyyttä. On kuitenkin huomioitava, että oikeutetun sodan ehdot pitävät sisällään monia sellaisia periaatteita, jotka kuuluvat olennaisesti nykyaikaiseen sotilasetiikkaan sekä antavat mahdollisuuden tarkastella sotilaan paradoksia ja mahdollisesti antavat suuntaviivoja sen ymmärtämiselle.

Oikeutetun sodan ehtojen mukaan sodassa on kyse puolustautumisesta, viimeisestä keinosta ja pienemmän pahan valitsemisesta. Konkreettisena esimerkkinä voidaan mainita muun muassa kriisinhallinnassa käytettävät, operaatiokohtaiset, voimankäytönsäännökset (ROE, rules of engagement) joiden tavoitteena on toimia ohjeena moraalille ja eettiselle toiminnalle ohjeistamalla millaista voimaa voi missäkin tilanteessa käyttää. Toisaalta sota on laillisen esivallan toimenpide elintärkeiden arvojen suojelemiseksi. Lisäksi aseisiin tartutaan vasta, kun vihollisen hyökkäys on väistämätön ja kun rauhanomaiset keinot yhdessä korkeampaan kansainväliseen tahoon vetoamisen kanssa eivät tuota tulosta.

Oikeutetun sodan ehtojen mukaan pyrkimyksenä on palauttaa rauha tai estää ilmeinen vääräys eikä sillä aseteta uhanalaisiksi suurempia arvoja kuin ne, joita on tarkoitus suojella. Viimeisenä kohtana on, että sodassa käytetyt keinot ovat eettisesti oikeita, eivätkä aiheuta tarpeetonta hävitystä, kärsimystä ja verenvuodatusta.⁶¹

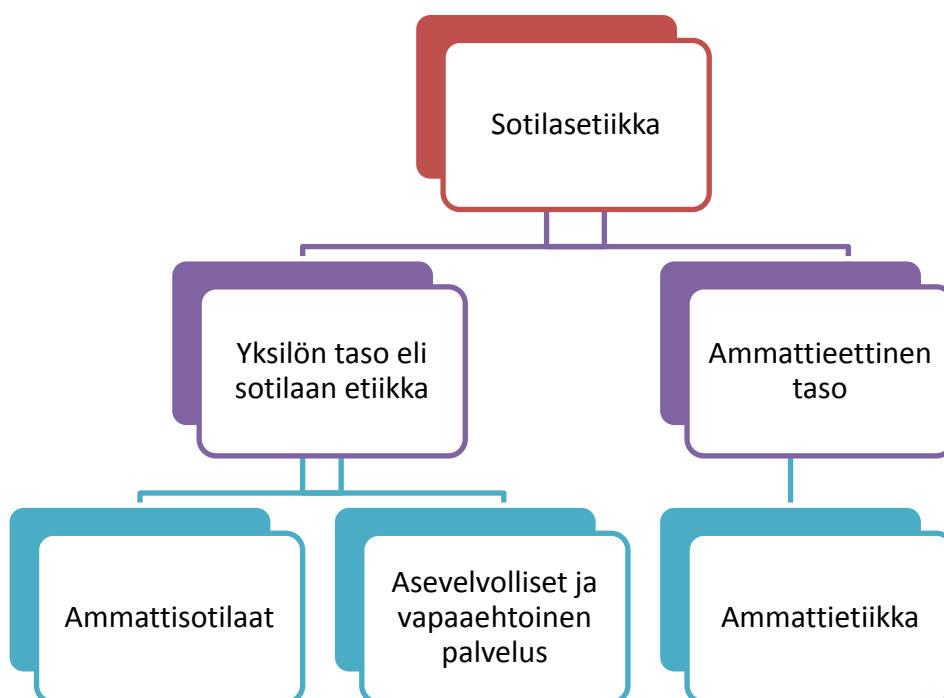
⁶¹ muun muassa Seppänen, Jukka: Näkökulma: Yksilön vai yhteiskunnan etiikkaa (2011), s. 107

Ensimmäinen ja viimeinen oikeutetun sodan ehto ottavat suoraan kantaa sotilaan eettiseen dilemmaan sillä tehtävänä on valita pienempi paha ja samalla käytettyjen keinojen tulee olla eettisesti oikeita eivätkä ne aiheuta turhaa kärsimystä. Toisaalta nämä pakostakin aiheuttavat pohdintaa, kuinka perustella teot eettisesti oikeiksi ja kestäviksi ratkaisuiksi kun tiedämme, että ne aiheuttavat joka tapauksessa kärsimystä ja vastapuolen silmillä tarkasteltuna pahaa. Tämänkaltaisen ajatusmaailma palaa taas sotilasetiikan ja sotilaan eettisen päätöksenteon perimmäisen ongelman pariin eli kuinka toimia eettisesti johdonmukaisesti ja oikeuttaa tappaminen kunnioittaen samalla ihmisarvoa.

Sotilasetiikalla voidaan tarkoittaa toisaalta myös sotilaan ammattietiikkaa. Sotilasetiikan suoranainen rinnastaminen ammattietiikan viitekehykseen ei kuitenkaan ole täysin ongelmatonta. Haasteeksi kotimaisessa kentässä muodostuu varusmiespalveluksessa olevien sotilasetiikan koulutuksen vähyys sekä sotilasetiikan osalta koulutuksen saaneiden upseereiden, opistoupseereiden ja aliupseereiden välinen eroavaisuus, koska kaikille ammattiryhmille ei ole välttämättä mahdollista taata identtistä koulutusta sotilasetiikan osalta. Sotatilanteessa nämä kaikki edellä mainitut olisivat rinta rinnan, mutta kuitenkin heidän keskinäinen asema ja saama koulutus niin sotilasetiikan kuin yleisen sotilaskoulutuksen osalta eroaisivat toisistaan merkittävästi.⁶²

Olennaista tämänkaltaisessa rinnastamisessa on ymmärtää, että tällöin sotilasetiikka on ammattikunnan eettinen taso. Lisäksi erilaisista taustoista huolimatta henkilöstöryhmät ja yksilöt toimivat osana samaa organisaatiota kohti yhteistä päämäärää, joten heidän voidaan olettaa ilmentävän yhtäläistä ammattietiikkaa ammatillisuuden asteesta riippumatta. Tällöin yksittäisen ihmisen taso tulee ymmärtää sotilaan etiikkana joka voi sisältää muitakin eettisiä ratkaisuja tai vaihtoehtoja kuin sotilasetiikan määritelmään kuuluu. Ammattietiikkaa tarkastellaan ilmiönä seuraavassa alaluvussa.

⁶² Puumala, Laura: Ratkaisuehdotuksia sotilasetiikan erityiskysymyksiin: Integriteettiä ja toimintakykyä kehittämässä (2018), s.9

Kuva 7: Sotilasetiikan jakautuminen Häyryn ja Puumalan mukaan yksilön tasoksi (sotilaan etiikka) ja ammattieettiseksi tasoksi (ammattietiikka).

Toisaalta on huomioitava, että sotilasetiikan taustalla on Häyryn mukaan kaksi taustaoletusta sotilasprofession oikeutuksesta. Ensimmäinen oletus on se, että sotilasetiikasta olisi mielekästä puhua, tulee olettaa, että on mahdollista määritellä olosuhteet oikeutetulle sodalle. Toisena taustaoletuksena Häyry mainitsee sen, että sota voidaan käydä eettisesti siedettävällä, riittävän inhimillisellä tavalla.⁶³

Häyryn esittämät taustaoletukset sekä oikeutetun sodan ehdot pakottavat pohtimaan, kuinka voimme määritellä ne olosuhteet jolloin on mahdollista käyttää termiä oikeutettu sota. Toisaalta taistelu tulee käydä eettisesti siedettävällä tasolla ilman tarpeettoman kärsimyksen aiheuttamista, mutta kuka määrittelee sen mitä tarpeeton kärsimys on. Tämä on perimmäinen haaste niin yleisesti sotilasetiikassa kuin yksittäisen sotilaan etiikassa.

⁶³ Häyry, Matti: Nuorukaiselle kuolla kuuluu - vai kuuluuko? - Sotilasammatin etiikan ulkoisia ja sisäisiä rajanvetoja (1991), s. 76-77

Sotilasetiikan tarkastelu yksittäisen ilmiönä on haasteellista, koska se rinnastetaan hyvin usein ammattietiikkaan. Se, että ymmärtää mitä ammattietiikka on ja mikä sotilasetiikan perimmäinen tavoite on, ei kuitenkaan anna riittävää ymmärrystä kokonaisuudesta. Lisäksi on ymmärrettävä mikä ja minkälainen sotilas on. Haasteeksi Suomessa termin sotilas määrittelyssä nousee sen kahtia jakautuneisuus: toisella puolella ovat ammattisotilaat, jotka ovat saaneet koulutusta sotilasetiikan osalta ja toisella puolella ovat asevelvolliset sekä vapaaehtoisessa palveluksessa olevat naiset joiden moraalinen ajatusmaailma voi olla hyvinkin kirjava ja poikkeava ammattisotilaiden vastaavasta. Tämän jaon takia sotilasetiikan tarkastelun lähtökohdaksi on valittava jompikumpi edellä mainituista ryhmistä tai pyrkiä löytämään ne molempia ryhmiä yhdistävät tekijät mikäli sotilasetiikkaa on tarkoitus käsitellä kokonaisvaltaisesti ja kaiken käsittävänä ilmiönä instituutiossa nimeltä Suomen Puolustusvoimat.

Nykyaikaisessa yhteiskunnassa korostunut yksilöllinen ajatusmaailma asettaa omat haasteensa instituutiossa jossa yksilön on edistettävä yhteisön tavoitteiden saavuttamista sekä toimittava tavalla jolla hän ei yksittäisenä henkilönä toimisi. Tällöin on otettava huomioon, että onko tarkastelun kohteena ammattieettinen taso nimeltään sotilasetiikka vai yksilön taso eli sotilaan etiikka.

Mikäli tarkastelun kohteena on yhteisöllinen taso, on pohdittava sitä kuinka yksilö saadaan hyväksymään yhteisön moraaliset ja eettiset arvot vaikka ne eivät suoraan olisikaan osa hänen omaa, henkilökohtaista, ajatusmaailmaa ja näkemystä tilanteessa jossa perinteiset kotiuskonto-isänmaa ovat hiljalleen menettämässä merkitystään. Jos tarkastelun näkökulmaksi on valikoitunut yksilöllinen taso, tulee hyväksyä se seikka, että yksilöllä ei välttämättä ole kykyä arvioida sitä mikä on eettisesti oikein sekä kantaa vastuuta omista teoistaan. Oman osansa sotilasetiikan muutokseen tuo tiiviin yhteisön muovautuminen juuri yksilöllisyyden kautta, mutta myös ammatillisuus sekä ammattiylpeys muovaavat tulkintaa sekä näkemystä siitä mitä on sotilaan ja sodan etiikka.

Oman haasteensa sotilasetiikan tarkastelulle tuo aiemmin mainittu moraalikäsityksen ja lakien erottaminen toisistaan. Kuten aiemmin esille tuodussa pohdinnassa tuli esille niin on mahdollista tulkita, että esimerkiksi humanitaarinen laki on muotoutunut aikojen saatossa yhteisten moraalikäsityksien pohjalta. Yhteisten moraalikäsityksien muotoutuminen laeiksi antaa suuntaviivoja sekä ohjeita, velvollisuuksia ja käskyjä eettiselle toiminnalle.

Sotilasetiikan pohjan voidaan katsoa muodostuneen oikeutetun sodan ehtojen päälle, koska perimmäisenä kysymyksenä on löytää vastaus siihen kuinka toimia oikein tilanteessa jossa oma henki on uhattuna, mutta samalla pitäisi kyetä toimimaan johdonmukaisesti sekä oikeuttaa tappaminen ihmisarvoa kunnioittaen. Valloillaan olevat sosiaalinen, kulttuurinen, poliittinen ja taloudellinen konteksti heijastuvat sotilasetiikassa eettiseen harkintaan kuvitellulla akselilla jonka ääripäät muodostuvat totalitarismista ja äärimmäisestä individualismista. Loppujen lopuksi sotilasetiikkaa voidaan pitää monitasoisena ja hankalasti tulkittavana paradoksaalisena ammattietiikkana johon vaikuttavat universaalit säännöt, koodit ja normit ja josta on ollut useita erilaisia tulkintoja siitä mikä on sotilasetiikka.

4.1.1. Ammattietiikka

Jotta on mahdollista tarkastella ammattietiikkaa, on pyrittävä käsittämään mitä tarkoitetaan käsitteellä ammatti. Ammatin määrittely käsitteenä ei ole yksinkertaista, koska ne ovat osa ihmisten luomaa keinotekoisista sosiaalista ympäristöä, joka muodostuu keskenään solmituista sopimuksista sekä niiden noudattamisesta yhteisen hyvän nimissä⁶⁴. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ammatti ei ole mikään konkreettinen tai luonnollinen ilmiö vaan se on muodostunut sosiaalisen kanssakäymisen pohjalta sekä mahdollisesta tarpeesta vaihtaa hyödykkeitä toiseen. Ammattietiikan keskiössä on siis eettisten, sosiaalisten ja moraalisten käytänteiden sekä rakenteiden tarkastelu keinotekoisesti luodussa sosiaalisessa ympäristössä joka perustuu sopimukseen. On kuitenkin otettava huomioon, että tämä ei tarjoa vastusta sille mitä tai minkälaista etiikkaa ammattietiikka on, vaan pikemminkin antaa pohjan sen ymmärtämiselle kun ymmärtää minkälainen ilmiö ammatti on.

Edellä kuvattiin ammatin määritelmä, mutta jotta voidaan täysipainoisesti keskustella ammatista ja ammattietiikasta on määriteltävä se mitä ammatilainen tarkoittaa. Ammatilaista voidaan käyttää luonnehdintaa, että hän on tiettyjen tietojen ja taitojen kokonaisuus joita ilman häntä ei ole olemassa⁶⁵. Airaksinen tuo esille myös, että ammatilaisella on ammatinsa tuomia oikeuksia sekä valtaa ja hän on tietyllä tasolla itsenäinen toimija suhteessa yhteiskuntaan. Ammatilaisen on mahdollista tehdä päätöksiä sekä toimia ilman, että muiden päätökset sitoisivat häntä⁶⁶.

⁶⁴ Airaksinen, Timo, Ammattien etiikan filosofiset perusteet (1991), s. 19

⁶⁵ Airaksinen, Timo, 1991, s.25

⁶⁶ Airaksinen, Timo, 1991, s.25

Se, että ammatti sekä ammattilainen käsitteinä ovat abstrakteja, ei tarkoita sitä ettei niitä olisi mahdotonta määritellä ja käsitellä. Haasteeksi muodostuvat ymmärtää ne ammatin tuomat käytänteet ja rakenteet joita ammattilaiset pyrkivät noudattamaan. Käytänteistä ja rakenteista on mahdotonta luoda yhtä, kaiken kattavaa, kuvausta sillä niiden eettiset, sosiaaliset ja moraaliset perustavat vaihtelevat ammatista ja mahdollisesti ammatin sisällä ammattiryhmästä toiseen.

Ammattietiikalla toisaalta on terminä useita eri merkityksiä sen mukaan missä yhteydessä sitä käytetään tai mitä sillä on tarkoituksenmukaista kuvata. Sillä voidaan hahmottaa se arvopäämäärä, jota kohti ammattilaiset työnteollaan pyrkivät, minkä muut kansalaiset heidän oletettavan turvaavan sekä minkä nojalla ammatit ovat saavuttaneet erityisaseman ja nauttimansa arvostuksen yhteiskunnassa⁶⁷. Tämän kaltainen arvopäämäärien tavoittelu sekä ammatin saama erityisasema ja arvostus voidaan kuvata termillä professio eli ammatti joka on saavuttanut vahvan sekä arvostetun yhteiskunnallisen aseman. Profession asema perustuu lähes poikkeuksetta erikoisosaamiseen johon se on saanut joko osittaisen tai lakisääteisen monopoliaseman kuten esimerkiksi kadettiupseeri, lääkäri tai poliisi.

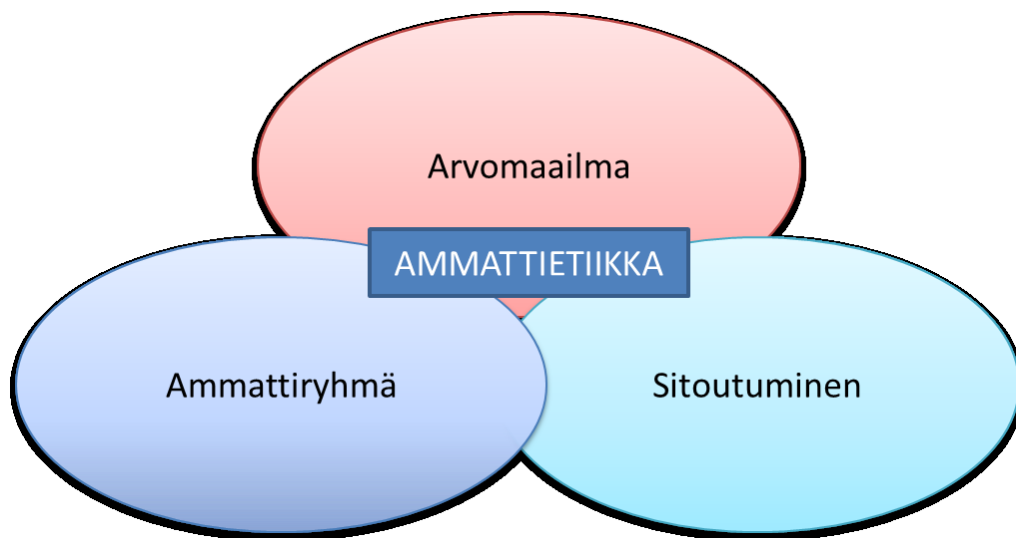
Toisaalta Puumalan mukaan ammattietiikkaan sisältyy joukko hyveitä ja piirteitä, joita ammatin menestyksessä sekä eettinen suorittaminen vaativat sekä joita kansalaiset toivovat. Lisäksi Puumala nostaa esille, että ammattietiikassa sääntöjen ja eettisten koodien tarkoitus on toimia ohjenuorina ammattilaisille eettisessä harkinnassa siitä, mikä kyseistä ammattia harjoittaessa on oikein tai väärin.⁶⁸ Onko ammattietiikka toisaalta vain kokoelma hyveitä ja piirteitä joita ammatissa tulee tavoitella, jotta on mahdollista toimia menestyksekkäästi ja eettisesti kestäväällä tavalla?

Ammatin, ammattilaisen sekä ammattietiikan määrittelemisen ei anna täysin tyhjentävää vastausta siihen kuinka ja mistä ammattietiikka lopulta muodostuu. Ensinnäkin ammattietiikka muodostuu ammattiryhmästä sekä sen arvomaailmasta, johon kuuluvat eettiset, sosiaaliset ja moraaliset periaatteet. Toisekseen ammattietiikan kohdalla tulee puhua myös sitoutumisesta yhteisöön ja sen yhteisiin periaatteisiin sekä yhteisön arvomaailmaan. Tiivistetysti edellä mainitut seikat tarkoittavat, että ammattietiikka muodostuu ammattiryhmästä, arvomaailmasta ja sitoutumisesta.⁶⁹

⁶⁷ Puumala, Laura, s.10

⁶⁸ Puumala, Laura, s.10

⁶⁹ Puumala, Laura, s. 9 ja Mikkonen, Riku, s. 16-17

Kuva 8: Ammattietiikan osa-alueet Puumalan ja Mikkosen mukaan

Ammattietiikka voidaan siis kärjistäen sekä raa’asti yksinkertaistettuna olevan ammatin ja ammattilaisten muodostaman ammattiryhmän yhteinen arvomaailma jossa kaikki ovat sitoutuneet yhteisöön sekä noudattamaan sen yhteisiä eettisiä, moraalisia ja sosiaalisia periaatteita. Yhteisöllä on lisäksi säännöt sekä eettiset koodistot joiden on tarkoitus toimia ohjenuorana eettiselle harkinnalle heidän harjoittaessaan ammattiaan. Lisäksi ammentietikalla tarkoitetaan tietyn ammatin arvopäämäärää mitä kohti ammattilaisten tulee pyrkiä ja minkä ansiosta heille on muodostunut erityisasema ja arvostus yhteiskunnassa.

Ammattietiikan osalta on olennaista myös nähdä yksilön merkitys yhteisölle, koska yksilön sitoutumattomuus yhteisöön tai yhteisön periaatteiden noudattamatta jättäminen voivat olla haitaksi yhteisölle. Tämä voidaan ymmärtää yksilön poikkeavana tai ei-toivottuna käyttäytymisenä yhteisön sisällä ja se voi lopulta heijastua yhteisön ulkopuolelle. Tällöin on vaarana, että ammattiryhmän ja ammattilaisten saama erityisasema ja arvostus yhteiskunnassa alkavat horjua mikäli yksilön tekoa voidaan pitää yleisesti tuomittavana. Esimerkiksi tämänkaltaisesta poikkeavasta ja ei-toivotusta toiminnasta sotilasympäristöstä voidaan nostaa perheensä surmaamista valmistellut upseeri⁷⁰.

⁷⁰ YLE: Upseeri valmisteli perheensä surmaamista rynnäkkökiväärillä - sai yli kaksi vuotta vankeutta (20.2.2019), Uutinen

4.1.2. Kuka on sotilas

Kuinka sotilas tulee määritellä? Onko henkilö silloin sotilas kun hän on osa yhden lipun alla kulkevaa, yhdenmukaisesti pukeutuvaa joukkoa oman valtionsa asevoimissa? Onko ihminen silloin sotilas kun hän on saanut riittävän määrän sotilaskoulutusta, mutta ei ole välttämättä enää osa joukkoa? Onko asevelvollinen sotilas? Haaste sotilaan määrittelylle Suomessa luo asevelvollisuusjärjestelmä, koska se luo kahtiajaon ammattisotilaiden ja asevelvollisten välille.

Laillisesti Suomessa sotilaaksi luetaan henkilö joka on Puolustusvoimien sotilasvirassa palvelevaa henkilöä, sekä, sitä joka on nimitetty Puolustusvoimien virkamieheksi määräaikaiseen virkasuhteeseen määrättynä sotilastehtävään, sekä, asevelvollisuuttaan aseellisena tai aseettomana suorittavaa tai määräaikaaisesti reserviläisenä palveluksessa olevaa tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavaa, sekä, Puolustusvoimien vapaaehtoisissa harjoituksissa palvelevaa ja laissa tarkoitettua kouluttajaa ja kouluammuntojen johtajaa; sekä Puolustusvoimissa sotilasvirkaan koulutettavaa henkilöä.⁷¹ Melkoinen järkäle lakitekstiä, mutta näin muotoilemalla sillä on pyritty kattamaan kaikki tarvittavat henkilöstöryhmät.

Juridisesti sotilas siis määritellään sellaiseksi henkilöksi joka on jollain tavalla joko virkasuhteessa, suorittamassa varusmiespalvelustaan, osallistuu kertausharjoitukseen, vapaaehtoiseen harjoitukseen osallistuvaa koulutettavaa tai kouluttajaa tai kadettia. Kuitenkaan tämä ei ratkaise sitä ongelmaa jonka asevelvollisuuden määritelmä tuo. Reserviläinen on siis sotilas silloin kun hän osallistuu Puolustusvoimien toimintaan, mutta muutoin häntä ei lueta laillisessa mielessä sotilaaksi. Ovatko aktiiviset reserviläiset tai reserviläiset ylipäänsä unohdettu ryhmä, joista tulee sotilas silloin kun hän saa kutsun osallistua harjoitukseen?

Reserviläisarmeijaan ja asevelvollisuuteen perustuvassa puolustusvoimissa on kenties järkevämpää pohtia sitä, mitä on olla sotilas kuin kuka on sotilas sillä tällöin tarkastelun keskipisteeseen nousee sotilaan identiteetti⁷². Tällöin on mahdollista vastata jo aiemmin esitettyyn dilemmaan termin sotilas kahtiajakoisuudesta ja merkityksestä ammattisotilaiden sekä reserviläisten välillä.

⁷¹ Laki24.fi Artikkelit → Rikosoikeus → rikosprosessi → Rikokset → Sotilasrikokset, Yleisiä määritelmiä - Sotilas - Sota-aika (2018)

⁷² Aalto, Janne, s. 24

Toisaalta tuon identiteetin muotoutuminen on voinut olla hyvinkin erilaista ammattisotilailla ja reserviläisillä, mutta kaikilla on kuitenkin yksi yhteinen pohja jonka päälle se on lähtenyt rakentumaan: varusmiespalvelus. Huomioon ottamisen arvoista on kuitenkin se kuinka tuo peruskokemus on muotoutunut. Sen muotoutuminen vaihtelee ikäryhmittäin sen mukaan millaista varusmiespalveluksessa saatu koulutus on ja kuinka tuo koulutus on kehittynyt ja tulee jatkossa kehittymään Koulutus 2020-konseptin kautta.

Ammattisotilaiden identiteetin kehittymisen kohdalla tulee pohtia sitä, että onko hän oman professionsa ammatilainen jonka identiteettiä on lisäksi muovannut hänen saamansa koulutus ja vuosien saatossa saatu kokemus. Reserviläisten identiteetti on muovautunut pääosin jo varusmiespalveluksen aikana, mutta siihen vaikuttavat niin hänen oma maailmankatsomus, elämäntilanne sekä se millaisena instituutiona hän kokee Puolustusvoimat. Toisaalta ammattisotilaidenkin kohdalla tuon identiteetin muovautumisen voidaan olettaa pohjautuvan varusmiespalvelukseen sekä omaan maailmankatsomukseensa, elämäntilanteeseen sekä millaisena hän kokee oman professionsa instituutiossa nimeltä Puolustusvoimat.

Pohdittaessa sotilaan identiteettiä, sitä kuka on sotilas ja mitä on olla sotilas, tulee väistämättä vastaan sotiluuden käsite. Sotiluuden voidaan nähdä käsittävän niin sotilaana olemisen kuin sotilaana toimimista jatkuvasti muuttuvassa maailmassa osana turvallisuustoimijuutta⁷³, mutta tällöin sotiluuden voidaan katsoa olevan osa sen henkilön identiteettiä silloin kun hän on fyysisesti sotilas tai sotilaallisessa toiminnassa. Juha Mäkinen nostaa esille, että nykyaikaiseen sotiluuteen ja ylipäättään sotilaana olemiseen liittyy johtajuus ja sotiluus käsitteenä on yhteisöllinen. Jokainen on johtaja tietyllä tasolla, jos ei muiden johtaja niin vähintäänkin itsensä. Lisäksi hän mainitsee, että sotilaallisen toiminnan tai sotiluudenkaan perusoletukset eivät ole pysyviä ja muuttumattomia, vaan yhteisöllisesti muuttuvia elementtejä.⁷⁴

⁷³ Toiskallio, Jarmo ja Mäkinen, Juha: Esipuhe (2009), s. 5 ja Anttila, Ulla: Inhimillinen turvallisuus ja oppiminen sotilaallisessa kriisinhallinnassa (2010), s. 197

⁷⁴ Mäkinen, Juha: Sotiluus Sotilaspedagogiikan käsitteenä, (2009), s.76 - 78

Siihen mitä on olla sotilas, sisältyy paljon monimutkaisia kysymyksiä⁷⁵ joista haasteellisin on kenties sotilasetiikan perimmäinen dilemma oman eettisyyden ja moraalisuuden säilyttämisessä tilanteessa jossa tulee oikeuttaa toisen ihmisen tappaminen. Osittain tähän dilemmaan viitaten Aalto toteaa omassa väitöskirjassaan, että vaikka se kohdistuu suurimmassa määrin yksilöön, vastaus ei aina kuitenkaan pelkästään yksilön toimin löydettävissä⁷⁶. Voidaanko yksittäisen henkilön edes olevan kykenevä löytämään vastausta haasteeseen ja mikäli hän sen omasta mielestään onnistuu löytämään voiko hän olla varma siitä, että yhteisö on hänen kanssaan samaa mieltä.

Loppujen lopuksi ei ole tärkeää pohtia sitä kuka on sotilas. Tutkijan näkemyksen mukaan tärkeämpää on pohtia sitä millainen sotilas on Suomessa, koska Puolustusvoimat perustuvat asevelvollisuusjärjestelmään. Lakitekstin mukainen sotilaan määritelmä ei ole tyydyttävä vastaus, koska se jättää ulkopuolelle kaikki ne varusmiespalveluksensa suorittaneet reserviläiset jotka muodostavat reserviläisarmeijan suurimman osan. Toisaalta tuo lain luoma määritelmä pitää sisällään tiettyjä rikosoikeudellisia seuraamuksia sekä liudan sellaisia velvoitteita joita ei ole tarkoituksenmukaista vaatia niiltä jotka eivät ole tuon määritelmän mukaisia henkilöitä. Oman haasteensa sotilaana olemiseen tuo sotiluuden määritelmä. Onko sotiluus aktiivista olemista sotilaana ja osallistumista sotilaalliseen toimintaan vai riittääkö sotiluuteen johtajana oleminen?

4.1.3. Etiikan opetus muutoksessa - Koulutus 2020

Aiemmin tässä tutkimuksessa on nostettu esille, että koulutus tulee kehittymään Koulutus 2020 -konseptin kautta. Tuon kyseisen konseptin tarkoituksena on nimenomaan kehittää puolustusvoimien valmiutta ja koulutusta⁷⁷, mutta tällä hetkellä kyseinen konsepti on vielä kehittymässä sekä kokeiluvaiheessa, jotta se on valmis käyttöön otettavaksi vuonna 2020. Edellä mainitusta konseptin keskeneräisyydestä johtuen tarkkoihin yksityiskohtiin pureutuminen on mahdotonta sillä se miten asiat tällä hetkellä ovat voi muuttua radikaalisestikin seuraavan vuoden aikana.

⁷⁵ Aalto, Janne, s. 25

⁷⁶ Aalto, Janne, s. 25

⁷⁷ AO18221: Koulutus 2020 -ohjelman toimeenpanokäsäky 2, Pääesikunta, asiakirja (2018), s.3

Konseptissa tämän hetken suunnitelman mukaan varusmiesten koulutusrakenne sekä annettava koulutus ja sen tehokkuus, koulutuksen tuotteistaminen ja johtajakoulutus ovat jaoteltu miehistön osalta kuuden viikon kokonaisuuksiksi. Miehistön osalta nämä kuuden viikon jaksot tulevat korvaamaan nykyisin käytössä olevan jaon P-, E- ja J-kausiin. Jaksottelussa tulee olemaan alokasjakso, valan/vakuutuksen jälkeen alkava koulutushaarajakso, erikoiskoulutusjakso sekä joukkokoulutusjakso. Tarkoituksena on koulutuksen nousujohteisuus sekä annettavan koulutuksen palveleminen yhä tehokkaammin koulutettavia palveluksen aloittamisesta aina kotiutumiseen asti.⁷⁸

Johtajakoulutukseen (aliupseerikurssi) valittujen osalta Koulutus 2020 tuo mukanaan 12 viikon mittaisen aliupseerikurssin joka alkaa 13. palvelusviikolla. Reserviupseerikurssille valittujen osalta kurssi tulee alkamaan 19. palvelusviikolla AUK I jälkeen ja kestäämään 16 viikkoisena nykyisen 12 viikon sijaan.⁷⁹ Tällä hetkellä johtajakoulutuksen lopullinen rakenne ei ole missään muotoa valmis, koska sen kokeileminen ja havainnointi aloitetaan saapumiserästä 1/19. Näin ollen muutoksista ei ole järkevä ottaa esille tässä kohtaa.

Koulutus tulee painottumaan erikseen aihekohtaisesti nimettävien kärkikouluttajien vastuurooleihin joukko-osastoissa, joilla tulee olemaan suuri vastuu sillä heidän oletetaan omaavan sellaiset tiedot ja taidot omasta aiheestaan omalla organisaatiotasolla, että hän kykenee kouluttamaan aiheen varusmiehille sekä samalla perehdyttää ja kouluttaa muuta henkilökuntaa⁸⁰. Kärkikouluttaja -konseptilla saadaan varmasti laadukasta sekä yhdenmukaista koulutusta koko joukko-osaston, mutta on myös mahdollista että tämä lisää yhden henkilön työtaakkaa, ainakin alkuvaiheessa, kohtuuttoman paljon ennen kuin muulle henkilökunnalle saadaan hankittua riittävä osaaminen.

⁷⁸ AO18221, s. 6-7

⁷⁹ AO18221, Liite 4, s.2-5

⁸⁰ AO18221, s. 9-10

Lisäksi koulutuksen järjestelyjä ja toteutusta tullaan tämän hetkisessä visiossa kehittämään osaamiskeskuksissa sekä ottamaan mukaan teknologiaa yhä enenevässä määrin modernin, sulautetun oppimisen muodossa. Osaamiskeskuksissa on tarkoitus suunnitella koulutuksen sisältö ja toteutus keskitetysti. Osaamiskeskuksiksi erikoistutaan ja sille määrittyvät asiantuntija-alueet pohjautuvat organisaation toimintaympäristöön sekä olemassa oleviin tehtäviin. Edellä mainittujen keskusten lisäksi koulutuksen tehostamisen suunnitelmissa on teknologian hyödyntämisen lisääminen. Käytännössä tämä tarkoittaa asevelvollisille suunnattuja mikro-elokuvia koulutusaiheista, Moodle -työtilan kehittämistä siten että sen avulla kyetään varusmiespalveluksen aikana itseopiskeluun sekä virtuaalikoulutusympäristön ja simulaattoreiden tehokkaampaa hyödyntämistä.⁸¹

Mutta mitä tämä kaikki edellä kuvattu muutos tulee tarkoittamaan eettisen kasvatuksen ja etiikan opetuksen osalta?

Eettinen kasvatus on integroitu osaksi uudenlaista toimintakykyohjelmaa Koulutus 2020 -konseptissa. Uusi toimintakykyohjelma muodostuu kolmesta osakokonaisuudesta joista yksi on nimeltään taistelijan mieli. Tuohon osakokonaisuuteen kuuluu niin psyykkinen, sosiaalinen ja eettinen toimintakyky sekä se on suunniteltu siten, että se sisältää muuhun koulutukseen sisällytettyjä harjoituksia ja uuden tiedon opettamista tietoisikujen sekä oppituntien muodossa.⁸² Toisaalta tuon kyseisen ohjelman painopiste on kouluttaa varusmiehille valmiuksia ja taitoja ylläpitää sekä palauttaa omaa toimintakykyään taistelukentän olosuhteissa ja sen on tarkoitus kestää koko varusmiespalveluksen ajan⁸³.

Taistelijan mieli -koulutuskokonaisuuden tarkoituksena on, että koulutuksen saanut ymmärtää minkälaisia haasteita taistelutilanne asettaa psyykkiselle, sosiaaliselle ja eettiselle toimintakyvylle sekä minkälaisia valmiuksia hänellä on selviytyä eteen tulevista haasteista. Yhdeksi tavoitteista on asetettu, että taistelijan mieli -koulutuksen saanut varusmies ymmärtää tehtävänsä oikeutuksen ja sitoutuu samalla omaan sodanajan tehtäväänsä.⁸⁴

⁸¹ AO18221, s.8-11

⁸² AO18221, s.13

⁸³ AO12326: Taistelijan mieli -ohjelman kokeilu ja raportointi 2/2018 saapumiserän varusmiehillä Porin prikaatissa ja Kainuun prikaatissa, Pääesikunta, asiakirja, s.1-2

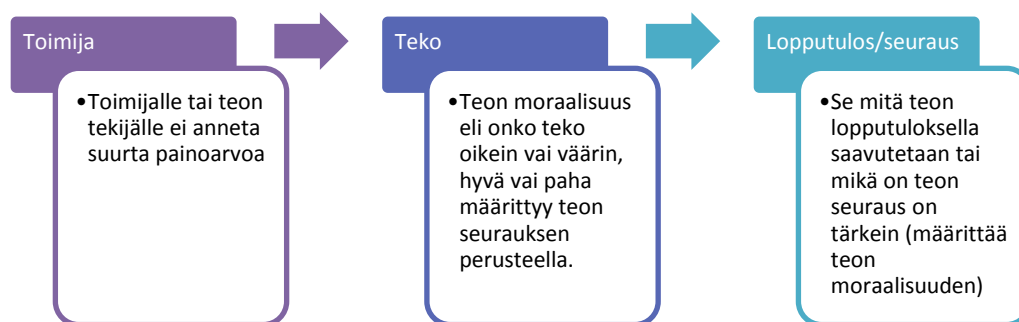
⁸⁴ AO12326, s.2

Vaikka Koulutus 2020 -konseptiin kuuluu eettistä kasvatusta ja tietyllä tavalla opetuksiksi luettavaa eettistä kasvatusta osana taistelijan kokonaisvaltaista toimintakykyä, ei se kuitenkaan tällä hetkellä ota kantaa puhtaaseen sotilaan etiikan opetukseen. Toisaalta kuten aiemmin on jo mainittu, ei Koulutus 2020 -konsepti ole vielä valmis joten tämä pohjautuu tällä hetkellä laadittuihin suunnitelmiin. Tämän johdosta on vaikea lähteä ottamaan kantaa siihen kuinka puhtaasti, etiikkaan keskittyvä, opetus tulee osaksi varusmiesten koulutusta vai onko lopullinen ratkaisu juurikin tuo aiemmin mainittu eettisen kasvatuksen toteutuminen osana kokonaisvaltaisen toimintakyvyn kehittämistä.

Tässä kohdassa käsitelty Koulutus 2020 -konseptin tuomat muutokset varusmieskoulutukseen sekä se, kuinka eettinen kasvatusta/opetus tullaan mahdollisesti toteuttamaan, on muodostettu kokeiluvaiheeseen liittyvistä asiakirjoista. Näin ollen se kuinka asiat ovat tässä esitelty, ei mahdollisesti kaikilta osin pidä enää paikkaansa kun konsepti otetaan täysimääräisesti käyttöön kokeilun ja siitä saatujen havaintojen jälkeen.

4.2. Seurausetiikka

Seurausetiikka on etiikan suuntaus, jossa teon seuraamukset ovat tärkein painoarvo arvioitaessa onko teko moraalisesti oikein tai väärin. Tämä tarkoittaa, että moraalisesti tarkoituksenmukaisella teolla täytyy olla hyviä tai hyödyllisiä seurauksia tai vähintäänkin tuottaa parempia seurauksia kuin kaikki muut teon tekijällä käsillä olevat vaihtoehdot. Jos kaikki vaihtoehdot tuottavat sekä haluttuja että epätoivottuja seurauksia, niin silloin moraalisesti tai eettisesti ensisijainen teko on se joka tuottaa enemmän hyvää kuin huonoa.⁸⁵

Kuva 9: Seurausetiikan eettisen/moraalisen ajattelun ”prosessi” yksinkertaistettuna

⁸⁵ Odell, S. Jack: On consequentialist ethics (2004), s.1

Seurausetiikan teorioiden pohjalta se on mahdollista jakaa kahteen eri käsitteeseen toiminnan seurausten painotusten mukaan. Ensimmäisenä on teko-keskeinen teoria jossa painotetaan erityisiä tekoja, koska ne ovat eettisesti oikein niiden nimenomaisten seurausten takia. Tämän teorian pohjalta on muodostunut ”toiminnallinen seurausetiikka” (act consequentialism), jonka kenties yleisesti tunnetuin muoto on utilitarismi. Toinen teoria painottuu enemmän tekojen tyypeihin, tyyppi-keskeinen teoria. Tyyppi-keskeinen teoria käsittelee kaikkia tekoja ja määrittää minkälaiset teot ovat hyviä niiden seurausten pohjalta. Tämän toisen teorian pohjalta on muodostunut ”sääntö seurausetiikka” (rule consequentialism) joka myös esiintyy utilitarismin kaltaisena hedonismina.⁸⁶

Vaikka seurausetiikka jaetaan kahteen eri teoriaan, on sillä kuitenkin kaksi perusmuotoa joissa se esiintyy. Ensimmäisenä voidaan mainita toimija-keskeinen muoto seurausetiikasta, joka useimmiten tunnetaan egoismina. Siinä painopiste on omassa itsessä sekä siinä millaisilla toimilla saadaan seurauksena itselle mahdollisimman paljon hyvää. Toisen niin sanottu päämuodon keskiössä on itsen sijasta toinen henkilö ja se tunnetaan myös altruismina. Altruismin lähtökohta on eräällä tavalla itsensä unohtaminen ja muiden hyvä asetetaan tekojen lähtökohdaksi. Seurausetiikan teoriat siis määrittelevät moraalin hyvien seurausten pohjalta. Näin ollen se olenko moraalisesti velvoitettu tekemään jotakin tai enkö voi moraalisesti tehdä jotakin ovat tässä etiikan suuntauksessa perimmäiset lähtökohdat.⁸⁷

Seurausetiikan kannalta on myös olennaista pohtia sitä, kuinka tekeminen tai tekemättä jättäminen vaikuttavat lopputulokseen. Mikäli teon A lopputuloksena henkilö X kuolee, on tämä seurausetiikan näkökulmasta moraalisesti väärä teko, mikäli muuttujia ei huomioida. Entä jos teon B seurauksena henkilö Y kuolee, mutta kun teko B oli teko/päätös olla tekemättä mitään. Onko tällöin teko B myös moraalisesti väärin? Jotta tekojen A ja B moraalisuus ja eettisyys voidaan todeta, on otettava tekojen kausaliteetit huomioon. Mikä on yleisen lopputuloksen kannalta se syy mikä sai aikaan toiminnan A, jonka seurauksena X kuolee eli tuottaako teko enemmän hyvää kuin huonoa. Toisaalta mikä on se syy, mikä aiheutti toiminnan B eli päätöksen olla tekemättä mitään. Onko tekemättä jättämisellä saavutettavissa enemmän hyviä/oikeita lopputuloksia vaikka B kuolee.⁸⁸

⁸⁶ Odell, S. Jack, s.2

⁸⁷ Odell, S. Jack, s.2-3

⁸⁸ Thomson, Judith J ja Dworkin, Gerald, toim.: Ethics (1968), s. 225 - 230

Seurausetiikkaan liittyy olennaisena osana 1700 -luvun loppupuolella Englannissa alkunsa saanut utilitarismi ja sen tärkeimpinä teoreetikkoina pidetään Jeremy Bentham ja John Stuart Mill. Utilitarismi voidaan katsoa kuuluvan seurausetiisiin moraaliteorioihin.⁸⁹ Klassisen utilitarismin lähtökohtana on kokonaishyödyn edistäminen ja kuten seurausetiikassa muutoinkin, ei teon motiiveille tai toimijalle anneta suurta painoarvoa ja kaikki teon kohteet ovat lähtökohtaisesti samanarvoisia. Utilitarismissa teko on eettisesti oikea kun se kasvattaa kokonaishyödyn toteutumista ja siihen kytkeytyy ajatus uhrautumisesta sekä siitä, että jonkun on asetettava muiden etu oman edun edelle. Toisaalta individualismin aikakaudella liberaali utilitarismi on saanut kannatusta, koska siinä korostetaan yksilön vapautta ja itsemääräämisoikeutta eli kaikilla on oikeus tavoitella hänelle edullisia päämääriä.⁹⁰

Klassisen ja liberaalin utilitarismin haaste tai kenties jopa ongelma piilee siinä, että kaikki teot arvioidaan seurausten kautta. Tämä haaste toisaalta pätee kautta linjan kaikkiin seurausetiikan suuntauksiin. Voivatko kaikki teot olla eettisesti ja moraalisesti oikeita mikäli niillä saadaan aikaan tietyn yhteisön hyvää sekä edistetään heidän päämääriään samalla kun suuremmalle yhteisölle aiheutetaan teoilla pahaa? Samaa voidaan pohtia myös päinvastaisesti. Teoilla edistetään suuren yleisön yhteistä hyvää, mutta tekojen seurauksena vähemmistölle koituu heidän kannaltaan negatiivisia seurauksia. Missä määrin teot ovat silloin eettisesti ja moraalisesti oikein tai oikeutettuja.

Lisäksi monet utilitarismin vastustajat, joista Immanuel Kant lienee tunnetuin, nostivat esille, että velvollisuuseettiset moraaliopit kykenevät ratkaisemaan vaikeatkin hypoteettiset tilanteet johdonmukaisemmin kuin klassinen hyötymalli. Häyry nostaa teoksessaan esille, että he perustelivat omaa näkemystään sillä, että kielto voidaan yhtä hyvin ulottaa yhtä hyvin kuvitteellisiin esimerkkeihin kuin todellisiin tilanteisiin. Utilitarismin vastustajien mielestä uhraukset tulee kieltää sillä perusteella, että ne loukkaavat yksilön oikeutta elämään tai, että niissä käytetään ihmisiä pelkkinä välineinä.⁹¹

⁸⁹ Häyry, Matti: Mahdollisimman monen onnellisuus - utilitarismin historia, teoria ja sovellukset (2001), s. 9-10

⁹⁰ Aalto, Janne, s. 12

⁹¹ Häyry, Matti, 2001, s. 176 - 177

Toisaalta, kuten Hallamaa teoksessaan tuo esille niin kaikkia seurauseettisiä moraaliteorioita yhdistää käsitys siitä, että positiivisen hyvän tuottaminen on moraalisisessa toiminnassa ensisijaista. On kuitenkin ymmärrettävä, että teoriat poikkeavat siinä kuinka hyvää määritellään: pyritäänkö lisäämään mielihyvää hedonismin hengessä, hyvinvointia tai sen edellytyksiä, onnellisuutta tai jotain edellä mainittujen yhdistelmää. Hallamaa nostaa esille myös, että teoriat rajaavat moraalisen toiminnan kohteita eri tavoin, mukautuen siihen kenen hyvää toiminnalla pyritään saamaan aikaan: toimijan lähipiiri vai kaikkien tuntevien olentojen hyvää vai jotain siltä väliltä. Seurausetiikassa moraaliharkinnassa on kiinnitettävä huomiota myös päämäärän valintaan, mutta käytettäviä keinoja tuon päämäärän tavoittamiseksi ei rajata vaan olettamuksena on, että toimija voi tehdä myös moraalisisessa mielessä vääriä/kiellettyjä tekoja jos asetettu päämäärä silloin tavoitetaan.⁹²

Seurausetiikkaa ei tule sekoittaa velvollisuusetiikkaan vaikka molemmista löytyy samankaltaisia piirteitä.

Velvollisuusetiikassa kuuluu ajatusmalli, että moraaliset arvot ovat osittain tai täysin riippumattomia arvoasetelmista⁹³ ja siinä keskitytään enemmän tekojen motiivien tai siihen johtaneiden syiden oikeuteen tai vääryyteen kun tarkastelun lähtökohtana on oikeuksien, velvollisuuksien tai muiden periaatteiden kunnioittaminen. Velvollisuusetiikan keskeisin ja tunnetuin teoreettinen mallinnus on Immanuel Kantin moraaliteoria, kategorinen imperatiivi. Kantin mallinnukseen kuuluu moraalisen toiminnan ehdottomuus ja jonka pohjalta toiminnan tulee olla sellaista, että siitä olisi muotoiltavissa laki, käsky tai toiminnan ohje.⁹⁴

Käytännössä kategorinen imperatiivi tarkoittaa, että moraalilaki käskää ihmistä toimimaan vapaasti ja autonomisesti tahtonsa mukaisesti. Toiminnan on kuitenkin oltava sellaista että se on kyettävä yleistämään kaikkia koskevaksi toimintaohjeeksi ja ihmisyyttä on kohdeltava kunnioittaen itsessä ja muissa. Kantin etiikkaan kuuluu ajatus, että tämä olisi työlästä ja sitä ei jaksaisi tehdä, ellei uskoisi kosmiseen oikeudenmukaisuuteen eli Jumala palkitsee hyveelliset seuraavassa elämässä.⁹⁵ Lisäksi Kant oli kielteisellä kannalla sen mahdollisuuden osalta, että tekojen seuraukset määrittelisivät niiden eettisyyden sillä hänen mielestään on oikein noudattaa moraalilakia sen itsensä vuoksi eikä sen seurausten takia⁹⁶.

⁹² Hallamaa, Jaana: Yhdessä toimimisen etiikka (2017), s. 92 - 93

⁹³ Odell, S. Jack, s.17

⁹⁴ Odell, S. Jack, s. 17 - 18 ja Aalto, Janne, s. 10 - 11

⁹⁵ Häyry, Matti: Hyvä elämä ja oikea käytös - Historiallinen johdatus moraalifilosofiaan (2002), s. 128

⁹⁶ Häyry, Matti, 2002, s.129

Seurausetiikka	Velvollisuusetiikka
<ul style="list-style-type: none"> • Tekijällä ei suurta painoarvoa • Seuraus, vaikutus, tulos • Tekeminen vs. tekemättä jättäminen • Kausaliteetti • Hyöty vs. haitta 	<ul style="list-style-type: none"> • Velvollisuus • Laki, ohje, käsky • Moraalisen toiminnan ehdottomuus • Periaatteiden kunnioittaminen

Kuva 10: Seurausetiikan ja velvollisuusetiikan keskeisimmät erot moraalisesti oikean toiminnan arvioinnissa

Seurausetiikan painopiste on tiivistetysti toiminnan seurauksena syntyneiden tulosten arviointia niillä saavutetun hyvien tai hyödyllisten seurauksien kautta, eikä niinkään teon tekijän kautta sillä hänelle ei aseteta suurta painoarvoa. Jos kaikki teot tuottavat huonoja lopputuloksia, on se teko oikea/oikein joka tuottaa vähiten ei-toivottuja seurauksia. Lisäksi eettiseen ajatteluun kuuluu pohdinta siitä, että onko päätös olla tekemättä mitään eettisesti oikea päätös jos sillä saavutetaan niin huonoja kuin hyviä tuloksia. Toisaalta ei ole oikein yksioikoisesti ajatella, että kaikki teko on automaattisesti eettisesti ja moraalisesti väärin mikäli sillä saavutetaan vain ei-toivottuja vaihtoehtoja, koska on tärkeä ottaa huomioon myös kausaliteetit mitkä johtivat tilanteeseen ja sen myötä toimintaan.

4.3. Sotilasetiikkaa seurauseettisesti

Tämän hetkisen tarkastelun valossa on mahdollista huomata, että varusmieskoulutuksessa noudatetaan tietyllä tasolla velvollisuusetiikassa ilmeneviä piirteitä: on oikein tai väärin tehdä jotakin⁹⁷. Tietynlainen karrikoitu esimerkki tästä on, että on oikein noudattaa käskyjä ja on väärin olla noudattamatta käskyjä vaikka ne olisivat ristiriidassa oman moraalisen ajatusmaailman kanssa. Toisaalta on otettava huomioon, että käskynalaisella on oikeus olla noudattamatta laitonta käskyä sekä ilmoittamaan tästä omalle, suoranaishenkilölle, esimiehelleen tahi käskynantajan esimiehelle mikäli käsky antaja on hänen lähin suoranaishenkilönsä. Laittomalla käskyllä tarkoitetaan tässä sellaista käskyä, jonka toteuttaminen vaatisi käskynalaista selkeästi rikkomaan lakia tai palvelusvelvollisuuttaan.⁹⁸

Velvollisuusetiikka vaatii ehdotonta käskyjen ja velvoitteiden noudattamista, mutta ei anna vastausta sille kuinka tulisi toimia niissä tilanteissa joissa syntyy ristiriitoja arvoissa sekä eettisessä ja moraalisisessa ajattelussa. Tämä ei kuitenkaan ole täysin ongelmatonta, koska velvollisuusetiikan teorian pohjalta toimitaan käskyjen ja sääntöjen pohjalta samalla kuitenkin, kirjoittaja mukaan lukien, pyrkimyksenä on lisätä koulutettavien itsenäistä ajattelua sekä pohtimaan syitä toiminnalle.

On lisäksi huomioitava, että velvollisuusetiikassa, erityisesti Kantin kategorisessa imperatiivissa, on olemassa ainakin kolme keskeistä ja perustavanlaatuista selkeästi havaittavaa ongelmaa. Ensimmäinen ongelma liittyy velvollisuusetiikan jäykkyyteen ja käskyjen ehdottomaan noudattamiseen sekä siihen, että käskyt eivät koskaan ole ristiriidassa keskenään. Tätä ongelmaa voidaan tarkastella muun muassa oikeudella olla vastaamatta esimerkiksi kuulusteltaessa ja sillä, että voiko sen yleistää laiksi jolloin kysyttäessä ei koskaan saa vastata. Toinen esimerkki voidaan ottaa lainsäädännön puolelta sillä on olemassa tietynlainen sääntöjen hierarkia jonka pohjalta on valittava pienin paha kun vastakkain asetetaan vaikkapa avustaminen henkirikoksessa ja valehtelu.⁹⁹

⁹⁷ Aalto, Janne, s. 11

⁹⁸ Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO), 2017, s. 15, kohta 71.

⁹⁹ Filosofia.fi → LOGOS - ensyklopedia → K → Kant, Immanuel → Kant: Etiikka (2019)

Toinen ongelma erityisesti kategorisessa imperatiivissa liittyy maksiimin ja lain käsitteisiin. Tämä ongelma voidaan muotoilla seuraavasti: Milloin laki on riittävän yleinen? Maksimilla tässä yhteydessä tarkoitetaan teon ja motivoinnin yhdistelmää. Kantin kategorisessa imperatiivissa saadaan toisistaan merkittävästi eroavia tuloksia juurikin tämän maksiimin yleisyyden mukaan. Lisäksi Kant itsekin käyttämä velvollisuuden esimerkki on edistää toisten onnellisuutta ja se on ongelmallinen siinä mielessä, että missä määrin itsen on tähän pyrittävä.¹⁰⁰ Kantin esimerkin ongelmallisuus perustuu siis yleisyyteen ja yleistettävyyteen: velvollisuutena on lisätä muiden onnellisuutta, mutta kuinka paljon yksilön on sitä lisättävä jotta se on riittävän yleinen ja sen pohjalta on mahdollista muodostaa laki.

Kolmas ongelma kategorisessa imperatiivissa on eettisen toimijan määrittelemisen. Eettinen toimija on aina persoona jolla on järki ja sitä myötä tahto. Tämän määritelmän voidaan katsoa sulkevan eläimet sen ulkopuolelle, koska niitä ei voida velvoittaa eettisesti ja samalla meillä ei ole mitään eettisiä velvoitteita niitä kohtaan. Ongelma muodostuu kun tarkasteluun otetaan esimerkiksi aivokuollut henkilö, jolla ei ole enää persoonaa ja tahtoa siinä muodossa jossa ne on totuttu ymmärtämään.¹⁰¹ Kuinka on mahdollista määritellä mikä on riittävä persoona ja järki sekä niiden myötä tahto? Lapsilla voidaan katsoa olevan persoona sekä oma tahto, mutta he eivät välttämättä kykene ymmärtämään tekojensa seurauksia ennakkoon eli onko heillä silloin sen mukainen järki jota eettisenä toimijana oleminen edellyttää.

Edellä mainittujen haasteiden ja ongelmien pohjalta on pohdittava sitä, kuinka seurauseettinen ajattelu toimii sotilasetiikan lähtökohtana sillä jo aiemmin esille tuodun oikeutetun sodan ehdot noudattelevat seurausetiikan perimmäisiä lähtökohtia. Lisäksi sotilasetiikan perimmäinen dilemma tarjoaa seurausetiikan tarkastelulle hyvän lähtökohdan, koska kuinka säilyttää oma eettinen johdonmukaisuus ja toimia eettisesti oikein oikeuttamalla tappaminen kunnioittaen ihmisarvoa.

¹⁰⁰ Filosofia.fi → LOGOS - ensyklopedia → K → Kant, Immanuel → Kant: Etiikka (2019)

¹⁰¹ Filosofia.fi → LOGOS - ensyklopedia → K → Kant, Immanuel → Kant: Etiikka (2019)

Oikeutetun sodan ehtojen mukaan kyseessä tulee olla puolustautuminen sekä viimeinen keino jossa tulee valita pienin paha. Sotilaan näkökulmasta tämä herättää pohtimaan, että mikä on pienin paha ja kuinka se mitataan. Lisäksi mitä pienimmällä pahalla tarkoitetaan ja kenen kannalta asiaa tulee tarkastella. Onko pienempi paha esimerkiksi tappaa satoja tuhansia vastustajan sotilaita viimeisenä keinona puolustaen demokraattisen valtion suvereniteettia kuin se, että asioiden antaa vain tapahtua ja lopputuloksena valtio menettää itsensä määräämisoikeutensa tai pahimmassa tapauksessa valtio lakkaa olemasta. Oikeutetun sodan ehtojen pienimmän pahan valinnassa on asettava vaakakuppiin teon seurauksena oletetut edut ja haitat, punnita niitä keskenään ja lopulta valittava lopulta tarjolla olevista vaihtoehdoista se jolla on parhaimmat kokonaisvaikutukset.

Toisaalta nuo kyseiset oikeutetun sodan ehdot vaativat, että ne käytetyt keinot ovat eettisesti oikeita eivätkä ne saa aiheuttaa tarpeetonta hävitystä, kärsimystä tai verenvuodatusta. Mikäli tavoitteena on seurausetiikan periaatteita noudattaen lisätä positiivista hyvää, törmätään jälleen siihen, että kenen hyvää on tarkoitus lisätä sillä moraaliharkinnan tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota siihen, millaiseksi toiminnan päämäärä asetetaan.

Sotilasorganisaation on näin ollen asetettava omat eettiset, moraaliset ja sosiaaliset periaatteensa, joiden voidaan katsoa heijastelevan ympäröivän yhteiskunnan arvomaailmaa, mittariksi pohtiessaan oman arvomaailmansa kautta omia mahdollisia toimintavaihtoehtojaan ja niiden seurauksena syntyviä etuja ja haittoja. Tämän harkinnan kautta sotilasorganisaation on mahdollista valita ne käytettävät keinot joilla on mahdollista puolustautua hyökkääjää vastaan pienimmän pahan kautta ilman, että heidän professionsa nauttima yhteiskunnan arvostus murenee ja kansainvälinen yhteisö tuomitsee heidän tekonsa. Tämä ei kuitenkaan poista yksittäisen sotilaan eettistä harkintaa siitä, kuinka hän pääsee tavoitteeseen pienimmän pahan kautta, koska seurausetiikan lähtökohtaisessa teoreettisessa ajatusmaailmassa käytettäviä keinoja ei ole rajoitettu. Tästä syystä johtuen koko sotilasorganisaatio aina ylimmästä johdosta yksittäiseen sotilaaseen joutuu puntaroimaan ylhäältä annettujen toimintavaihtoehtojen edut ja haitat käsketyt päämäärän saavuttamiseksi pienimmän pahan kautta.

Edellä kuvattu ajatus sotilas- ja seurauseettisen tarkastelun kautta pienimmän pahan valitsemiseksi ei kuitenkaan ole moraalisessa mielessä välttämättä riittävä. Pienimpään pahaan pääsemiseksi teot eivät kuitenkaan voi olla sellaisia, että niillä aiheutetaan tarpeetonta hävitystä, kärsimystä tahi verenvuodatusta. Näin ollen sotilasetiikassa voi tulla vastaan ristiriita käytössä olevien keinojen osalta, sillä mikäli yksittäinen sotilas ei kykene omassa mielessään oikeuttamaan toisen ihmisen tappamista pienimpänä pahana, koska se aiheuttaa hänen mielestään tarpeetonta kärsimystä. Tästä syystä johtuen seurausetiikan teoriat tietyin osin rajoittavat yksittäisen toimijan mahdollisuutta keinojen valikointiin, koska käytettävät keinot eivät saa olla ristiriidassa asetetun päämäärän kanssa niin, että ne haittaavat tai estävät asetetun tavoitteen saavuttamista¹⁰². Toisaalta olennainen sotilasetiikan haaste on se, mistä näkökulmasta kokonaisuutta tarkastellaan: valtion vai yksilön? Seurausetiikan pohjalta on mahdollista tarjota näkökulma ajatteluun, sillä yksilön roolia korostetaan hänen joutuessa punnitsemaan tekojensa seuraukset ennen kuin on mahdollista toimia. Samalla kuitenkin valtiolle/yhteisölle annetaan aktiivin rooli, koska he asettavat päämäärän johon tulee pyrkiä, eivätkä yksittäisen ihmisen teot voi olla tuon päämäärän tavoittamisen esteenä.

Yksittäinen sotilas voi edellä mainitusta syystä johtuen toimimaan vastoin omia moraalisia ja eettisiä arvojaan kun hänen käytettävissä olevia, toimintavaihtoehtojen sisällä olevia, keinovalikoimia rajoitetaan yhteisen hyvän lisäämiseksi tai saavuttamiseksi sen pohjalta mitä toiminnan päämääräksi on asetettu. On paljon mahdollista, että yksittäinen sotilas tai jopa jokin organisaation osa menettää oman eettisen johdonmukaisuutensa ja kyvyn olla eettinen toimija, mahdollisesti koko toimintakykynsä sotilasetiikan paradoksaalisuuden takia. He eivät välttämättä kykene oikeuttamaan tappamista ilman toisen ihmisarvon loukkaamista. Heille ei yhteisen hyvän lisääminen pienimmän haitan kautta käytössä olevilla keinoilla ole moraalisesti ja eettisesti mahdollista.

Seurausetiikan äärimmilleen vietyyn ajatusmaailmaan kuuluu hypoteettinen mahdollisuus siitä, että tarkoitus pyhittää keinot. Tätä hypoteettista periaatetta ei ole mahdollista missään muodossa noudattaa sotilasetiikassa mikäli tarkoituksena on noudattaa oikeutetun sodan ehtoja. Dilemma muodostuu pyrkimyksestä toimia kentällä jossa toisessa vaakakupissa ovat niiden henkilöiden ihmisarvo keitä pyritään puolustamaan ja toisessa vaakakupissa niiden henkilöiden ihmisarvo jotka hyökkäävät.

¹⁰² Hallamaa, Jaana s. 92 - 93

Tämänkaltaisen hypoteettinen ajatus siitä, että päämäärään kaikilla keinoilla ja keinoja kaihtamatta asettuu ristiriitaan oikeutetun sodan ehtojen kanssa, koska niiden pohjalta asiaa tarkasteltuna ei kaikkien keinojen hyödyntäminen ole mahdollista. Kuinka voimme perustella itsellemme sekä kansainväliselle yhteisölle, että käyttämämme keinot olivat tilanteeseen nähden pienin paha ja samalla oli mahdollista välttyä turhalta hävitykseltä ja kärsimykseltä. Sotilaseettisesti tätä kysymystä voidaan pohtia esimerkiksi sillä, onko ydinaseen käyttö tarkoituksenmukaista ja moraalisesti oikein omien kansalaisten puolustamiselle kun vaihtoehtona on laajamittainen, perinteinen rintamalla käytävä, sota jossa menetetään ihmishenkiä molemmilta puolilta. Mikäli tilanne arvioidaan välittömien seurausten perusteella voi olla tarkoituksenmukaisempaa käyttää ydinasetta jos tarkoitus tosiaan pyhittää kaikki keinot äärimmilleen viedyssä hypoteesissa, mutta pitkäaikaisten ja välillisten seurausten perusteella eettisesti ja moraalisesti oikeampaa tietyssä mielessä on käydä sotaa perinteisemmän mallin mukaisesti. Tällöin ympäristölle ei koidu tarpeetonta tuhoa, sivulliset eivät joudu kärsimään eikä turhaa verenvuodatusta pääse syntymään.

Tarkasteltaessa asiaa yksittäisen sotilaan näkökulmasta asiaa on helpompi lähestyä sekä pohtia kuinka niin kutsuttujen kiellettyjen tekojen tekeminen voisi olla moraalisesti oikeutettua jos lähtökohtaisesti ajatellaan, että seuraus tosiaan sallisikin kaikkien keinojen käytön. Esimerkkinä voidaan pitää sotavankien kiduttamista. Voidaanko sotavankien kiduttamisen kuulustelun yhteydessä olevan sotilaseettisesti oikein kun asiaa tarkastelee seurausetiikan näkökannalta, mikäli häneltä on mahdollista saada sellaista tietoa joka edistää oman yhteisön, yleisen, hyvän lisääntymistä. Tässä kohtaa on tarkasteltava sitä, että kuinka voimme perustella toisen ihmisen kiduttamisen olevan pienempi paha ja sillä saavutetun hyödyn olevan riittävä yhteisen hyvän lisäämiseksi. Lähtökohtaisesti kansainvälinen yhteisö tuomitsee toisen ihmisen kiduttamisen ja kieltävät sen käytön muun muassa YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa ja yleissopimuksessa sekä kidutuksen vastaisilla sopimuksilla esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksella. Kuinka voimme osoittaa, että teolla saadut hyödyt ovat riittävän suuret, että ne riittävät kompensoimaan kaiken sen aiheuttaman haitan ja pahan toiselle yksilölle taikka yksilöille.

Käsiteltäessä sotilasetiikkaa enemmänkin puhtaana ammattietiikkana ja sotilasorganisaatiota yhteisönä jossa yksilöllisyys ja ammatillisuus ovat alkaneet korostumaan, on asiaa helpompi lähestyä seurausetiikan teorioiden kautta. Tämän tarkastelun ajan sotilasetiikkaa ei käsitellä paradoksaalisena etiikkana johon vaikuttavat oikeutetun sodan ehdot vaan sitä tarkastellaan puhtaasti ammattietiikkana siihen liittyvien teorioiden kautta.

Ammattietiikan painopiste muodostuu eettisten sosiaalisten ja moraalisten käytänteiden ja rakenteiden pohtimiselle sopimuksilla luodussa keinotekoisessa ympäristössä. Lisäksi siihen, kuten sotilasetiikkaan ylipäänsä, vaikuttavat universaalit säännöt, normit ja koodit. Tämä kaikki luo pohjan sille arvopäämäärälle, jota kohti ammatilaiset etenevät. Tämän arvopäämäärän, esimerkiksi valtion puolustus ulkoista uhkaa vastaan, saavuttaminen edellyttää kuitenkin tekojen seuraamuksien arviointia, jotta se on mahdollista toteuttaa lisäämällä yhteistä hyvää. Tästä voidaankin tehdä johtopäätös, että mikäli tuon yhteisön arvopäämäärän toteuttamiseksi valitut keinot tuottavat enemmän pahaa ja haittoja yhteisölle, menettävät he yhteisössä saavuttamansa erityisaseman ja arvostuksen.

Seurausetiikan kannalta juuri tuohon arvopäämäärän tavoittaminen on mielenkiintoinen kohde, koska se kuinka siihen päästään ja millaisia tuloksia siihen johtaneiden tekojen seurauksena on syntynyt. Molemmissa, niin ammatietiikassa kuin seurausetiikassa, joudutaan valitsemaan ne teot joilla saavuttaa asetettu päämäärä, koska kaikki teot eivät ole samanarvoisia. On siis valittava ne tavat ja toimenpiteet joilla saadaan aikaiseksi enemmän hyvää kuin huonoa ja joiden seuraamukset ovat tilanteeseen nähden pienin paha. Tämä aiheuttaa sen, että osa mahdollisesti käytettävistä keinoista on rajattava ulkopuolelle, koska on mahdollista, kuten aiemmin esitetty, menettää luottamus toimijaa kohtaan.

Toisaalta ammatietiikkaan liittyy yleisestikin erinäisiä hyveitä ja piirteitä mitä ammatin suorittaminen menestyksekkäästi sekä eettisesti kestäväällä tavalla vaativat. Tähän voidaan rinnastaa ammattisotilas, koska heihin liitetään hyveitä ja piirteitä siitä kuinka heidän tulee toimia, käyttäytyä sekä mitä heiltä odotetaan yhteiskunnan hyväksi tavalla joka on eettisesti ja moraalisesti kestävä. Lisäksi ammatietiikkaan, kuten sotilasetiikkaankin yleisesti, liittyvien sääntöjen ja eettisten koodien tarkoituksena on olla ohjeena eettisessä harkinnassa sille mikä on oikein ja mikä väärin. Kuten aiemmin tuli esille, niin ammatietiikan näkökulmasta ammatin menestysekäs suorittaminen vaatii tekojen harkintaa niillä saavutettavien lopputulosten kautta, koska tarkoituksena on lisätä yhteisön ja yhteiskunnan hyvinvointia ja yleistä hyvää.

Ammattietiikkaan ei kuitenkaan sovellu seurausetiikan äärimmäisin teoreettinen muoto jossa voidaan olettaa, että seuraus pyhittää käytettävät keinot. Ammatti vaatii sitoutumista yhteisiin sääntöihin ja normeihin sekä yksilön on toiminnallaan edistettävä yhteisön etujen ja päämäärien saavuttamista. Yhteisö voi näin ollen rajoittaa yksilön käytössä olevia keinoja hänelle asetetun päämäärän saavuttamiseksi vaikkakin yksilöllisyyden ja yksilön ammatillisuuden korostaminen voivat toimia yhteisön voimavaroina.

Sotilasetiikka	Ammattietiikka	Seurausetiikka
<ul style="list-style-type: none"> •Sotilaan paradoksi •Tekojen moraalinen ja eettinen oikeutus •Yhteisön vastuu ja yksilön vastuu •Yhteisön etu vs. yksilön etu •Pienemmän pahan valitseminen •Toiminnan rajoittaminen päämäärän saavuttamiseksi 	<ul style="list-style-type: none"> •Yhteisön edun tavoittelu •Säännöt, ohjeet, normit •Toiminnan rajoittaminen arvopäämäärän saavuttamiseksi •Ohjenuora eettiselle harkinnalle •Yhteisön odotukset ja asenne 	<ul style="list-style-type: none"> •Tekojen seurausten arviointi •Tekojen moraalinen ja eettinen oikeutus •Yleisen hyvän lisääminen •Päämäärän asettaminen toiminnalle •Käytettävien keinojen rajoittaminen päämäärän saavuttamiseksi (arvoristiriita)

Kuva 11: Tutkijan näkemys sotilas-, ammatti- ja seurausetiikan linkittymisestä toisiinsa

Loppujen lopuksi voidaan todeta, että sotilasetiikka ja seurausetiikka sisältävät yllättävänkin paljon samankaltaisuuksia, sillä molemmissa tekijä joutuu punnitsemaan kaikki käsillä olevat toimintavaihtoehdot niistä koituvien seurausten perusteella. Lisäksi molemmissa on havaittavissa, että toimijan keinovalikoimaa joudutaan usein rajaamaan, jotta ne eivät ole ristiriidassa asetetun päämäärän kanssa. Mikäli sotilasetiikka mielletään yksistään ammattietikkana, on helpompi huomata suurempi määrä yhteneväisyyksiä seurauseettiseen ajatusmaailmaan. Siihen kuinka seurausetiikka soveltuisi sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi yhdessä sotilasetiikan kanssa, ei otettu kantaa vaan asiaa tarkastellaan myöhemmin omassa luvussaan.

5. SOTILAS EETTISENÄ TOIMIJANA MUUTTUVASSA SODAN KUVASSA

Epäselvemmäksi muuttunut toimintakenttä, jossa vastustaja ei ole välttämättä selkeästi osoitettavissa sekä osan toimintaympäristöstä muuttuminen digitaaliseksi muovaavat sekä ovat muovanneet käsitystä sodasta ja sotatoimista. Toisaalta teknologian kehittyminen ja automatisoituminen sekä tietyllä tasolla autonomiaan kykenevät laitteet pakottavat pohtimaan ovatko sotilasetiikka ja sotilaan eettinen toiminta muovautuneet ja kehittyneet samaa tahtia.

Tämän luvun tarkoituksena on ottaa kantaa kyber-, hybridi- ja asymmetrisen sodankäynnin vaikutuksia sotilaan etiikkaan sekä pohtia millaisia vaikutuksia niillä mahdollisesti voi olla eettiseen ja moraaliseen päätöksentekoon. Toisaalta tarkoituksena on pohtia millaista päätöksenteko on seurauseettisesti juuri noiden edellä mainittujen sodankäynnin muotojen

kohdalla. Lisäksi tarkoituksena on saada jonkin tasoinen ymmärrys siitä, että kuinka seurausetiikka soveltuu sotilaan eettiseksi ja moraaliseksi lähtökohdaksi hänen toiminnalleen.

5.1. Sodan kuvan muutoksen vaikutus sotilaan etiikkaan

Sodan kuvan muutoksen vaikutusta sotilaan etiikkaan ei ole yksinkertaista pohtia kokonaisuutena, koska tässä tutkimuksessa käsiteltävät näkökulmat sisältävät toisistaan selkeästi poikkeavia elementtejä. Kyber-, hybridi- ja asymmetrisen sodankäynnin vaikutuksia sotilasetiikkaan sekä yksittäisen sotilaan etiikkaan on tarkoitus pohtia näkökulma kerrallaan sekä löytää kaikkia yhdistävä teema jota on mahdollista, tietyllä varauksella, pitää yleisenä muutoksena nykyaikaisessa sodankäynnissä eettisen tarkastelun osalta.

Hybridisodankäyntiä voidaan pitää eräänlaisena sateenvarjona jonka alle mahtuvat niin kyber- ja epäsymmetrinen sodankäynti, koska siihen liitetään niitä elementtejä joiden avulla kyber ja epäsymmetrinen voidaan määritellä erikseen. Tästä syystä ei ole kannattavaa alkaa yksinomaan pohtia vain ja ainoastaan hybridin vaikutuksia sotilaan etiikkaan. Kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta on siis järkevämpää tarkastella lähemmin kyber- ja asymmetrisen sodankäynnin vaikutuksia sotilaan etiikkaan.

Kybersodankäynnin kehittymisen kohdalla eettinen keskustelu nousi esille yllättävän myöhään ja alkuvaiheessa keskustelu jätti auki suuria kysymyksiä. Auki jääneitä kysymyksiä oli muun muassa, että miksi yksilöiden tai hallituksien, jotka noudattavat oikeutetun sodan doktriineja, tulisi ottaa kybersodankäyntiin liittyvät huolet ja säädökset tosissaan.¹⁰³ Voidaanko siis olettaa, että kybersodankäynnin ja -vaikuttamisen nähtiin olevan senkaltaista toimintaa jossa ei aseteta muiden ihmisten henkeä välittömään vaaraan toiminnan tapahtuessa kyberulottuvuudessa. Tämän kaltainen ajatusmaailma ei kuitenkaan voi olla lähtökohtana toiminnalle, koska kaikella toiminnalla on aina seurauksensa, joko välittömiä tai välillisiä.

Osana kybersodankäynnin muutosta ja kehittymistä nähtiin, että oikeutetun sodan teoriat, ehdot, perinteet sekä laki aseellisista konflikteista olivat irrelevantteja sillä olemassa olevien lakien ja moraaliset ja lailliset perustelut eivät kattaneet tätä uutta kehitystä. Toiminnan eettisyyden tarkastelua vaikeutti lisäksi se, että, erityisesti kybervaikuttamisen alkuvaiheessa, osa siihen liittyvistä elementeistä ei kuulu kansainvälisten lakien piiriin.¹⁰⁴ Tämän valossa on mahdollista olettaa, että sotilaan eettiselle toiminnalle ei ole laillisesti selkeitä ohjeita ja toimintamalleja.

¹⁰³ Lucas, George: s. 40 - 41

¹⁰⁴ Lucas, George: s. 41

Kybervaiikuttamisessa ja -sodankäynnissä ei välttämättä selkeästi tunnistettavaa vastustajaa, joten toimijoiden on kyettävä rajoittamaan oma toiminta heitä kohtaan. Tällä tarkoitan sitä, että koska oman toiminnan kohdetta ei kyetä selkeästi osoittamaan ja erottamaan muusta väestöstä on käytettävien keinojen oltava laadultaan ja tasoltaan sellaisia, että ne on mahdollista perustella kestävästi suurelle yleisölle. Olkoonkin, että keinot eivät välttämättä kuuluisikaan kansainvälisten lakien piiriin. Pohdittaessa kyber:n vaikutusta sotilaan etiikkaan tulee myös pohtia sitä, että millaisena ilmiönä kyseinen toiminta nähdään. Kyber voidaan nähdä osana ”perinteistä” sotilasoperaatiota, se voi olla rikollista toimintaa tai vaikuttamista yleiseen mielipiteeseen propagandan kautta.

Edellä mainittuihin tilanteisiin sotilasetiikan perimmäistä dilemmaa ei voida soveltaa, koska toiminnan seurauksena ei välttämättä ole toisen ihmisen kuoleminen. Lisäksi niin kutsuttuja kyberaseita pidetään moraalisesti erilaisina kuin muita sodan välineitä¹⁰⁵. Toiminnan seurauksena voi pikemminkin olla tiedon keruu, tiedon kulun estäminen tai yhteiskunnan kriittisten toimintojen lamauttaminen.

Mikäli sotilaan etiikka mielletään ammattietiikkana, on pohdittava missä määrin kybersodankäynti vaikuttaa yhteisön arvomaailmaan sekä eettisiin, moraalisiin että sosiaalisiin periaatteisiin. Ei voida olla varmoja siitä, että onko yhteisölle muodostunut selkeä ja yhteinen arvopäämäärä käytettävien keinojen osalta, koska, kuten aiemmin nousi esille, kaikki keinot eivät kuulu kansainvälisten lakien piiriin. Tämä voi aiheuttaa ristiriitoja moraalisisessa ja eettisessä harkinnassa mikäli tarkoituksena on toimia lakien ja eettisten koodistojen mukaisesti.

Kybervaiikuttamisen ja -sodankäynnin vaikutuksia sotilaan etiikkaan on loppujen lopuksi hyvinkin haasteellista selkeästi osoittaa. Ei ole olemassa mitään selkeää lakia mikä käsittelisi yksinomaan kybersodankäyntiä ja -vaiikuttamista. Lisäksi siihen kuuluvat ”aseet” mielletään moraalisesti eriarvoisiksi kuin perinteiset ja konventionaaliset aseet ja järjestelmät. Mikäli sodan kuvan muutoksen vaikutusta sotilaan etiikkaan pohditaan epäsymmetrisen sodankäynnin kautta onko lopputulos sama: muutoksen vaikutuksien selkeä osoittaminen on haastavaa?

¹⁰⁵ Lucas, George: s. 43

Epäsymmetrisen sodankäynnin vaikutuksien tarkastelussa eettiseen toimintaan on huomioitava, että se mitä termillä epäsymmetrinen tarkoitetaan. Termin käyttö tilannekohtaisesti vaikuttaa siihen minkälaisia eettisiä ja moraalisia normeja sekä toisaalta kansainvälisiä lakeja tulee noudattaa, noudatetaanko oikeutetun sodan ehtoja vai pikemminkin kansainvälisiä lakeja ihmisoikeuksista. Tällä tarkoitan, että onko kyseessä puhdas sotatoimi kahden, selkeästi epätasapainossa olevan, valtion välillä vai tarkoitetaanko sillä enemmänkin toimia terroristijärjestöä vastaan.

Mikäli termillä tarkoitetaan kahden valtion välisiä sotatoimia, voidaan olettaa osapuolten noudattavan oikeutetun sodan ehtoja. Tällöin epäsymmetrisellä sodankäynnillä ei voida olettaa olevan suuria vaikutuksia sotilaan etiikkaan, koska sotilasetiikan paradoksaalisuuden voidaan katsoa olevan selkeästi läsnä. Mielenkiintoisempaa on pohtia onko epäsymmetrisellä sodankäynnillä vaikutusta sotilaan etiikkaan jos se mielletään toimeksi esimerkiksi terrorismia vastaan.

Asevoimien ja esimerkiksi terrorismijärjestön välinen aseellinen selkkaus aiheuttaa pakostakin pohdintaa toiminnan eettisyydestä ja moraalisesta oikeutuksesta. Lähtökohtaisesti toiminnassa on pyrittävä noudattamaan kansainvälisiä lakeja sekä oikeutetun sodan ehtoja soveltuvilta osin, koska vastapuolella ei välttämättä ole puhdas ja selkeästi erotettava, sotilaallinen, joukko. Mikäli vastapuolella ei ole sotilasjoukko vaan se on pikemminkin rikollisorganisaatio tai terroristijärjestö, on heidän ihmisarvoaan silti pyrittävä kunnioittamaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti.

Toiminnassa on lisäksi otettava huomioon, että vastapuoli ei välttämättä toimi kuten ammattimainen armeija ja voi toimia siviiliväestön seasta käyttäen heitä omana suojanaan. Tällöin on kyettävä osoittamaan vastapuoli mahdollisimman selkeästi ja välttämään vahingon tuottamista siviileille. Mikäli tähän, vastustajan osoittamiseen, ei ole mahdollisuutta tai sitä ei kyetä toteuttamaan, ovat käytettävät keinot pyrittävä valitsemaan siten, että ne kestävät eettisen ja moraalisen tarkastelun.

Loppujen lopuksi sodan kuvan muutoksen vaikutuksien tarkastelu sotilaan etiikkaan on hyvin haasteellista. Haasteeksi muodostuu, että ei ole mahdollista selkeästi osoittaa sitä mikä on muuttunut ja miten se on muuttunut. Mikäli käytetään kybervaikuttamisen keinoja, ei välttämättä kohdata tilannetta, jossa toiminnan kohteen henki olisi uhattuna. Lisäksi on otettava huomioon, että keinot eivät välttämättä kuulu minkään lain alaisuuteen. Tällöin jokainen on velvollinen pohtimaan henkilökohtaisesti tekojensa moraalista ja eettistä oikeutusta.

Mikäli oikeutetun sodan ehtoja ei voida noudattaa, koska toiminnan kohteena ei ole sotilaallinen joukko on pyrittävä vähintäänkin noudattamaan kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Tällöin yksittäinenkin sotilas joutuu pohtimaan omien tekojensa eettistä ja moraalista oikeutusta. Näin ollen sotilaan perimmäinen eettinen dilemma ei lakkaa milloinkaan olemasta relevantti.

Olettamuksena voidaan esittää, että sodankuvan muutos vaikuttaa sotilaan etiikan ymmärrettävyyteen ja oletettuun, niin kutsuttuun, normaaliin sotilasetiikkaan, hyvin vähäisesti, mikäli käytetään konventionaalisia sodankäynnin keinoja. Mikäli käytettävät keinot ovat esimerkiksi kybervaikuttamisen keinoja, on jokaisen henkilön arvioita tekojensa eettisyys ja moraalisuus oman henkilökohtaisten sekä yhteisön normien ja arvomaailman kautta, koska keinovalikoima on laaja ja osittain lakien ulkopuolella.

Haasteeksi muodostuu käytettävissä olevan tutkimusmateriaalin vähyys, joten tässä kohtaa ei ole mahdollista esittää konkreettisia esimerkkejä siitä kuinka sodan kuvan muutos olisi vaikuttanut sotilaan etiikkaan. Lisäksi aikaisemmissa tutkimuksissa, teoksissa ja kirjoituksissa ei ole otettu suoranaisesti kantaa siihen kuinka sodankäynnin eri aspektit olisivat vaikuttaneet sotilaan etiikkaan vaan pikemminkin on pyritty osoittamaan eettisesti kestäviä ja kansainvälisen yleisen moraalisen ajattelun kautta perusteluja kybervaikuttamiselle tai epäsymmetriselle toiminnalle esimerkiksi Al-Qaida järjestöjä ja soluja vastaan¹⁰⁶.

5.2. Seurausetiikka sotilaan eettisenä lähtökohtana

Sotilasetiikkaa seurauseettisesti käsiteltiin luvussa 4.3 ja tämän luvun tarkoituksena on pohtia seurausetiikkaa pikemminkin sotilaan eettisenä lähtökohtana. Pyrkimyksenä on löytää vastaus siihen, että voidaanko seurausetiikan olevan tietyissä tilanteissa soveltuvampi sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi kun sitä verrataan velvollisuusetiikkaan. Haasteeksi on kuitenkin noussut aikaisemman tutkimuksen vähyys sotilasetiikan tarkastelusta seurausetiikan teorioiden kautta. Tulokset joita tässä luvussa nousee esille, ovat tutkijan omaa pohdintaa sekä näkemystä siitä kuinka seurausetiikka voisi toimia eettisenä lähtökohtana sotilaille.

¹⁰⁶ esim. Barnett, Roger W.: Asymmetrical warfare - Today's challenge to U.S. military power, s. 61 - 91 ja Whetham, David: Ethics, Law and Conflict, s. 18 - 23

Velvollisuusetiikka, kuten luvussa 4.2. tuli todettua, vaatii ehdotonta käskyjen noudattamista. Lisäksi siihen kuuluu ajatus siitä, että oman toiminnan tulee olla sellaista, että siitä olisi muotoiltavissa laki, käsky tai ohje. Toisaalta velvollisuusetiikkaan kuuluu, että moraaliset arvot eivät ole sidoksissa arvoasetelmiin ja eettisen tarkastelun lähtökohtana ovat oikeuksien, velvollisuuksien tai muiden periaatteiden kunnioittaminen. Lisäksi Kantin kategorisen imperatiivin periaatteessa karrikoidusti ja yksinkertaisesti ilmaistuna tekojen seuraukset eivät määrittele tekojen eettisyyttä.

Velvollisuusetiikan teorioiden voidaan nähdä olevan vahvasti läsnä sotilasorganisaatioissa, koska ympäristö vaatii käskyjen ehdotonta noudattamista sekä omien velvollisuuksien täyttämistä. Toisaalta on kuitenkin otettava huomioon, että koko ajan kehittyvässä yhteisössä on myös pyritty lisäämään yksilöiden omaa ajattelua sekä päätöksentekoa. Tässä voidaan selkeästi havaita ristiriita kun pohditaan perusteluja eettiselle ja moraalisesti oikealle toiminnalle. Tuleeko yksilön noudattaa ehdottomasti käskyjä, kehotuksia ja ohjeita vai onko hänen myös itse pohtia omien toimiensa seuraukset. Tämä sama ristiriita on mahdollista käsittää koko yhteisöä ja organisaatio koskevaksi haasteeksi.

Velvollisuusetiikan haasteena sotilaan eettisenä lähtökohtana on ehdottomuus käskyjen noudattaminen ja omien velvollisuuksien täyttäminen. Pohdittaessa, että tekojen eettisyys on sidoksissa edellä mainittujen käskyjen ja velvollisuuksien noudattamiseen sekä täyttämiseen, ei voida sivuuttaa sitä mahdollisuutta että yksilön vastuu tällaisessa ajatusmaailmassa omien tekojensa seurauksista hämärtyy. Voidaanko olettaa, että yksilö toimii eettisesti oikein kun hän ehdottomasti noudattaa esimiestensä antamia käskyjä sekä täyttää hänelle annetut velvoitteet. Mikäli tarkoituksena on noudattaa oikeutetun sodan ehtoja, tällöin tämänkaltainen velvollisuuseettinen sääntöjen ehdoton noudattaminen ei ole missään muodossa ongelmallista. Tällöin on kuitenkin otettava kantaa siihen millä tasolla niitä on tarkoitus noudattaa: ovatko ne ohjenuoria vai käskyjä joita tulee ehdottomasti noudattaa.

Velvollisuusetiikan haasteeksi muodostuu lisäksi sotilasetiikan perimmäisen dilemman paradoksaalisuus. Voidaanko olettaa, että yksilön toiminta aina täyttää hänelle annetut käskyt ja velvoitteet. Velvollisuusetiikan ehdottomuus tarkoittaa, että yksilö ei toimi eettisesti oikein mikäli hän ei kykene tappamaan toista ihmistä todetessaan ettei voi muuten kunnioittaa toisen ihmisoikeuksia. Lisäksi voidaanko hänen toiminnastaan muodostaa yleistettävä laki, että on oikein surmata toinen ihminen kaikissa tilanteissa. Tämän haasteellisuuden kautta on mahdollista pohtia voiko seurausetiikka olla toimivampi vaihtoehto sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi.

Seurausetiikan peruseriaatteisiin kuuluu tekojen eettisyyden ja moraalisen oikeuden arviointi niiden seurausten pohjalta. Teot ovat eettisesti ja moraalisesti oikein mikäli ne tuottavat enemmän hyvää kuin huonoa. Toisaalta, mikäli kaikki vaihtoehdot tuottavat pelkästään huonoa on oikein tehdä se teko joka tuottaa vähiten huonoa. Voisiko tämänkaltaisen vaihtoehtojen pohdinta niiden seurausten kautta olla mahdollista yksittäiselle sotilaille?

Kuten luvussa 4.3 tuli todettua niin sotilasetiikka ja seurausetiikka sisältävät paljon samankaltaisuuksia. Tämä yhteneväisyys on havaittavissa vaihtoehtojen punnitsemisena niistä koituvien seurausten perusteella. Toinen yhteneväisyys hahmottuu käytettävästä keinovalikoimasta, koska molemmissa käytettäviä keinoja joudutaan rajoittamaan siten, etteivät ne ole ristiriidassa asetetun päämäärän kanssa. On myös syytä huomioda, että oikeutetun sodan ehdot ovat helposti lähestyttävissä kun niitä tarkastelee seurauseettisten teorioiden kautta sillä molemmissa on perimmäisenä lähtökohtana olettaus tekojen oikeellisuudesta niiden tuottamien seurausten kautta.

Pohdittaessa seurausetiikan soveltumista sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi on, kuten edeltävässä kappaleessa todettu, tarkastelussa otettava huomioon, että onko yksittäisellä riittävä kyky ja ymmärrys pohtia tekojensa seurauksia. Tarkastelua helpottaa, mikäli huomioidaan vain ja ainoastaan tekojen välittömät seuraukset sillä välillisten seurausten arviointi on hyvinkin haastavaa niin yksittäiselle sotilaille kuin sotilasorganisaatiolle.

Välittömien seurausten arviointi seurauseettisesti tarjoaa yksittäiselle sotilaille mahdollisuuden käyttää laajaa keinovalikoimaa hänelle käsketyt tehtävän täyttämiseksi. Toisin kuin velvollisuusetiikassa, seurausetiikan teoriat eivät rajoita eettisesti oikeana pidettyä toimintaa olettamalla sen olevan sellaista, että siitä olisi yleistettävissä laki. Tällä tarkoitan, että seurauseettisen pohdinnan kautta esimerkiksi kohteensuojaustehtävässä oleva sotilas voi käyttää kuolettavaa voimaa tai pyrkiä toimimaan ilman, että hänen tarvitsee käyttää voimaa ollenkaan. Yksittäinen sotilas joutuu arvioimaan oman tekonsa välittömiä seurauksia ja arvioimaan onko kannattavampaa käyttää asetta vai ei, kummalla tavalla hän lisää oman yhteisönsä hyvää ja tuottaa samalla mahdollisimman vähän huonoa, niin omalle kuin vastustajan yhteisölle.

Seurausetiikan soveltumista sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi pohdittaessa ei voida sivuuttaa pohdintaa siitä, että onko mahdollista kaikissa tilanteissa mahdollista pohtia kaikki mahdolliset teot ja niiden seuraukset. Konventionaalisin keinoin käytävässä sodassa tilanteet voivat tulla hyvinkin nopeasti vastaan. Tilanteessa ei välttämättä ole mahdollista pohtia kuin se, että milloin painan laukaisinta tai milloin puristan liipaisimen pohjaan. Tämänkaltaisessa tilanteessa voi olla mahdollista pohtia vain kahden eri teon, ammunko kohti vai ammunko ohi, hetkelliset seuraukset ja toimittava sen mukaan jolla on mahdollista täyttää annettu tehtävä sekä olla tuottamatta kovinkaan paljoa kärsimystä.

Toimiiko edellä mainitun kaltaisessa tilanteessa oleva sotilas eettisesti oikein mikäli hänellä ei ole mahdollisuutta tai resursseja tarkastella kaikkia oman toimintansa seurauksia? Tutkijan oman näkemyksen mukaan tämänkaltaisessa tilanteessa tehty pohdinta oman toiminnan seurauksista on yhtä oikeellinen kuin missä tahansa muussakin tilanteessa. Ei voida olettaa, että sotilas kykenee nopeissa tilanteissa arvioimaan laaja alaisesti tekojensa seurauksia ja näin ollen hän toimii eettisesti ja moraalisesti oikein sen harkinnan pohjalta johon hän on kykenevä.

Toisaalta seurausetiikan teoria ja ajatusmaailma noudattelee suurelta osin oikeutetun sodan ehtoja. Tämän seikan huomioimisen kautta voidaan olettaa, että mikäli sotilas ja sotilaat noudattavat oikeutetun sodan ehtoja, tekevät he väistämättäänkin eettistä ja moraalista pohdintaa seurausetiikan ajatusmaailman kautta. Toisaalta voimmeko olla varmoja siitä, että heille tarjotaan organisaation toimesta mahdollisuus toimia oikeutetun sodan ehtojen mukaan.

Otettaessa yksinomaan kantaa siihen, kuinka seurausetiikka soveltuu sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi, on olemassa, oman näkemykseni mukaan, kaksi toisistaan poikkeavaa teoreettista mahdollisuutta. Ensimmäinen teoreettinen mahdollisuus on, että noudatettaessa kansainvälisiä lakeja, sopimuksia ja oikeutetun sodan ehtoja, soveltuu seurausetiikka tietyillä rajoituksilla sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi välittömien seurauksien arvioimisen osalta. Rajoituksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä aiemmin esitettyä pohdintaa siitä, että onko yksittäisellä sotilaalla riittävä kyky ja ymmärrys omien tekojensa seurauksista, tarjotaanko riittävät resurssit tekojen seurausten arviointiin sekä annetaanko hänelle edes ylipäättään mahdollisuutta toimia oikeutetun sodan ehtojen mukaisesti.

Toinen teoreettinen mahdollisuus on yhdistelmä seurausetiikkaa ja velvollisuusetiikkaa. Tämänkaltaisen kahden eri eettisen periaatteen yhdistäminen pohjaa niihin odotuksiin joita sotilaille asetetaan. Sotilaiden odotetaan noudattavan käskyjä, olemaan kuuliaisia lailliselle esivallalle sekä täyttämään oman, heille käsketyn, tehtävänsä. Tämän annettujen käskyjen noudattamisen ja tehtävän täyttämisen voidaan katsoa olevan eettisesti ja moraalisesti oikeaa toimintaa, kun se tarkastellaan velvollisuusetiikan teorioiden kautta. Omien toimintavaihtoehtojen tarkastelu olisi kuitenkin syytä toteuttaa seurausetiikan teorioiden kautta. Tällä tarkoitan, että eettisesti ja moraalisesti oikea sekä kestävä toiminta ei voi olla aina kaikissa tilanteissa samankaltaista.

Loppujen lopuksi voidaan olettaa, että seurausetiikka ei ole yksinään kaikkein soveltuvuin sotilaan eettinen lähtökohta ellei hänellä ole kykyä, aikaa ja resursseja pohtia kaikki mahdolliset oman toimintansa seuraukset. Seurausetiikkaa voidaan oman näkemykseni mukaan pitää enemmänkin suuntaa antavana ja ohjaavana lähtökohtana hyvälle ja oikealle toiminnalle sotilaan eettisessä ajattelussa kuin ehdottomana lähtökohtana kaikelle toiminnalle. Sen lisäksi tarvitaan esimerkiksi velvollisuusetiikan teoria käskyjen ja velvollisuuksien täyttämiseksi, koska, kuten jo mainittu, sotilaan odotetaan täyttävän oma tehtävänsä lähtökohtaisesti aina parhaan kykynsä mukaan.

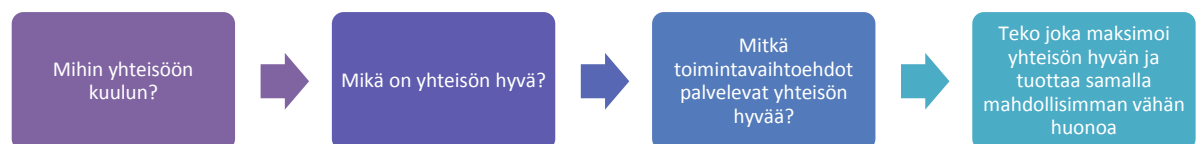
5.3. Päätöksenteko seurauseettisesti nykyaikaisessa sodankäynnissä

Jotta on mahdollista tarkastella päätöksentekoa seurauseettisesti nykyaikaisessa sodankäynnissä, tulee ensin ymmärtää mikä on eettisen päätöksenteon prosessi. Seurauseettisessä päätöksenteossa olennaisia kysymyksiä ovat hyödyn ja haitan määritelmät, mikä on se aikaväli jolta hyöty ja haitta arvioidaan sekä kenen hyödyistä on kyse ja kuinka se mitataan. Lisäksi päätöksenteko nojaa hyvinkin suurilta osin empiiriseen tietoon, koska eettisen hyvyyden todistamiseen vaaditaan empiiristä näyttöä siitä, että juuri tekemämme päätös maksimoi hyödyn. On myös huomioitava, että tieteellisesti todistettu tieto on useasti ristiriitaista, mikäli tarkastelussa keskitytään laajoihin yhteiskunnallisiin päätöksiin tai uuden teknologian soveltamiseen.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Clarkeburn, Henriikka: Etiikanopetuksen teoriaa ja kokemuksia (2006), s. 20 - 21

Päätöksentekoprosessiin kuuluu neljä selkeää vaihetta ja kaikilla vaiheilla on omat haasteensa. Ensimmäisenä on määriteltävä yhteisö johon yksilö kuuluu ja sotilaalla tässä yhteydessä yhteisöllä tarkoitetaan sotilasyhteisöä, mutta yhteisön määrittely on hyvinkin haasteellista sillä yhteisöt eivät lähtökohtaisesti ole erillisiä yksiköitä irrallaan muista ja tällöin niiden rajojen määrittely voi olla epäselvää. Toisena kohtana on määriteltävä yhteisön hyvä. Yhteisön hyvän määritelmä vaihtelee aina yhteisön määritelmän mukaan ja sen mukaan kuka yhteisöä tarkastelee.¹⁰⁸

Kolmantena kohtana päätöksentekoprosessissa on arvioita kuinka erilaiset ratkaisuvaihtoehdot palvelevat yhteisön hyvää. Tässä kohtaa tulee arvioida oman toiminnan lopputuloksena saavutetut tulokset ja pohtia mikä on se keino millä mahdollistetaan mahdollisimman suuren hyvän tuottaminen. Pohdinnassa on myös otettava negatiivinen hyvä mukaan, koska tarkoituksena on tuottaa myös mahdollisimman vähän huonoa niin itselle kuin muille. Tämän pohdinnan jälkeen on mahdollista tehdä eettisesti oikeutettu päätös ja valita käsillä olevista toimintavaihtoehdoista se joka maksimoi yhteisön hyvän tuottamisen.¹⁰⁹

Kuva 12: Eettisen päätöksenteon prosessi Clarkeburnin mukaan.

¹⁰⁸ Clarkeburn, Henriikka, s. 32

¹⁰⁹ Clarkeburn, Henriikka, s. 32 - 33

Edellä kuvattu päätöksentekoprosessi on lähtökohdiltaan yhteisöllistä etiikkaa, mutta se pohjautuu seurausetiikan teorioihin koska tarkoituksena on lisätä yhteisön hyvää. Lisäksi yhteisön hyvän lisääminen arvioidaan tekojen seurausten, ei tekojen itsensä, kautta ja samalla tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman vähän huonoa niin omalle yhteisölle kuin muille. Mutta kuinka tämänkaltainen prosessi soveltuu päätöksentekoon nykyaikaisessa sodankäynnissä?

Sotilaille yhteisön määrittely yleisellä tasolla on kohtuullisen helppoa, koska hänen voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan osa sotilasyhteisöä. Se mieltääkö yksilö itsensä osaksi sotilasyhteisöä kokonaisuutena vai enemmänkin osaksi ammattiryhmää esimerkiksi aliupseeri, on tässä kohtaa irrelevanttia pohdintaa sillä lähtökohtaisesti kaikilla ammattiryhmillä organisaatiossa voidaan katsoa olevan yhteinen arvopäämäärä jota he toiminnallaan pyrkivät tavoittelemaan. Toisaalta on myös otettava huomioon, että onko sotilasyhteisö tässä tilanteessa ryhmä, joukkue, komppania, prikaati vai katsooko hän pikemminkin olevansa osa esimerkiksi Puolustusvoimia. Haasteeksi eettisessä päätöksenteossa muodostuu hyvän määrittelemisen ja se minkä yhteisön päämäärää omalla toiminnalla pyritään lisäämään.

Päätöksenteossa sotilaan on otettava kantaa siihen, että pyrkiikö hän lisäämään esimerkiksi oman ryhmänsä välitöntä hyvää vai tuottamaan pidemmällä aikavälillä hyvää omalle joukkueelleen. Toisaalta se, mitä hyvällä tarkoitetaan, on myös otettava huomioon. Voidaanko hyvän katsoa olevan valtion puolustamista hyökkääjää vastaan ilman tarpeettoman tuhon tuottamista vai onko hyvä enemmänkin sidoksissa ammattietiikan kautta yhteisön arvojen ja normien täyttämiseen.

Hyvän määrittelyssä on lisäksi pyrittävä huomioimaan sotilasympäristössä välittömien seurausten lisäksi välilliset seuraukset sen mukaisesti kuin mitä yksilöllä on kykyä niitä arvioida. Edes auttava välillisten seurausten arviointi voi muuttaa näkemystä, siitä minkälaista välitöntä hyvää on tarkoitus tuottaa omalla päätöksenteollaan. Toisaalta ei voida olettaa, että yksilö kykenee arvioimaan laajasti välilliset seuraukset ja niiden tuottamat hyvät ja huonot vaihtoehdot, koska tämä vaatii laajempaa näkemystä sekä osaamista kuin mitä yksilöltä voidaan olettaa.

Pohdittaessa, että mitkä ovat ne toimintavaihtoehdot yhteisön hyvän lisäämiselle, törmätään sodan kuvan muutoksen vaikutukseen sotilaan etiikkaan. Kuten luvussa 5.1. nousi esille, niin käytettäessä perinteisiä sodankäynnin keinoja voidaan keinovalikoiman olevan helpommin tarkasteltavissa. Tällä tarkoitan sitä, että konventionaalisin keinoin käytävässä sodassa sodan kuvan muutoksen vaikutukset sotilasetiikkaan ovat olleet pieniä. Vastavuoroisesti mikäli tarkoituksena on toimia asymmetrisen sodankäynnin tai kybervaikuttamisen keinoin tulee vastaan suurempi haaste löytää se toimintavaihtoehto mikä tuottaa enemmän hyvää kuin huonoa.

Osa nykyaikaisen sodankäynnin keinoista on lakien ulkopuolella ja tämän kaltaisessa tilanteessa joudutaan pohtimaan, että onko eettisesti ja moraalisesti oikein käyttää keinoja yhteisen hyvän lisäämiselle joiden oikeellisuudesta ei voida lakien ja säädösten kautta varmistua. Seurauseettisesti tämänkaltaisen tilanne ajaa pohtimaan käytettäviä toimintavaihtoehtoja yhteisön normien, arvomaailman ja arvopäämäärän kautta. Tavoitteena on tällöin löytää ne vaihtoehdot jotka palvelevat yhteisen hyvän lisäämistä sekä ovat yhteisön hyväksymiä, koska tällöin niille voidaan olettaa olevan moraalinen ja eettinen oikeutus.

Päätöksenteko seurauseettisesti nykyaikaisessa sodankäynnissä on mahdollista toteuttaa yksittäisen sotilaan tasalta alkaen. Tällöin on kuitenkin määriteltävä yhteisö hyvinkin tarkasti, koska yksittäisen sotilaan on haastavaa, ellei jopa mahdotonta, pohtia suuremman yhteisön hyvää. Tällä tarkoitan, että se minkä yksilö kokee hyvänä omalle ryhmälleen tai joukkueelleen ei välttämättä ole samanarvoista hyvää kuin mitä esimerkiksi komppania tai prikaati toiminnallaan pyrkii tavoittelemaan. Toisaalta se minkä yksilö kokee huonoksi voi olla osa sitä toimintaa millä suurempi yhteisö pyrkii tuottamaan mahdollisimman paljon hyvää pyrkiessään pitämään "huonon tuottamisen" vähäisenä. Lisäksi nopeassa tilannekehityksessä ei kaikissa tilanteissa ole aikaa toteuttaa päätöksentekoa eettisen päätöksenteon prosessin kautta. Tällöin päätöksenteko joudutaan toteuttamaan välittömästi ja tekojen seurausten arviointi vasta toiminnan ja tilanteen rauhoituttua.

Toisaalta tulee myös pohtia, että voiko yksilöä harjaannuttaa vaatimaan päätöksentekoprosessiin tehden siitä kenties nopeampaa. Tällä harjaannuttamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi mahdollisimman todentuntuiseksi simuloituja tilanteita joita sotilas joutuu mahdollisesti kohtaamaan nopeasti kehittyvässä, nykyaikaisessa, tilannekehityksessä. On kuitenkin otettava huomioon, että kaikkia tilanteita ei ole välttämättä mahdollista simuloida sillä vastustaja voi käyttää hyvinkin epätavanomaisia keinoja osana omaa toimintaansa. Tällöin palataan taas siihen, että tekojen seurausten arviointi mahdollisimman kokonaisvaltaisesti on mahdollista toteuttaa vasta tilanteen rauhoituttua.

6. POHDINTA

Tutkimuksen aikana nousi esille kolme keskeistä haastetta joita on osittain jo käsitelty esimerkiksi luvun 5.1. lopussa. Ensimmäisenä haasteena tutkimuksen aikana oli tutkimussuunnitelman laadinnassa luodut hypoteesit seurausetiikan soveltumisesta sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi sekä vaikuttaako sodan kuvan muutos sotilaan etiikkaan. Hypoteesit lähtivät liikaa ohjaamaan tutkimusta sen alkuvaiheessa kohti oletettua lopputulosta ja tällöin tutkimus olisi ollut hyvinkin subjektiivinen vaikka pyrkimyksenä oli tuottaa mahdollisimman objektiivinen tutkimus. Mahdollisen objektiivisuuden säilyttämiseksi, joka etiikan osalta on haasteellista sillä se on hyvin subjektiivista, tutkimuksen hypoteeseista oli luovuttava hyvinkin varhaisessa vaiheessa.

Toinen haaste tutkimuksen toteuttamisen kannalta oli sodan kuvan muutoksen vaikutuksen tarkastelu sotilaan etiikkaan. Aiheesta ei ole juurikaan tehty aikaisempaa tutkimusta jota olisi voinut hyödyntää sekä joiden kautta olisi ollut mahdollista peilata saadut tutkimustulokset. Sodankuvan muutoksen vaikutusta erityisesti strategiaan ja taktiikkaan on tutkittu kohtalaisen runsaasti sekä aiheesta löytyy, niin kansallista kuin kansainvälistä, kirjallisuutta, mutta niiden hyödynnettävyys etiikan tarkastelussa oli hyvinkin vähäistä.

Kolmantena haasteena tutkimuksen aikana nousi esille seurausetiikan soveltaminen sotilasyhteisössä. Niin sotilasetiikkaa kuin seurausetiikkaa on tutkittu runsaasti ja materiaalia kummastakin on käytettävissä, mutta sotilasetiikkaa seurauseettisesti ei ole juurikaan tutkittu niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä kentässä. Tämän johdosta oli luotava mahdollisimman objektiivista uutta teoriaa kahden eri, olemassa olevan, teorian pohjalta. Luotu teoria on tämän johdosta osittain tutkijan omaa ymmärrystä ja käsitystä siitä kuinka seurausetiikka soveltuu sotilasetiikan lähtökohdaksi tarkastelussa.

Tutkimukselle oli asetettu yksi, varsinainen, tutkimuskysymys. Lisäksi tutkimuskysymykselle oli asetettu kaksi alatutkimuskysymystä joiden tarkoituksena oli tuottaa lisää tietoa sekä pohtia seurausetiikan sovellutuksia sotilasympäristössä. Pohdittaessa, että vastasiko tutkimus sille asetettuihin tutkimuskysymyksiin voidaan todeta hyvinkin karrikoidusti ja yksinkertaisesti: Kyllä. Tutkimus vastasi lähtökohtaisesti sille asetettuihin kysymyksiin ja tutkimustulosten tarkastelu toteutetaan seuraavaksi.

Kertauksena tutkimuskysymys: Vaikuttaako sodan kuvan muuttuminen sotilaan etiikkaan? Sekä alatutkimuskysymykset: 1. Soveltuuko seurausetiikka sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi sodan kuvan muutoksessa ja muutoksen jälkeisessä ajassa? 2. Kuinka seurausetiikka vaikuttaa päätöksentekoon nykyaikaisessa sodankäynnissä?

Tarkasteltaessa tutkimuksen varsinaista tutkimuskysymystä voidaan todeta, että sodan kuvan muuttuminen vaikuttaa tiettyjen lainalaisuuksien ollessa voimassa sotilaan etiikkaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mikäli käytettävät keinot ovat konventionaalisia vaikuttamisen keinoja, voidaan todeta, että suurta vaikutusta sotilasetiikkaan ja eettiseen ajatusmaailmaan ei ole. Vastavuoroisesti voidaan todeta, että mikäli käytettävä keinovalikoima pitää sisällään niin asymmetrisen sodankäynnin kuin kybervaikuttamisen/-sodankäynnin keinoja, on sillä vaikutusta sotilasetiikkaan. Vaikutuksella sotilasetiikkaan tarkoitetaan, että osa asymmetrisen sodankäynnin ja kybervaikuttamisen keinoista ovat kansainvälisten lakien ja sopimuksien ulkopuolella. Tällöin on pohdittava tekojen eettisyyttä puhtaasti tekojen lopputuloksena saatavan hyvän ja huonon määränä tahi yhteisön arvojen ja normien täyttämässä sekä arvopäämäärän saavuttamisessa.

Ensimmäisen alatutkimuskysymyksen kohdalla on mahdollista saavuttaa kaksi toistaan osittain poikkeavaa vastausta ja näkemystä siitä, että soveltuuko seurausetiikka sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi. Ensimmäinen näkemys on, että seurausetiikka soveltuu eettiseksi lähtökohdaksi yksittäiselle sotilaalle, mikäli tarkoituksena on pohtia yksinomaan oman toiminnan välittömiä seurauksia. Ongelmaksi tässä kuitenkin muodostuu toiminnan hidastuminen, sillä kaikki mahdolliset vaihtoehdot on arvioitava niiden lopputuloksen kautta sekä voimmeko olettaa, että yksittäisellä sotilaalla on riittävä kyky ja ymmärrys oman toimintansa mahdollisista seurauksista.

Toinen näkemys puolestaan yhdistää seurausetiikan ja velvollisuusetiikan, koska sotilas velvoitetaan täyttämään tehtävänsä sekä hänen odotetaan käyttäytyvän tietyllä tavalla. Seurausetiikka on enemmänkin suuntaa antavana ja ohjaavana lähtökohtana hyvälle ja oikealle toiminnalle sotilaan eettisessä ajattelussa kuin ehdottomana lähtökohtana kaikelle toiminnalle. Tällöin sotilaan voidaan olettaa täyttävän tehtävänsä parhaan kykynsä mukaan ottaen toiminnassaan tekojensa seuraukset huomioon. Tällöin häneltä ei voida vaatia kaikkien seurauksien arviointia ennen kuin hän voi toimia.

Pohdittaessa toista alatutkimuskysymystä voidaan todeta, että nykyaikaisessa, nopeasti kehittyvässä, sodankäynnissä kaikkia päätöksiä ei ole mahdollista tehdä seurauseettisesti eettisen päätöksenteon prosessin kautta. Päätöksenteko hidastuu sekä yhteisö jonka hyvää on tarkoitus lisätä, on määriteltävä tarkasti, koska hyvä ei välttämättä näyttäyty kaikille samanarvoisena. Päätöksiä joudutaan myös tekemään välittömästi jolloin tekojen seurausten arviointi ei ole mahdollista vasta kuin toiminnan ja tilanteen rauhoituttua. Toisaalta päätöksenteko seurauseettisesti nykyaikaisessa sodankäynnissä mahdollistaa suuren määrän toimintavaihtoehtoja, kunhan ne eivät ole ristiriidassa asetetun päämäärän kanssa eikä niiden seurauksena aiheudu kohtuutonta haittaa.

Tutkimus herätti paljon pohdintaa sekä kysymyksiä tutkimustulosten hyödynnettävyydestä sekä mahdollisista jatkotutkimusaiheista. Toistaiseksi tutkimustulosten hyödynnettävyys rajoittuu teoreettisten sovellutuksien luomiselle sekä teoreettisen ajattelun perustaksi sillä aihetta ei, tutkijan näkemyksen mukaan, ole tutkittu riittävästi jotta sillä olisi käytännön merkitystä. Mikäli aiheen tutkimista jatketaan, voidaan tämän tutkimuksen tuloksia käyttää osana konkreettisten mallinnusten luomista, tietyllä varauksella, koska tämän kaltaista tutkimusta ei ole toistaiseksi kotimaisessa kentässä vielä tehty.

Huomioitavan arvoista on myös koulutuksen muutos Koulutus 2020-konseptin kautta. Tällä hetkellä kyseinen konsepti on vasta luonnosasteella, mutta siinä on selkeästi havaittavissa piirteitä siitä, että etiikan opetus ja tietynlainen eettinen kasvatusta ovat menossa kohti seurausetiikan teorioita. On siis mahdollista olettaa, että valmiissa sekä käyttöönotetussa konseptissa tarkoituksena on lisätä koulutettavien oman ajattelun merkitystä pohdittaessa tekojen oikeellisuutta ja vääryyttä, hyvyttä ja pahuutta sekä ovatko ne eettisesti tai moraalisesti oikein. Kirjoitushetkellä ei kuitenkaan ole mahdollista tarjota suoraa vastausta, kuten aikaisemmin on noussut esiin, konseptin keskeneräisyyden vuoksi.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten voidaan katsoa olevan suoraan mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Tällä tarkoitan sitä, että sodan kuvan muuttumisen vaikutusta sotilaan etiikkaan tulee tutkia lisää, jotta on mahdollista konkreettisesti osoittaa kuinka tuo muutos vaikuttaa sotilaan etiikkaan sekä sotilasetiikkaan yleisesti. Lisäksi seurausetiikan sovellutukset sotilaan eettiseksi lähtökohdaksi on, tutkijan näkemyksen mukaan, toistaiseksi vielä kohtalaisen tutkimaton alue ja tätä kautta voidaan tutkia lisäksi, että kuinka seurausetiikka soveltuu päätöksenteon lähtökohdaksi nykyaikaisessa sodankäynnissä.

Toisaalta tutkimuksessa ohitettiin kokonaan kokonaisturvallisuus ja eettinen toimintakyky. Se kuinka seurausetiikka soveltuu kokonaisturvallisuuden kehittämiseen, ylläpitämiseen tai muutoin kokonaisturvallisuuden ympäristöön on mielenkiintoinen aihekokonaisuus ja tätä kautta yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe. Lisäksi se kuinka tämän kaltaista tutkimusta voidaan hyödyntää eettisen toimintakyvyn muodostumiselle, kehittämiseen ja ylläpitämiseen osana toimintakyvyn kokonaisuutta on myös osa sotilasetiikka ja sitä myöten on järkevää pohtia kuinka seurausetiikka olisi mahdollista soveltaa edellä lueteltuun kokonaisuuteen sitoen.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksessa toteutettiin vasta pintaraapaisu seurausetiikan mahdollisiin sovellutuksiin osana sotilasetiikka ja sotilaan eettistä ajatusmaailmaa. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli luoda pohja tämän alueen tutkimiselle, koska velvollisuusetiikka, jonka voidaan katsoa olevan tämän hetkinen lähtökohta eettiselle ajattelulle sotilasorganisaatioissa, ei mahdollista laaja-alaista eettistä pohdintaa kehittyvässä yhteiskunnassa ja muuttuvassa sodan kuvassa.

“Pacifists have usually regarded the use of violence as absolutely wrong, irrespective of its consequences. This, like other ‘no matter what’ prohibitions, assumes the validity of the distinction between acts and omissions. Without this distinction, pacifists who refuse to use violence when it is the only means of preventing greater violence would be responsible for the greater violence they fail to prevent.” — Peter Singer¹¹⁰

¹¹⁰ philosophyterms.com → Consequentialism (2019)

LÄHTEET

Aalto, Janne. 2016. Hyvä sotilas - oikea toiminta, Miksi asevoimissa opetetaan etiikkaa? Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 7. Väitöskirja.

Airaksinen, Timo. Ammattien etiikan filosofiset perusteet. Teoksessa Airaksinen, Timo (toim.). 1991. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Yliopistopaino.

Ammattisotilas - Tarinoita sotilasmaailmasta. 13.9.2012. Voiton avaimet. Artikkel. Julkaisun verkko-osoite: <https://ammattisotilas.wordpress.com/2012/09/13/voiton-avaimet/> Lainattu 3.9.2018

Andress, Jason ja Winterfeld, Steve, 2014. Cyber Warfare - Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioner. Second edition. Syngress. Elsevier Inc.

Anttila, Ulla: Inhimillinen turvallisuus ja oppiminen sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Teoksessa Mäkinen, Juha ja Tuominen, Juha (toim.). 2010. Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhla. Military Pedagogical Reflections. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1, n:o 6. Helsinki.

AO12326: Taistelijan mieli -ohjelman kokeilu ja raportointi 2/2018 saapumiserän varusmiehillä Porin prikaatissa ja Kainuun prikaatissa. Pääesikunta. Koulutusosasto. 2018. Asiakirja. Helsinki.

AO18221: Koulutus 2020 -ohjelman toimeenpanokäskey 2. Pääesikunta. Koulutusosasto. 2018. Asiakirja. Helsinki.

Barnett, Roger W. 2003. Asymmetrical warfare - Today's challenge to U.S. military power. Brassey's, Inc.

Barrons, Richard. 2017. The nature of warfare is changing. It's time governments caught up. Artikkel. Julkaisun verkko-osoite: <https://www.wired.co.uk/article/innovation-will-win-the-coming-cybersecurity-war-richard-barrons-opinion> Lainattu 3.9.2018

Clarkeburn, Henriikka. 2006. Etiikanopetuksen teoriaa ja kokemuksia. Helsingin yliopisto. Viikin opetuksen kehittämisspalvelut. Julkaisusarja 2/2006.

Dunn Cavelty, Myriam. Cyberwar. Teoksessa Kassimeris, George ja Buckley, John (toim.). 2010. The Ashgate research companion to Modern Warfare. Ashgate Publising Limited

Filosofia.fi → LOGOS - ensyklopedia → K → Kant, Immanuel → Kant: Etiikka. Julkaisun verkko-osoite: <http://filosofia.fi/node/2426> Lainattu 21.2.2019

Flyktman, Jouni. 2017. Informaatiosodankäynnin merkitys - käsitetutkimus, doktriinitutkimus sekä tapaustutkimus Krimin ja Syyrian operaatioista. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Freedman, Lawrence. 2017. The Future of War - A History. PublicAffairs.

Hallamaa, Jaana. 2017. Yhdessä toimimisen etiikka. Gaudeamus.

Häyry, Matti. 2002. Hyvä elämä ja oikea käytös - Historiallinen johdatus moraalifilosofiaan. Yliopistopaino. Helsinki.

Häyry, Matti. 2001. Mahdollisimman monen onnellisuus - utilitarismin historia, teoria ja sovellukset. TummaVuoren kirjapaino Oy. Vaasa.

Häyry, Matti. Nuorukaiselle kuolla kuuluu - vai kuuluuko? - Sotilasammatin etiikan ulkoisia ja sisäisiä rajanvetoja. Teoksessa Airaksinen, Timo (toim.). 1991. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka. Yliopistopaino.

Juvela, Ilkka. 2017. Sotilasvalan ja -vakuutuksen uskonnollinen merkitys ja vaikutus eettiseen toimintakykyyn. Pro Gradu. Maanpuolustuskorkeakoulu.

KAMK - University of Applied Sciences, opinnäytetyöpakki - tukimateriaali - tieteenfilosofia
Julkaisun verkko-osoite: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Tieteenfilosofia> Lainattu 1.8.2018

Kiss, Peter A. 2014. Winning Wars amongst the People - Case studies in asymmetric warfare. Potomac Books. University of Nebraska.

Koistinen, Jarkko. 2017. Georgiasta Ukraina - Venäjän sotataito ja taistelupotentiaali aseellisissa konflikteissa. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Kostiainen, Mikko. 2009. Epäsymmetrinen sodankäynti Tšetšeniassa vuosina 1994–1996 ja 1999 - 2000. Pro Gradu. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Krogars, Marco. 2000. Muutoksen suunta. Näkökulmia puolustushallinnon strategisen johtamisen ajankohtaisiin haasteisiin. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat n:o 5. Edita Oy. Helsinki.

Käihkö, Ilmari. 25.1.2017. Hybridisodankäynti vuonna 2017: Itärintamalta ei mitään uutta. Artikkelit sivustolla The Ulkopolitist. Julkaisun verkko-osoite: <https://www.ulkopolitist.fi/2017/01/25/hybridisodankaynti-vuonna-2017-itarintamalta-ei-mitaan-uutta/> Lainattu 1.9.2018

Laki24.fi: Artikkelit → Rikosoikeus → rikosprosessi → Rikokset → Sotilasrikokset, Yleisiä määritelmiä - Sotilas - Sota-aika. Julkaisun verkko-osoite: https://www.laki24.fi/riri-rikokset-sotilasrikokset-yleisia-maaritelmiä_sotilas_sota_aika/ Lainattu 13.10.2018

Latiff, Robert H. 2017. Future war - preparing for the new global battlefield. First Edition. Penguin Random House LLC

Lehto, Martti. 6.4.2017. Eduskunnan puolustusvaliokunnalle: Hybridiuhat ja kyberturvallisuus. Asiantuntijalausunto. Jyväskylän yliopisto. Informaatioteknologian tiedekunta. Julkaisun verkko-osoite: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-118209.pdf> Lainattu 3.9.2018

Lehto, Martti ja Linnéll, Jarno. Suomen kyberturvallisuuden nykytila ja kehittäminen. Artikkelit. Sotilasaikakauslehti 3/2017. Upseeriliitto ry.

Leskinen, Jaakko (toim.). 1995. Laadullisen tutkimuksen risteysasemalla. Kuluttajatutkimuskeskus

Linnéll, Jarno. 2004. Upseerin arvotutkimus. Teoksessa Maailman ja yhteiskunnan muutos: Upseerien arvot ja perinteet. Kadettikunta ry, Edita Prima.

- Londsdale, David J. A View from Realism. Teoksessa Whetham, David. (toim.) 2011. Ethics, law and military operations. PALGRAVE MACMILLIAN
- Lucas, George. 2017. Ethics and cyber warfare - The Quest for responsible security in the age of digital warfare. Oxford university press
- Mikkonen, Riku. 2008 Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko - Teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Koulutustaidon laitos. Julkaisusarja 2. Nro 20/2008
- Mäkelä, Juha. 2007. CBRNE-terrorismi: turhaa pelottelua vai varteenotettava riski? Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos. Julkaisusarja 4: työpapereita No 21. Edita Prima Oy
- Mäkinen, Juha: Sotiluus Sotilaspedagogiikan käsitteenä. Teoksessa Toiskallio, Jarmo ja Mäkinen, Juha (toim.) 2009. SOTILASPEDAGOGIIKKA: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1, n:o 3. Helsinki.
- Mälkki, Juha. 4.6.2015. Hybridisodankäynnin sotataitoa. Artikkel. Julkaisun verkko-osoite: <http://www.kylkirauta.fi/index.php/ct-menu-item-14/463-hybridisodankäynnin-sotataitoa> Lainattu 2.9.2019
- Odell, S. Jack 2004. On consequentialist ethics, Wadsworth, a division of Thomson Learning
- Parkkari, Juhani. 2018. Sodan oikeussäännöt. Tietosanoma Oy. Helsinki.
- Philosophyterms.com →Consequentialism. Julkaisun verkko-osoite: <https://philosophyterms.com/consequentialism/> Lainattu 19.3.2019
- Pietiläinen, Kari. 2017. NATON hybridisodankäynnin mallin ilmeneminen Ukrainan sodassa. Diplomityö. Maanpuolustuskorkeakoulu
- Puistola, Juha-Antero. 2016. Näkökulmia sodankäyntiin. Artikkel. Julkaisun verkko-osoite: https://www.defmin.fi/files/3275/Nakokulmia_hybridisodankäyntiin.pdf Lainattu 1.9.2018
- Puumala, Laura. 2018. Ratkaisuehdotuksia sotilasetiikan erityiskysymyksiin: Integriteettiä ja toimintakykyä kehittämässä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: tutkimuseloiteita nro 2.
- Raappana, Aleksi. 2018. Uhkakuvaretoriikka tasavallan presidenttien Halonen ja Niinistö puheessa. Pro Gradu. Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Reichberg, Gregory M., Syse, Henrik ja Begby, Endre (toim.) 2006. The ethics of war: Classical and contemporary readings, Blackwell Publishing Ltd.
- Seppänen, Jukka. Näkökulma: Yksilön vai yhteiskunnan etiikkaa. Teoksessa Seppänen, Jukka ja Aurén, Vesa. Toim. 2011. Sotilaan pyhät hetket. Juvenes Print Oy. Tampere.
- Sirén, Torsti. 2010. "Verum est ipsum factum – True Is What Has Been Made as Such", julkaisussa *Journal of Military Studies*, vol. 1/2010 Julkaisun verkko-osoite: <http://ojs.tsv.fi/index.php/jms/article/view/3552/3361> / Lainattu 15.1.2018
- Sirén, Torsti ja Pekkarinen, Otto 2017. Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3.
- Study.com: Asymmetric Warfare: Definitio, Tactics & Examples Julkaisun verkko-osoite: <https://study.com/academy/lesson/asymmetric-warfare-definition-tactics-examples.html> Lainattu 2.9.2018

Sudhir, M.R. 2008. Asymmetric war: A conceptual understanding, julkaisussa Claws Journal, Summer 2008 Julkaisun verkko-osoite: http://www.claws.in/images/journals_doc/742067376_MBSushir.pdf Lainattu 2.9.2018

Thomson, Judith J ja Dworkin, Gerald (toim.) 1968. Ethics. Harper & Row.

Tieteen termipankki - Normatiivinen etiikka. Julkaisun verkko-osoite: http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:normatiivinen_etiikka Lainattu 28.3.2019

Tieteen termipankki - tietoteoria | epistemologia | gnoseologia Julkaisun verkko-osoite: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:tietoteoria> Lainattu 1.8.2019

Toiskallio, Jarmo. Introduction: Edifying Military Ethics. Teoksessa Toiskallio, Jarmo (toim.) 2007. Ethical education in the military: What, How and Why in the 21st Century?, National Defence University, Department of Education, Series 1, N:o 1

Toiskallio, Jarmo ja Mäkinen, Juha. Esipuhe. Teoksessa Toiskallio, Jarmo ja Mäkinen, Juha (toim.) 2009. SOTILASPEDAGOGIIKKA: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1, n:o 3. Helsinki.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. 5. uudistettu laitos

Taivaanrannanmaihari. 21.6.2012. Kybersota - hypeä vai totta? Artikkelit sivustolla the Ulkopolitist. Julkaisun verkko-osoite: <https://www.ulkopolitist.fi/2012/06/21/kybersota-hypea-vai-totta/> Lainattu 31.8.2018

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Lokakuu 2016. After 'hybrid warfare', what next? - Understanding and responding to contemporary Russia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 44/2016 Julkaisun verkko-osoite: <https://tietokayttoon.fi/documents/10616/1266558/Understanding+and+responding+to+contemporary+Russia/49bdb37f-11da-4b4a-8b0d-0e297af39abd?version=1.0> Lainattu 1.9.2018

van Baarda, Ted. The ethical Challenges of a Complex Security Environment. Teoksessa Whetham, David. Toim. 2011. Ethics, law and military operations. PALGRAVE MACMILLIAN

Vanhanen, Henri. 22.5.2017. Turvassa? Suomen uhkakuvat vuonna 2017, Artikkelit sivustolla The Ulkopolitist. Julkaisun verkko-osoite: <https://www.ulkopolitist.fi/2017/05/22/turvassa-suomen-uhkakuvat-2017/> Lainattu 11.1.2019.

Whetham, David. Ethics, Law and Conflict. Teoksessa Whetham, David. Toim. 2011. Ethics, law and military operations. PALGRAVE MACMILLIAN

YLE: Docventures - Mitä on informaatio­sota? Julkaistu 4.9.2016, päivitetty 12.9.2016, asiantuntija Saara Jantunen, sotatieteiden tohtori Julkaisun verkko-osoite: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/09/04/mita-informaatio­sota> Lainattu 31.8.2018

YLE: Iranin ydinvoima-asiantuntijat torjuvat tietokonematoa. 25.9.2010. Uutinen. Julkaisun verkko-osoite: <https://yle.fi/uutiset/3-5638586> Lainattu 31.8.2018

YLE: Kyberturva-asiantuntija Limnell: "Suomi on hybridisodankäynnin kohteena - Tätä ei pidä hyssytellä. 13.9.2014. Uutinen. Julkaisun verkko-osoite: <https://yle.fi/uutiset/3-7371020> Lainattu 1.9.2018

YLE: Upseeri valmisti perheensä surmaamista rynnäkkökiväärillä - sai yli kaksi vuotta vankeutta. 20.2.2019. Uutinen. Julkaisun verkko-osoite: <https://yle.fi/uutiset/3-10632078> Lainattu 21.2.2019

Yleinen palvelusohjesääntö (YLPALVO) 2017. Pääesikunta. Juvenes Print Oy. 2016

Luennot

Tieteenfilosofia ja metodologia. Luento. Torsti Sirén, 2.11.2017, aineisto PVMoodle